

● Ο ιερός τόπος και τα μνημεία. Η ιστορία του φημισμένου Μαντείου και ο ρόλος του στην πολιτικοκοινωνική ζωή του Αρχαίου Ελληνισμού.

● Το Ιερό και το Μαντείο. Με τους χρησμούς και το θεσμό της αμφικτυονίας επηρεάζει και επεμβαίνει ενεργητικά στα ιστορικά γεγονότα.

● Ιστορική πορεία του Δελφικού Ιερού.

● Ανασκαφές από τους Γάλλους. Επειτα από μακροχρόνιες διαπραγματεύσεις παραχωρήθηκε η έρευνα στη Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή το 1891.

● Ο αρχαιολογικός χώρος. Οι Δελφοί αποτελούν ένα υπαίθριο Μουσείο αρχαιοελληνικής τέχνης και ιστορίας.

● Τα αριστουργήματα του Μουσείου. Έργα τέχνης και αναθήματα από το Ιερό και το Μαντείο, προσελκύουν επισκέπτες από όλο τον κόσμο.

● Εικόνες από τους Δελφούς. Το τοπίο στάθηκε πηγή έμπνευσης για τους φιλότεχνους περιηγητές και λάτρεις του κλασικισμού.

● Πηγή έμπνευσης και για τους Έλληνες. Ζωγραφικά και χαρακτηριστικά έργα με θέμα τοπία από τους Δελφούς.

● Οι Δελφικές Γιορτές. Με γνώμονα τη λαϊκή παράδοση, πρόβαλλαν τις πνευματικές και καλλιτεχνικές αξίες του Ελληνισμού.

● Το όραμα του Σικελιανού. Η Δελφική Ιδέα εξέφραζε την πίστη του ποιητή στη συμφιλίωση και συμβίωση των ανθρώπων.

● Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο. Σκοπός του είναι η ανάπτυξη των κοινών πολιτιστικών στοιχείων, τα οποία ενώνουν τους λαούς της Ευρώπης.

● Στόχοι και προοπτικές.

● Ζωγραφική παρακαταθήκη. Ο θεσμός των ετησίων εκθεσιακών συναντήσεων στο Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών.

● Πάρκο Γλυπτικής. Πρώτη Διεθνής Συνάντηση με έργα δώδεκα Ευρωπαίων καλλιτεχνών.

● Δελφικό τοπίο και Αρχιτεκτονική. Ο οικισμός των Δελφών αποτελεί μουσείο της μεταπολεμικής ελληνικής αρχιτεκτονικής.

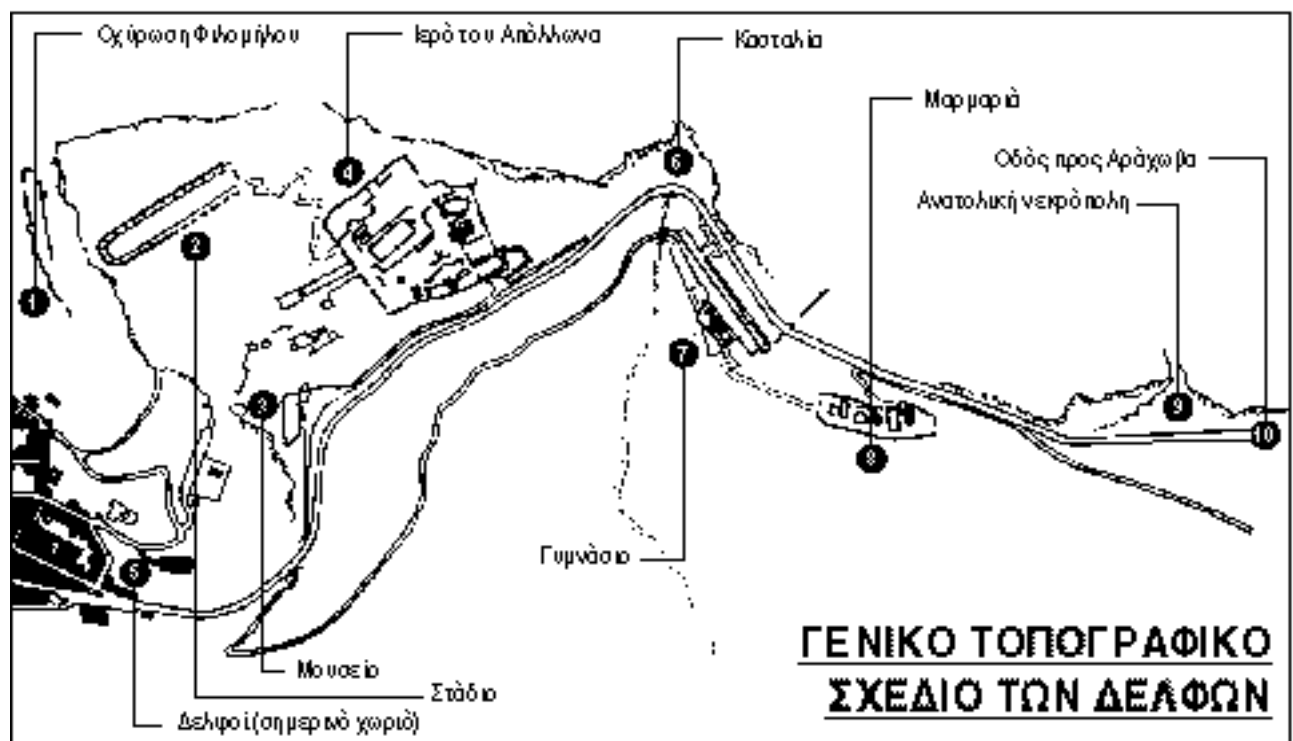
Εξώφυλλο: Τέμενος της Προναίας Αθηνάς. Το περίφημο σε αρχιτεκτονική σύλληψη και τελειότητα της εκτέλεσής του, κυκλικό κτίριο, η θόλος Γύρω στα 380 π.Χ. (φωτ. Νίκος Κοκκαλιάς).

Υπεύθυνος «Επτά Ημερών»:
ΒΗΣ. ΣΤΑΥΡΑΚΑΣ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Ο ιερός τόπος και τα μνημεία

Η ιστορία του φημισμένου Μαντείου και ο ρόλος του στην πολιτικοκοινωνική ζωή του Αρχαίου Ελληνισμού

«Παρησιαίδες δ' αβαιοί κορυφαί
καταλαμπόμεναι την ημερίαν
αΐδα βροτοίοις δέχονται»

Ευριπίδης, «Ιων»¹

Οι Δελφοί βρίσκονται στη Στερεά Ελλάδα, στο νομό Φωκίδας. Η αρχαία Φωκίδα ήταν η μισή από την τωρινή σε έκταση. Είναι τόπος κυρίως ορεινός που καλύπτεται από την οροσειρά του Παρνασσού και τις δυτικές διακλαδώσεις του Ελικώνα.

Στην πλαγιά της χαράδρας, ανάμεσα στον Παρνασσό και στην Κίρφη, σ' ένα τοπίο απεριόρατης ομορφιάς όπου κυριαρχούν οι ελιές και τα κυπαρίσσια, κτίστηκε τα αρχαϊκά χρόνια το μαντείο των Δελφών και το ιερό του, που τα απομεινάρια του υπάρχουν ακόμη. Απομεινάρια, άμεσα συνδεδεμένα όχι μόνο με την ιστορία της Ελλάδας αλλά και ολόκληρου του τότε γνωστού κόσμου.

Σύμφωνα με τη μυθολογία, οι Δελφοί πήραν το όνομά τους τον 7ο π.Χ. αιώνα, πιθανώς από το δελφύς που σημαίνει κοιλιά, μήτρα, κοίλον. Ο Δελφός ήταν γιος του Ποσειδώνα, θεού των υδάτων και της μαινάδας του Διόνυσου Θυίας, που ήταν κόρη του Κασταλία, απ' όπου και η Καστα-

λία πηγή. Τους πρώτους χρησμούς έδινε η Γη, μητέρα του Ποσειδώνα. Εκεί χρησιμοδοτούσε η μυθική Σίβυλλα, μετά η Ηροφίλη που ονομάστηκε Πυθία από τον Ηρόδοτο.

Το κεντρικό στοιχείο της δελφικής θεολογίας είναι ο αγώνας του καλού με το κακό, της τάξης με την αταξία. Ήταν πνευματική θρησκεία με επίκεντρο την ανθρωπινή ηθική. Ο Δίας - Απόλλων αντιπροσώπευε την τάξη. Συγκρούστηκε με τον Πύθωνα και τη

Επιμέλεια αφιερώματος:
ΠΕΓΚΥ ΚΟΥΝΕΝΑΚΗ

Δελφίνη, δράκοντες που εκπροσώπούσαν τα νερά, τα σύννεφα, το θάνατο. Η νίκη της τάξης, είχε σαν αποτέλεσμα να γίνει ο Απόλλων ο νέος κυρίαρχος του ναού...

Οι Δελφοί είναι γεμάτοι αρχαίους μύθους. Υπάρχει όμως και η πραγματικότητα: Εκεί δημιουργήθηκε η πρώτη Αμφικτυονία, ο σπουδαιότερος ιστορικός θεσμός της αρχαιότητας τον οποίο πολλοί προσομοιάζουν με τον σημερινό Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών. Ήταν μια θρησκευτική ένωση δώδεκα πόλεων - κρατών από τη Στερεά και την Πελοπόννησο, που

αργότερα εξελίχθηκε σε πολιτική. Σκοπός της Αμφικτυονίας ήταν η απαγόρευση των εχθροπραξιών μεταξύ των μελών της, ενώ οι αποφάσεις της ήταν υποχρεωτικές.

Ο Αγγελος Σικελιανός αυτό ακριβώς ήθελε να αναβιώσει: την ενότητα μεταξύ των Ελλήνων, μέσα από κοινούς πολιτισμικούς δεσμούς. Γι' αυτό το λόγο άλλωστε δημιούργησε τις Δελφικές Γιορτές, με αναπαράστασεις αθλητικών αγώνων της αρχαιότητας, θεατρικές παραστάσεις, μουσικούς αγώνες.

Στον ιερό τόπο των Δελφών είναι αφιερωμένες οι «Επτά Ημέρες»: κείμενα γνωστών επιστημόνων, εξετάζουν τις διαφορετικές φάσεις της ιστορίας τους, καταγράφουν τα αριστουργήματα που διασώθηκαν από το Ιερό και το Μαντείο. Σήμερα, το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών που δημιουργήθηκε επί των ημερών του Κωνσταντίνου Καραμανλή, επιδιώκει μέσα από πολιτιστικά και εκπαιδευτικά προγράμματα να επιτελέσει ένα σημαντικό ρόλο στο σύγχρονο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι...

Σημείωση: «Κι οι κορφές του Παρνασσού
οι απάτητες υποδέχονται ολόλαμπρες της
μέρας τον ήλιο για χάρη των θνητών».

Παράσταση Γιγαντομαχίας από το δεξιό τμήμα της βόρειας ζωφόρου των Σιφνίων. Αντιμέτωπες φάλαγγες Θεών και Γιγάντων.

Το Ιερό και το Μαντείο

Με τους χρησμούς και το θεσμό της αμφικτυονίας επηρεάζει και επεμβαίνει ενεργητικά στα ιστορικά γεγονότα

Του **Χρήστου Καρούζου**

Αρχαιολόγος

ΣΤΗΝ πολυτάραχη ιστορία των Δελφών μπορούμε να διακρίνουμε δύο περιόδους με διαφορετικό χαρακτήρα:

1) Μια παλιότερη που κατεβαίνει ως τον 4ο αι. π.Χ. και

2) Μια νεώτερη από τον 4ο αι. ως την επικράτηση του Χριστιανισμού.

Η παλιότερη περίοδος, από τον 8ο τουλάχιστο αιώνα ως τον 4ο αι., στα χρόνια του Φιλίππου και του Αλεξάνδρου, είναι η περίοδος της μεγάλης ακμής του Δελφικού ιερού. Είναι τα χρόνια όπου αναπτύσσεται και ακμάζει η «πόλις – κράτος» – η ιδιότυπη δηλαδή εκείνη και εντελώς ελληνική μορφή της πολιτικής οργάνωσης, όπου κάθε πόλη, μικρή ή μεγάλη, επιδιώκει και πετυχαίνει να είναι από κάθε άποψη ένα τέλει, αυτόνομο και άταρκες κράτος.

Στα χρόνια αυτά το Δελφικό ιερό δεν είναι απλώς ένας παθητικός καθρέφτης της ελληνικής ιστορίας, αλλά και ένας ενεργητικός

συντελεστής της: δηλαδή δεν πλουτίζεται μόνο με τα αφιερώματα των ισχυρών της ημέρας, ούτε περιμένει τις ιστορικές περιπέτειες να καθορίσουν αυτές την τύχη του, αλλά επεμβαίνει ενεργητικά στα ιστορικά γεγονότα και επηρεάζει ως ένα σημαντικό βαθμό την πορεία τους, είτε άμεσα με τους χρησμούς είτε έμμεσα με το μέσο της Αμφικτυονίας.

Η Αμφικτυονία

Ηδη στον 7ο αι. είχε διαμορφωθεί γύρω από το ιερό της Δήμητρας στην Ανθήλη, κοντά στις Θερμοπύλες, μια Αμφικτυονία (= οργάνωση των περιοίκων λαών = Αμφικτυονες) της κεντρικής Ελλάδας και των Θεσσαλών. Στις συνελεύσεις τους, από τ' όνομα των γειτονικών (Θερμοπυλών ονομάζονταν –και πολύ αργότερα ακόμη– Πυλαίαι), προέχουσα θέση και την πλειοψηφία είχαν οι δυνατοί Θεσσαλοί, που είχαν όμως πάντοτε εχθρικές σχέσεις με τους νοτιότερους Φωκείς. Οι Δελφοί ήταν Φωκείς και αυτοί, αλλά, ενώ η πόλη τους δεν είχε καμιά προ-

Συνέχεια στην 4η σελίδα

Ο λαξευμένος στο βράχο της ανατολικής Φαιδριάδας κρηναίος «θάλαμος» της Κασταλίας Πηγής. (Φωτ. Νίκος Κοκκαλιάς).

Αναπαράσταση του Ιερού των Δελφών από τον Γάλλο αρχιτέκτονα Tournaire. Στο χώρο αυτό διασταυρώθηκαν όλα τα κοσμοϊστορικά γεγονότα της Ελληνικής Ιστορίας. Είναι ο χώρος στον οποίο εναποθέτονταν τα αναθήματα από όλες τις πόλεις - κράτη της Αρχαίας Ελλάδας, πολύτιμοι θησαυροί - μερικοί από τους οποίους φιλοξενούνται σήμερα στο Μουσείο της πόλης των Δελφών.

Αναπαράσταση του άδυτου, του μέρους εκείνου του ναού του Απόλλωνα, όπου η Πυθία, καθισμένη πάνω στον Τρίποδα -δίπλα στη δάφνη και τον Ομφαλό- έδινε τους χρησμούς της. Στα δεξιά, ο «οίκος» (δωμάτιο) όπου περίμεναν οι προσκυνητές και ζητούσαν χρησμό.

Συνέχεια από την 3η σελίδα

υπόθεση για να αποκτήσει ξεχωριστή δική της πολιτική δύναμη, το ιερό του θεού όμως είχε και ηθική δύναμη και υλικά συμφέροντα ιδιαίτερα. Ετσι, το μεν ιερό ήθελε την ανεξαρτησία του και προ πάντων την εξασφάλιση της ελευθερίας στους προσκυνητές του· των άλλων Φωκίων όμως το οικονομικό και πολιτικό συμφέρον ήταν να το έχουν στον έλεγχό τους.

Η σύγκρουση αυτή των συμφερόντων του μεγάλου Φωκικού ιερού με τις φιλοδοξίες και επιδιώξεις

του υπόλοιπου Φωκικού λαού είναι ένα μόνιμο χαρακτηριστικό της μακρινής Δελφικής ιστορίας, που προκάλεσε μέσα σε 250 χρόνια 4 πολέμους, τους λεγόμενους ιερούς, και στο τέλος την καταστροφή των Φωκίων - ο πρώτος ιερός πόλεμος γίνεται ακριβώς στα χρόνια τούτα, στις αρχές του δού αιώνα.

Οι Δελφοί είχαν ζητήσει την επέμβαση της Αμφικτυονίας των Θερμοπυλών, επειδή οι Φωκείς της Κρίσας, αντίθετα με τα προστάγματα των Αμφικτυόνων, εξακολουθούσαν να φορολογούν βαριά τους

προσκυνητές που έρχονταν από τη θάλασσα και περνούσαν από το λιμάνι, την Κίρρα, και από το Κρисяίο πεδίο.

Δεκάχρονος πόλεμος

Τότε οι Αμφικτύονες εκήρυξαν *ιερό πόλεμο* κατά της Κρίσας, στον οποίον έλαβαν μέρος εναντίον των Κρисяίων και οι Αθηναίοι με το Σόλωνα και τον Αλκμέωνα (γένος Αλκμεωνιδών) και προπάντων ο δυνατός τύραννος της αντικρυνής Σικυώνος (λίγο πιο μέσα από το Κιά-

το) Κλεισθένης, που δεν ανεχόταν την ανάπτυξη δυνατής πλούσιας πόλης αντίκρου στο κράτος του. Ο πόλεμος κράτησε 10 χρόνια και τελείωσε κατά τα 590 π.Χ.: οι δύο πόλεις, η Κρίσα και η Κίρρα, κατασκάφτηκαν και η γη τους αφιερώθηκε στους θεούς των Δελφών, ορίστηκε μάλιστα να μένει ακαλλιέργητη, χέρσα. Αφού τελείωσε ο πόλεμος η παλιά μεγάλη γιορτή του Απόλλωνος, τα Πύθια, αναδιοργανώθηκε: ως τότε γίνονταν κάθε 8 χρόνια, για ανάμνηση του 8χρονου καθαρμού του Απόλλωνος (ξεναγύρισε στους

Δελφούς ύστερα από 8 χρόνια), και έως τότε οι αγώνες ήταν κυρίως μουσικοί, προπάντων η κατεχοχήν απολλωνιακή κιθαρωδία και έψαλλαν άσματα, τους παιάνες και κατεχοχήν τον λεγόμενο πυθικό νόμο, που η σύνθεσή του και ο ρυθμός του ήταν μίμηση του φόνου του δράκοντος.

Τώρα τα Πύθια ορίστηκαν να γίνονται κάθε τέσσερα χρόνια με την εποπτεία των Αμφικτυόνων και στους μουσικούς αγώνες πρόσθεσαν και γυμνικούς και ιππικούς, όπως στην Ολυμπία· γίνονταν το μή-

να Βουκάτιο (=Αύγουστο - Σεπτέμβριο)· το έπαθλο ήταν στέφανος από δάφνη, το δέντρο του Απόλλωνος. Η πρώτη Πυθιάς αρχίζει το 582 π.Χ. Τη χρονιά αυτή στους ιππικούς αγώνες ενίκησε με άρμα ένας από τους σπουδαιότερους νικητές του ιερού πολέμου, ο Κλεισθένης της Σικυώνος.

Η φήμη του Μαντείου

Η ηθική επιβολή του μαντείου, που είχε αρχίσει πολύ παλιότερα, **Συνέχεια στην 6η σελίδα**

Συνέχεια από την 5η σελίδα

μεγάλωνε, βέβαια όλο και περισσότερο και απλωνότανε σε όλο πιο μακρινούς τόπους. Ετονίσαμε ήδη ότι έπαιζε σπουδαιότατο μέρος στον αποικισμό, στη λατρεία, στους καθαρμούς που είχαν συχνά σχέση με τους πολιτικούς αγώνες (Αθήνα - Επιμενίδης), στη νομοθεσία (Λυκούργος).

Μια εξαιρετικά εντυπωσιακή απόδειξη του διεθνούς κύρους του ήταν η μακρυά σειρά των πλούσιων αφιερωμάτων των βασιλιάδων της Φρυγίας και της Λυδίας: επί 150 χρόνια, από τις αρχές του 7ου αιώνα ως τα χρόνια του Κροίσου στα μέσα του 6ου αι., όλοι, χωρίς διακοπή, επιζητούσαν με αναθήματα παραμυθένιου πλούτου και εξωτικά στη μορφή τη βοήθεια του θεού και τους ευνοϊκούς χρησμούς του για να στερεώσουν ή να απλώσουν την εξουσία τους.

Γι' αυτό όταν το 548 π.Χ. ο παλιός ναός του Απόλλωνος –αυτός που ο ύμνος λέει ότι τον έχτισε ο ίδιος ο θεός– εκάηκε από τυχαία πυρκαγιά, η αφοσίωση στο Δελφικό ιερό όχι μόνο των Ελλήνων, αλλά και των ξένων που τους είχε επηρεάσει ο ελληνικός πολιτισμός, φανερώθηκε αμέσως πρόθυμη. Τα έξοδα για το ξαναχτίσιμο του ναού υπολογίστηκαν σε 300 τάλαντα (1.800.000 αρχαίες δραχμές = 10.800.000 δρχ. του 1912). Απ' αυτά τα 225 τάλαντα τα μάζεψαν οι Αμφικτύονες, τα 75 υποχρεώθηκαν να τα δώσουν οι ίδιοι οι Δελφοί· επειδή όμως κι αυτά ήταν πάρα πολλά, οι Δελφοί έστειλαν ανθρώπους για εράνους στους άλλους Έλληνες της εδώ Ελλάδας και των αποικιών και στους φιλέλληνες βασιλιάδες και αυτοί ανταποκρίθηκαν πρόθυμα· ο Αμασις π.χ. της Αιγύπτου και ο Κροίσος έδωσαν μεγάλα ποσά.

Το χτίσιμο του νέου ναού το πήραν ως εργολάβοι οι Αλκμεωνίδες, το μεγάλο και περίφημο αθηναϊκό σπίτι, που με τους Δελφούς είχαν σχέσεις από τον ιερό πόλεμο ακόμη και στα χρόνια τούτα είχαν εξοριστεί από την Αθήνα από τον εχθρό τους Πεισίστρατο.

Οι Αλκμεωνίδες

Οι Αλκμεωνίδες θέλοντας να κερδίσουν το θεό με το μέρος τους για τις πολιτικές τους επιδιώξεις, έκαναν το ναό πολυτελέστερο από όσο είχαν υποχρέωση: η συμφωνία ήταν να γίνει ο ναός από πουρί της Κορίνθου, αυτοί όμως έκαναν την πρόσοψή του τουλάχιστο από πολύτιμο παριανό μάρμαρο. Και το μαντείο του θεού τους ξεπλήρωσε με το παραπάνω την υποχρέωση· δυσαρεστημένο και αυτό από τον Πεισίστρατο που ακολουθούσε πολιτική ανεξαρτησίας από τους Δελφούς (ευνόησε περισσότερο το ιωνικό ιερό του Απόλλωνος της Δήλου) δεν έπαψε να συμβουλεύει κρυφά και φανερά (με χρησμούς) τους Σπαρτιάτες να ρίξουν την τυραννίδα των Πεισιστρατιδών, πράγμα που έγινε στα 511 π.Χ. Οι Σπαρτιάτες γελάστηκαν βέβαια στους λογαριασμούς τους γιατί την τυραννίδα τη διαδέχτηκε όχι, όπως περίμεναν, η αριστοκρατία, αλλά η

Ο Αγίας, διάσημος παγκρατιαστής, στους Πανελληνίους Αγώνες του 5ου αιώνα. Συνδέεται με την τέχνη του διάσημου καλλιτέχνη των χρόνων του Αλεξάνδρου, Λύσιππο.

δημοκρατία με πρωταγωνιστή πάλι έναν Αλκμεωνίδα, το μεγάλο Κλεισθένη. Η φιλία του θεού όμως μένει σταθερή και επικυρώνει έμμεσα τη ριζοσπαστική καινοτομία του Κλεισθένη, γιατί η Πυθία είναι που διαλέγει τα ονόματα των επωνύμων ηρώων για τις 10 φυλές της καινούργιας πολιτικής οργάνωσης.

Περσικοί πόλεμοι

Στα 480, παραμονές των Θερμοπυλών και της Σαλαμίνας, το μαντείο κλονίστηκε βλέποντας όλους σχεδόν τους βόρειους Έλληνες, από τους Μακεδόνες και τους Θεσσαλούς ως τους Βοιωτούς, να γονατίζουν μπρος στην περσική θεομηνία κι έβγαζε χρησμούς απαισιόδοξους, ικανούς να τσακίσουν το ηθικό των Ελλήνων και να παραλύσουν τον αγώνα, αν οι Έλληνες δεν βρίσκονταν στην «καλή τους ώρα». Και όμως το ηθικό κύρος του ιερού δεν εξημιώθηκε· δεν κλονίστηκε η πίστη των Ελλήνων στην αμεροληψία του θεού «που κατά την κρίση του μοιράζει τη νίκη ή την ήττα». Γι' αυτό μετά τη νίκη η ευγνωμοσύνη των Ελλήνων ελάμπρυνε το Δελφικό ιερό με αλληπάλληλα πλούσια δώρα που τα περισσότερά τους ήταν και μοναδικής ποιότητας καλλιτεχνήματα.

Μέσα όμως στα 50 χρόνια μεταξύ των Περσικών πολέμων και του Πελοποννησιακού ο ανταγωνισμός της Αθήνας και της Σπάρτης οξύνθηκε. Γύρω στα μέσα του 5ου αιώνα οι Φωκείς κατόρθωσαν, με τη βοήθεια των Αθηναίων, ν' αποκτήσουν πάλι καμιά εικοσαριά χρόνια την πολιτική επικυριαρχία στους Δελφούς, πράγμα που προκάλεσε ένα δεύτερο ιερό πόλεμο, μακρότερο πολύ από τον πρώτο, αλλά η επιτυχία των Φωκέων κράτησε μόνο καμιά δεκαριά χρόνια: με την υποστήριξη των Σπαρτιατών οι Δελφοί, το 447, έγιναν πάλι ανεξάρτητοι. Στον Πελοποννησιακό πόλεμο το Δελφικό ιερό πήρε ανοιχτά το μέρος της Σπάρτης· όταν άρχισε, έδωσε το μαντείο στους Σπαρτιάτες χρησμό ότι ο θεός θα τους βοηθήσει «καλεσμένος και ακάλεστος».

Ούτε και τώρα όμως αισθάνθηκε κανείς τη στάση αυτή του μαντείου σαν αθέμιτη μεροληψία: και από τις δυο αντίθετες παρατάξεις συρρέουν στο τέμενος του Απόλλωνος τα αναθήματα άφθονα και επιδεικτικά. Ήταν ταυτόχρονα έκφραση ευγνωμοσύνης για την επιτυχία, αλλά και επίδειξη δύναμης και προσπάθεια προσεταιρισμού του θεού και των άλλων Ελλήνων.

Ο 4ος αιώνας είναι χρόνια μεγάλων περιπετειών για το Δελφικό ιε-

Ωδή στον Απόλλωνα

«Χρυσή κιθάρα πο 'χει ο Απόλλωνας
με τις ομορφοπλέξουνδες τις Μούσες κοινό κτήμα,
στο πρόσταγμα του υπάκουο των χορευτών το βήμα
ανοίγει τη χαρούμενη γιορτή και τα σημάδια σου ακολουθούν πιστά οι τραγουδιστάδες,
όταν, τρεμάμενη, κάνεις αρχή στα προανακρούσματά του που το χορό οδηγούν.
Συ και του φοβερού του κερανού την άφθαρτη φωτιά τη σβήνεις και πάνω στον Διός το σκήπτρο ο αετός
λαγιάζει, των πουλιών ο βασιλιάς, με κρεμαστές τις γοργοφτέρουνγές του
από τη μια κι άλλη μεριά.
Και γύρω απ' το κεφάλι του τ' αγκυλωτό
τον άπλωσες σύγνεφο σκοτεινωπό, γλνκί των βλέφαρών του κλείστρο, και υπνοπαρμένος δω και κει τη ράχη του αεροζυγιάζει τη χυτή από τη δύναμή του δαμασμένος· γιατί ως κι ο άγιος Άρης την τραχειά
των κονταριών αφίνοντας αντάρα με τις γητειές σου την καρδιά του γαληνεύει,
κι οι σαΐτιές σου των θεών ευφραίνουν την ψυχή
χάρη στον Φοίβου τη σοφή και των βαθύκολπων Μουσών την τέχνη.
Μα όποιους ο Δίας δεν αγαπά, ανταριάζονται
των Πιερίδων τη φωνή ν' ακούνε και στη στεριά και στην άσωση θάλασσα»

(Προοίμιο της 1ης Πυθικής Ωδής του Πινδάρου. Μετάφραση: Ι. Γρυπάρης).

ρό, περιπετειών που διασταυρώνονται με άλλα κοσμοϊστορικά γεγονότα της ελληνικής ιστορίας. Κατά το 373 π.Χ. δυνατός σεισμός –ίσως ο ίδιος που στη Β. παραλία της Αχαΐας εβούλιαξε στη θάλασσα την Ελίκη και τη Βούρα– γκρέμισε μεγάλους βράχους από τις Φαιδριάδες που πλάκωσαν και κατάστρεψαν το ναό του Απόλλωνος, δηλαδή τον αρχαϊκό των Αλκμεωνιδών. Οι Έλληνες αποφασίζουν πάλι να συντρέξουν όλοι με συνεισφορές για την ανοικοδόμησή του ναού και οι εργασίες αρχίζουν το 369, αλλά προχωρούν σιγά· και το 356 π.Χ. ξεσπάει ο τρίτος ιερός πόλεμος εναντίον των Φωκέων πάλι, που είχαν καταπατήσει μέρος της ιερής γης. Οι Φωκείς κατόρθωσαν να κρατηθούν κύριοι του ιερού επί 10 χρόνια, αλλά οι ανάγκες του πολέμου τους έκαναν να βάλουν χέρι όχι μόνο στα χρήματα του ναού, αλλά και στα ιερά αναθήματα.

Τα περισσότερα από τα χρυσά και αργυρά αφιερώματα και έργα τέχνης τα μετέβαλαν σε νόμισμα και η πράξη αυτή δυνάμωσε το εναντίον τους μίσος των Ελλήνων, που τους θεώρησαν ασεβείς και ιεροσυλους. Ο Φίλιππος, που ένας τέτοιος πόλεμος εξυπηρετούσε πολύ τα πολιτικά του σχέδια, ανακατώθηκε ενεργητικά σ' αυτόν και ε-

Η Ζωφόρος των Σιφνίων. Παριστάνει συνέλευση των Ολυμπίων Θεών, που παρακολουθούν τη μάχη Ελλήνων και Τρώων, έξω από τα τείχη της Τροίας.

βοήθησε τους εχθρούς των Φωκέων Θεσσαλούς, Λοκρούς και Θηβαίους· τέλος, το 346, ενίκησε τους Φωκείς ολοκληρωτικά και τους ανάγκασε να παραδοθούν χωρίς όρους. Το «κοινό» των Φωκέων διαλύθηκε, διώχτηκαν από την Αμφικτυονία και τις ψήφους τους τους πήρε ο Φίλιππος· υποχρεώθηκαν ακόμη να πληρώσουν στο Δελφικό ιερό αποζημίωση το κολοσσιαίο ποσό των 420 ταλάντων μέσα σε 15 χρόνια, πράγμα που ωφέλησε πολύ τις εργασίες του ναού, που είχαν σχεδόν σταματήσει στα χρόνια του ιερού πολέμου.

Ο 4ος ιερός πόλεμος

Δεν εκράτησε όμως η ειρήνη γύρω από το Δελφικό ιερό παραπάνω από επτά χρόνια, γιατί εκείνη τη στιγμή δεν συνέφερε στο Φίλιππο η ειρήνη: το 339 ξεσπάει ο *τέταρτος ιερός πόλεμος*, εναντίον των Λοκρών της Αμφισσας αυτή τη φορά, και με πρόφαση πάλι την καταπάτηση της ιερής γης. Στο συνέδριο των Αμφικτυόνων, που κάθε άνοιξη γινότανε στους Δελφούς, ο γνωστός ρήτορας Αισχίνης, αντιπρόσωπος τότε (Πυλαγόρας) των Αθηναίων, για να αποκρούσει μια επίθεση των Αμφισσέων, βαλτών αυτών από τους εχθρούς των Αθηναίων, τους Θηβαίους, κατηγορήσε δριμύτητα τους Αμφισσείς για την καταπάτηση της ιερής γης. (...)

Ο Φίλιππος πρόθυμα δέχτηκε την αρχηγία του πολέμου που του ανέθεσαν οι Αμφικτύονες, κατέστρεψε την Αμφισσα και έδωσε πάλι το Κρισαίο πεδίο στο θεό, πρωτύτερα όμως είχε πιάσει την Ελάτεια και καταβάλει το τελευταίο προπύργιο της ελληνικής ελευθερίας που αποτελούσαν οι Αθηναίοι και οι Θηβαίοι, σύμμαχοι και την τελευταία στιγμή, στην περίφημη μάχη της Χαιρώνειας το 338 π.Χ.

Ο νέος ναός

Τέλος, το 333 π.Χ. έγιναν τα εγκαίνια του νέου ναού του Απόλλωνος, που για την οικοδόμησή του ξοδεύτηκαν κάπου 600 τάλαντα,

δηλαδή διπλάσια από όσα είχαν χρειαστεί για τον παλιότερο ναό των Αλκμεωνιδών. Στα εγκαίνια που έγιναν με πολλή μεγαλοπρέπεια ήλθαν αντιπροσωπείες, «θεωρίες», πολυάριθμες από τις ελληνικές πόλεις: της αθηναϊκής «πιθαΐδος» που πρόσφερε στον Απόλλωνα ένα χάλκινα τρίποδα ψηλόν 1,75 μ., αρχηγοί ήταν 10 επίσημα πρόσωπα της αθηναϊκής πολιτείας από τα πιο πλούσια και αρχοντικά σπίτια της Αθήνας, π.χ. οι γνωστοί ρήτορες Λυκούργος και Δημάδης. Στον Αριστοτέλη και στον ανιψιό του Καλλισθένη, ιστοριογράφο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, αναθέσανε τον ίδιο καιρό οι Δελφοί να συντάξουν καινούργιο κατάλογο όσων είχαν νικήσει έως τότε στα Πύθια, επειδή τα παλιά αρχεία του ναού είχαν χαθεί με την καταστροφή του.

Για την ιστορική αυτή εργασία τους οι Δελφοί ετίμησαν τον Αριστοτέλη και τον Καλλισθένη με ψήφισμα που σώθηκε. Όταν όμως, μετά το θάνατο του Αλεξάνδρου, το 323, όλη σχεδόν η Ελλάδα ξεσηκώθηκε κατά των Μακεδόνων ανακάλεσαν και οι Δελφοί τις τιμές εκείνες επειδή ο Αριστοτέλης και η Σχολή του στάθηκαν κοντά στη Μακεδονική δυναστεία.

Με τον Αλέξανδρο και τους διαδόχους του αρχίζει για όλη την Ελλάδα η λεγόμενη ελληνιστική εποχή και για τη δελφική ιστορία η β' περίοδος. Το χαρακτηριστικό της νέας αυτής περιόδου, από την άποψη της πολιτικής ιστορίας, είναι ότι το Κράτος της «πόλης», αυτή η παλιά και τόσο ελληνική μορφή της πολιτικής οργάνωσης, διαλύεται πια και δίνει τη θέση της σε νέους ευρύτερους πολιτικούς οργανισμούς· είτε δημοκρατικής μορφής, όπως είναι οι διάφορες Συμπολιτείες (= ομοσπονδίες, Αιτωλική, Αχαϊκή κ.λπ.), είτε απολυταρχικής μορφής, όπως είναι οι ελληνιστικές μοναρχίες.

Μέσα στους νέους αυτούς όρους το Δελφικό ιερό παίζει μέρος εντελώς παθητικό, είναι μόνο καθρέφτης του τι γίνεται γύρω του. Το σέβονται πάντοτε, αλλά –χώρια από

τους ιδιώτες– οι δυνατοί το ρωτούν μάλλον για να επικυρώσει τις επιθυμίες τους, πρωτοβουλία δεν του αναγνωρίζουν· τα αφιερώματά τους είναι πολύ λιγότερο εκδήλωση ευλάβειας ή ευγνωμοσύνης στο θεό και πολύ περισσότερο διακήρυξη φανταχτερή της προσωπικής τους επιτυχίας.

Αιτωλική Συμπολιτεία

Ακριβώς η Αιτωλική Συμπολιτεία είναι ο πολιτικός κυρίαρχος στο Δελφικό ιερό ολόκληρο τον 3ον αι., και με τη βοήθεια των Αιτωλών οι Δελφοί γλιτώνουν το 279 π.Χ. από ένα σοβαρότατο κίνδυνο λεηλασίας και καταστροφής, από τη φοβερή Γαλατική επιδρομή.

Οι κελτικές ορδές των Γαλατών, οι ίδιες που ένα αιώνα πρωτύτερα είχαν φτάσει έως τη Ρώμη, αφού κατατρόπωσαν τους Ρωμαίους και εγκαταστάθηκαν στη Β. Ιταλία, πήραν ύστερα το δρόμο του Δούναβη και έφτασαν ως την καρδιά της Ελλάδας, αφού πέρασαν και τις Θερμοπύλες· στους Έλληνες η βαρβαρική αυτή επιδρομή έκανε εντύπωση ανάλογη με την Περσική. Όταν με τον αρχηγό τους Βρέννο έφτασαν στους Δελφούς απέξω από το τέμενος της Προναίας, οι χρυσοί και επίχρυσοι ανδριάντες του ιερού του Απόλλωνος, που φαίνονταν από εκεί, άναψαν τους Γαλάτες περισσότερο.

Αλλά και οι Έλληνες αντιστάθηκαν και ο Θεός βοήθησε γιατί, κατά την παράδοση, όπως και στην επιδρομή των Περσών, από τις βροχές και τα χιόνια κόπηκαν βράχια από τις Φαιδριάδες που σκότωσαν πολλούς βαρβάρους και τους έκαμαν να το βάλουν στα πόδια. Για ανάμνηση οι Αιτωλοί ίδρυσαν καινούργια πανελλήνια γιορτή και μουσικούς αγώνες, τα Σωτήρια, που γίνονταν κάθε χρόνο για το Σωτήρα Δία και τον Απόλλωνα...

Σημείωση: Το κείμενο αποτελεί απόσπασμα από το βιβλίο του αρχαιολόγου Χρήστου Καρούζου «Δελφοί», Εκδόσεις «Ερμής», Αθήνα, 1974.

Ιστορική πορεία του Δελφικού Ιερού

1600-1100 π.Χ. Δείγματα οργανωμένης ζωής από τη μυκηναϊκή εποχή. Εντοπίστηκαν ευρήματα στο ιερό του Απόλλωνα και στο ιερό της Αθηνάς Προναίας. Δημιουργία του μαντείου της Γαίας.

1100-800 π.Χ. Κάθοδος των Δωριέων. Κατάκτηση του ιερού από τον Απόλλωνα.

8ος-4ος αι. π.Χ. Το Ιερό εξελίσσεται σε σπουδαίο θρησκευτικό και πνευματικό κέντρο των Ελλήνων.

590-580 π.Χ. Πρώτος ιερός πόλεμος. Καταστροφή των πόλεων Κίρρας και Κρίσας.

448-446 π.Χ. Δεύτερος ιερός πόλεμος. Οι Φωκείς διέπραξαν την ιεροσυλία να καλλιεργήσουν την ιερή πεδιάδα της Κρίσας. Διώχτηκαν από τους Σπαρτιάτες, αποκαταστάθηκαν από τους Αθηναίους. Το Ιερό απέκτησε πάλι την ανεξαρτησία του το 421 π.Χ.

356-346 π.Χ. Οι Φωκείς με αρχηγό τον Φιλόμηλο κατέλαβαν τους Δελφούς (356 π.χ.), τους οχύρωσαν κι έμειναν κύριοι εκεί δέκα χρόνια. Επέμβαση του βασιλιά Φιλίππου τον Μακεδόνα, ήττα των Φωκέων και εκδίωξή τους απ' την Αμφικτυονία.

339-338 π.Χ. Τέταρτος ιερός πόλεμος. Οι Λοκροί της Αμφισσας καταπάτησαν την ιερή πεδιάδα. Η αρχηγία του πολέμου ανατέθηκε στο βασιλιά Φίλιππο. Οι Αμφισσείς νικήθηκαν και ο τόπος τους πέρασε από φωτιά και σίδερο.

480 π.Χ. Επιδρομή των Περσών με κύριο σκοπό την αρπαγή των πλούσιων αφιερωμάτων.

279-275 π.Χ. Στίφη Γαλατών με αρχηγό το Βρέννο επιτέθηκαν στους Δελφούς για να τους λεηλατήσουν. Τους Γαλάτες απώθησαν οι Αιτωλοί, που έγιναν οι νέοι κύριοι του Ιερού.

86 π.Χ. Ο Ρωμαίος στρατηγός Σύλλας καταλαμβάνει το Ιερό και αρπάζει τα πολύτιμα αφιερώματα.

83 π.Χ. Επιδρομή των Μαίδων (Θρακική φυλή) κατά των Δελφών. Καίουν το ναό του Απόλλωνα.

67 μ.Χ. Ο Νέρων λεηλάτησε τους Δελφούς και μοίρασε στους στρατιώτες του την ιερή γη της Κρίσας.

84 μ.Χ. Ο Δομητιανός συντήρησε τα μισοερείπωμένα κτίρια του Ιερού.

394 μ.Χ. Ο Μέγας Θεοδόσιος, με διάταγμά του, απαγόρευσε την άσκηση της ειδωλολατρικής θρησκείας και έκλεισε το Ιερό. Για αρκετό διάστημα μετά, οι Δελφοί κατοικήθηκαν από μία χριστιανική κοινότητα και τέλος εγκαταλείφθηκαν οριστικά γύρω στον 7ο αι. μ.Χ. Ο χώρος σκεπάστηκε με χώμα από τις κατολισθήσεις και πάνω εκεί εμφανίσθηκε αργότερα το χωριό Καστρί.

1891 Το Καστρί απαλλοτριώθηκε και η Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή άρχισε αμέσως τις ανασκαφές, οι οποίες έφεραν σταδιακά στο φως ανεκτίμητους αρχαιολογικούς θησαυρούς.

Πλάτωμα μπροστά στο ναό του Απόλλωνα, την εποχή των πρώτων ανασκαφών (1892;), από τη Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή. Διακρίνονται ακόμη τα σπίτια του χωριού Καστρί, όπως και η εκκλησία του Αγίου Νικολάου, που αργότερα εγκαταλείφθηκαν.

Ανασκαφές από τους Γάλλους

Επειτα από μακροχρόνιες διαπραγματεύσεις παραχωρήθηκε η έρευνα στη Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή το 1891

Του **Oliver Picard**

Επίτιμον Διευθυντή της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής

Οι Δελφοί, είναι, μετά την Αθήνα, η θέση που αναφέρεται συχνότερα στην αρχαία ελληνική φιλολογία. Το μαντείο ξυπνούσε πάντα πολύ ζωηρό ενδιαφέρον, ιδιαίτερα στους Πατέρες της Εκκλησίας, που το θεωρούσαν έργο του διαβόλου. Η Αναγέννηση προκάλεσε άνηση στον τομέα των κλασικών σπουδών. Ετσι, οι Δελφοί, άρχισαν πάλι να κεντρίζουν το ενδιαφέρον των λογίων. Η θέση τους ταυτίστηκε πολύ γρήγορα, ήδη, από τα μέσα του 15ου αιώνα, από έναν έμπορο της Ανκόνας, τον Κυριακό, που διάβασε εκεί επιγραφές οι οποίες ανέφεραν το όνομα των Δελφών. Τον 18ο αιώνα άρχισαν να επισκέπτονται στην αρχαία πόλη Γάλλοι, αργότερα Αγγλοι και τον 19ο αιώνα Γερμανοί.

Οι περισσότεροι ήταν λόγιοι που έψαχναν τα ίχνη των αρχαίων μνημείων που περιέγραφαν ο Ηρόδοτος και ο Πausanias.

Οι πρώτες ανασκαφές

Η ανεξαρτησία της Ελλάδας κινητοποίησε το ενδιαφέρον για τους Δελφούς. Ο Καποδίστριας, το 1829 έστειλε έναν αρχιτέκτονα για να κάνει ανασκαφές στη νεκρόπολη. Από τότε και μετά, η Αρχαιολογική Υπηρεσία ασχολήθηκε με την διαφύλαξη του χώρου καθώς και μερικών αρχαιοτήτων που είχαν συγκεντρωθεί. Παράλληλα, ξένοι επιστήμονες και ιδιαίτερα Γάλλοι, που ανήκαν στη Σχολή που ιδρύθηκε το 1846, καθώς και Γερμανοί που ανήκαν στον περίγυρο του Οθωνα, ήθελαν να επεκτείνουν τις ανασκαφικές τους έρευνες. Οι Έλληνες αρχαιολόγοι που συνενώθηκαν προκειμένου να αποτελέσουν την Αρχαιολογική Εταιρεία, η

οποία ιδρύθηκε το 1837, είχαν επίσης την ίδια φιλοδοξία. Ο Κ.Ο. Mueller εξερεύνησε το 1840 «υπόγεια» που θα αποδεικνυόταν ότι ανήκαν στον πρόναο. Ο P. Foucart, που θα γινόταν διευθυντής της Γαλλικής Σχολής από το 1880 ως το 1892, ανέσκαψε στη βάση του πολυγωνικού τοίχου και ανακάλυψε το 1861 τη Σφίγγα των Ναξίων.

Το βέβαιο, πάντως, ήταν, ότι έπρεπε να μετατοπισθεί το χωριό που υπήρχε εκεί, γιατί, όπως φρονούσαν οι αρχαιολόγοι από όλες τις χώρες, δεν μπορούσαν αλλιώς να γίνουν σοβαρές ανασκαφικές έρευνες.

Αυτό παρ'όλο που γίνεται, όταν, μετά το σεισμό του 1870, οι κάτοικοι, ζήτησαν να μεταφερθούν, γιατί ζούσαν σε ένα τόπο επικίνδυνο. Η Ελλάδα, όμως, εκείνη την εποχή ήταν πολύ πτωχή για κάτι τέτοιο. Οι διαδικασίες επιταχύνθηκαν, όταν διορίστηκε ο P. Foucart διευθυντής της Γαλλικής

Αρχαιολογικής Σχολής στην Αθήνα, ο οποίος προσπάθησε να ανασκάψει το χωριό. Τον βοήθησε μια ευνοϊκή συγκυρία: Η Γαλλία δεν είχε ακόμη διευθετήσει τη διπλωματική βοήθειά της προς την Ελλάδα. Προκειμένου η Ελλάδα να επιτύχει, στο συνέδριο του Βερολίνου, την εκ νέου προσάρτηση της Θεσσαλίας στη Μητέρα Πατρίδα, η κυβέρνηση του Κουμουνδούρου δεσμεύτηκε με την υπόσχεση να αναθέσει στη Γαλλική Σχολή την ανασκαφή των Δελφών, εξισορροπώντας με την απόφαση που ανέθετε την ανασκαφή της Ολυμπίας στους Γερμανούς.

Οι Γάλλοι επισήμως στους Δελφούς

Οι νέες όμως εκλογές (Δεκ. 1881) έφεραν στην εξουσία τον Χαρίλαο Τρικούπη, προτού ψηφιστεί ο σχετι-

Συνέχεια στην 10η σελίδα

Η ανακάλυψη του Βίτωνα, ο ένας από τους περίφημους νεαρούς διδύμους, που είχε δει στους Δελφούς ο Ηρόδοτος. Η παράδοση της δαιδαλικής τέχνης του 7ου αιώνα είναι ακόμη πολύ κοντινή, τόσο στο σχήμα της κεφαλής όσο και στην ισχυρή μορφή, που υποβάλλει την ιδέα της δράσης.

Συνέχεια από την 8η σελίδα

κός νόμος. Εκείνος, παρότι διαβεβαίωνε ότι θα σεβαστεί την απόφαση του προκατόχου του, ήθελε εντούτοις να επωφεληθεί από τη συμφωνία, προκειμένου να πετύχει τη σύναψη εμπορικής σύμβασης που θα ευνοούσε την εξαγωγή σουλτανίνας στη Γαλλία. Ακολούθησαν δεκάχρονες περίπλοκες διαπραγματεύσεις, με αποτέλεσμα να υπογραφεί η τελική συμφωνία το 1891. Στο μεταξύ άρχισαν να μπαίνουν και κανόνες για την δραστηριότητα των ξένων αρχαιολογικών σχολών στην Ελλάδα: Αγορά των εκτάσεων και πληρωμή των δαπανών από τον ανασκαφέα, σε αντάλλαγμα του μονοπωλίου στη μελέτη ως τη δημοσίευση - αυτό που οι αρχαιολόγοι ονομάζουν «επιστημονική ιδιοκτησία»- διαφύλαξη όλων των ευρημάτων στην Ελλάδα (ακόμη κι εκείνων που υπάρχουν εις διπλούν καθώς και αντικειμένων χωρίς αξία), και έλεγχο των ανασκαφών από εκπρόσωπο της Αρχαιολογικής Εταιρείας. Σύμφωνα με τον όρο αυτό, η γαλλική βουλή ψήφισε τη διάθεση (για την απαλλοτρίωση και ανασκαφή) το ποσό του μισού εκατομμυρίου χρυσών φράγκων, ποσό που είναι δύσκολο να υπολογισθεί σήμερα. Ίσως να αντιστοιχεί με δισεκατομμύρια δραχμές...

Το ιερό του Απόλλωνα

Ο Ρ. Foucart πήρε μέρος στην ανασκαφή, την οποία οργάνωσε ο Th. Homolle, που είχε ανασκάψει τη Δήλο. Χρησιμοποιήθηκαν πολλές δεκάδες εργάτες, αριθμός που ξαφνιάζει τους σημερινούς αρχαιολόγους. Οι ανασκαφείς ήξεραν τι έψαχναν: ήθελαν να αποκαλύψουν το ιερό του Απόλλωνα που περιγράφει ο Παυσανίας. Γνώριζαν ήδη από τους αρχαίους συγγραφείς τη θέση του ναού, το μεγάλο πολυγωνικό κτίσμα, το καλυμμένο με επιγραφές, την ιερά οδό και, από την τομή που έκανε ένας Γερμανός αρχαιολόγος, τη νοτιοανατολική είσοδο του ιερού. Οπως έγραψε το 1900 ο G. Radet, που διηγείται την ιστορία της Γαλλικής Σχολής, ακολουθώντας την ιερά οδό «προσπαθούσαν να πλησιάσουν το ιερό όπως ο Παυσανίας, πράγμα που επέτρεπε να προβάλλουν το φως των κειμένων στον συγκεχυμένο σκελετό των μνημείων». Επρεπε, επίσης, να ξαναβρούν τα έργα τέχνης που ανέφεραν οι αρχαίες πηγές και περίμεναν ακόμη πολλές επιγραφές, ελπίδα που δεν διαψεύστηκε. Ο επιστημονικός κόσμος παρακολουθούσε την πρόοδο των εργασιών και η ανακάλυψη, το 1893, του θησαυρού των Αθηναίων, παράσταση των ύμνων στον Απόλλωνα με τη μουσική τους συνοδεία, και αργότερα, το 1896, του Ηνίοχου, έκαναν τις εργασίες αυτές διάσημες σε όλη την Ευρώπη.

Χρειάστηκαν πράγματι έντεκα χρόνια τεράστιας δουλειάς για να πάρουν, τα ιερά του Απόλλωνα και της Αθηνάς στη Μαρμαριά, την όψη που έχουν σήμερα και να αποκαλυφθούν συλλογές από γλυπτά και επιγραφές, που είναι, εκτός από εκείνες της Αθήνας, οι πλουσιότερες

Μια ιστορική φωτογραφία: Ο Θεόφιλος Ομόλ στο κέντρο, διευθυντής τότε της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής (1892) και μέλη της υπόλοιπης αποστολής που έκαναν ανασκαφές στους Δελφούς.

που έδωσε ποτέ κάποια ελληνική αρχαιολογική θέση.

Εγκαίνια χώρου μουσείου

Το 1903 ο αρχαιολογικός χώρος εγκαινιάστηκε ταυτόχρονα με το Μουσείο, το κτίσιμο του οποίου είχε χρηματοδοτήσει ο Ανδρέας Συγγρός. Ο Homolle, που λίγο αργότερα εγκατέλειψε τη διεύθυνση της Γαλλικής Σχολής, πίστευε ότι η εργασία στο χώρο είχε τελειώσει και ότι οι έρευνες θα ολοκληρωθούν με την οριστική δημοσίευση, που προέβλεπε, σύμφωνα με το πρότυπο της δημοσίευσης της Ολυμπίας, να γίνει σε πέντε τόμους, με τίτλο «Ανασκαφές στους Δελφούς». Τόμοι αφιερωμένοι στην ιστορία των ανασκαφών, στην τοπιογραφία και στην αρχιτεκτονική, στις επιγραφές, στη γλυπτική και στα μικρά αντικείμενα. Επρόκειτο όμως για ψευδαίσθηση, γιατί οι έρευνες για τη δημοσίευση κράτησαν πάρα πολύ χρόνο και βρίσκονταν πολύ μακριά από την ολοκλήρωση, την εποχή του θανάτου των τελευταίων ανασκαφών.

Οι έρευνες θα απαιτούσαν συμπληρωματικές ανασκαφές και κυρίως οι αρχαιολόγοι ανακάλυπταν σιγά-σιγά, ότι δεν υπάρχει οριστική δημοσίευση: όσο τέλεια κι αν είναι μια μελέτη, η καλύτερη υπηρεσία που προσφέρει είναι ακριβώς ότι επιτρέπει να γίνουν νέες έρευνες,

με σκοπό να φτάσουν πιο κοντά στην αλήθεια.

Η ιστορία της θέσης αυτής από το 1903 και εξής χαρακτηρίζεται ταυτόχρονα από την προοδευτική συνειδητοποίηση των καινούργιων καθηκόντων που επιβάλλονταν στην αρχαιολογία και από την ανάπτυξη των διευθύνσεων και αποκαταστάσεων που έγιναν σε στενή συνεργασία μεταξύ της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας και της Γαλλικής Σχολής.

Τα μεγάλα αριστουργήματα

Στο μακρόχρονο διάστημα των ανασκαφών βρέθηκαν πολλά χάλκινα ειδώλια, ύψους 15 έως 20 εκατ., το ελεφάντινο άγαλμα του Απόλλωνα, τα δύο κολοσσιαία αγάλματα των Διδύμων του Αργού, ελεφάντινες κεφαλές χρυσελεφάντινων αγαλμάτων, ο αργυρός ταύρος προσφορά της πόλης της Ιωνίας, η ζωφόρος του θησαυρού των Σιφνίων, ο περίλαμπρος Ηνίοχος, η μετόπη του θησαυρού των Αθηναίων, το μνημείο του Δαόχου με μεγάλο αριθμό αγαλμάτων, την κεφαλή του Φλαμινίνου και πολλά άλλα.

Παράλληλα, όμως, με τις αναστηλώσεις που έγιναν στη συνέχεια, οι αρχαιολόγοι ξανάρχισαν τις ανασκαφές. Μπορούμε να διακρίνουμε τρεις περιόδους: Από το 1920, η Γαλλική Σχολή επικέντρωσε ανασκαφικά το ενδιαφέρον της στο ιε-

ρό της Αθηνάς στη Μαρμαριά. Οι αρχαιολόγοι πίστεψαν τότε ότι θα μπορούσαν να βρουν, με την αποκάλυψη μυκηναϊκών ειδωλίων τοποθετημένων πάνω σε μια μεγάλη πέτρα, την απόδειξη ότι υπήρχε ήδη από την Εποχή του χαλκού ένα μεγάλο ιερό αφιερωμένο σε μια γυναίκα θεότητα, που αντιστοιχούσε στο ιερό του Απόλλωνα. Σήμερα γίνεται δεκτό ότι αυτά τα ειδώλια βρίσκονταν μέσα σ' ένα μυκηναϊκό τάφο, που ανοίχτηκε κατά την κατασκευή του αρχαϊκού ιερού.

Παραδόξως, μια καταστροφή του Δεκεμβρίου 1935, ανοίγει μια δεύτερη περίοδο ανασκαφών, που συνεχίστηκε και μετά τον πόλεμο, περίπου έως το 1950. Χωρίς θεωρητικές προκαταλήψεις, προσπάθησαν να ερευνήσουν συστηματικά τα στρώματα της αρχαϊκής εποχής, ανακαλύπτοντας ένα σημαντικό οικισμό γεωμετρικής και μυκηναϊκής εποχής. Κάτω όμως από το πλακόστρωτο του Αλω έγινε η σημαντικότερη ανακάλυψη το 1939, από τον Πιέρ Αμοντρί, ο οποίος υπήρξε διευθυντής της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής από το 1969- 1981. Υπήρχαν εκεί, μπροστά στη Στοά των Αθηνών, δύο τάφοι, μέσα στους οποίους, γύρω στο 420π. Χ., οι Δελφίεις είχαν θάψει, αφού έβαλαν φωτιά, πολύτιμα αντικείμενα, μεταξύ των οποίων και αγάλματα από χρυσό και ελεφαντοστούν ή άργυρο, καθώς και πολλά χάλκινα. Τα αντικείμενα που είχαν μείνει ανέπαφα λεηλατήθηκαν κατά την αρχαιότητα, όμως αυτή η ανακάλυψη μας δίνει την καλύτερη ιδέα για το μυθικό πλούτο των προσφορών που γινόταν στον Απόλλωνα.

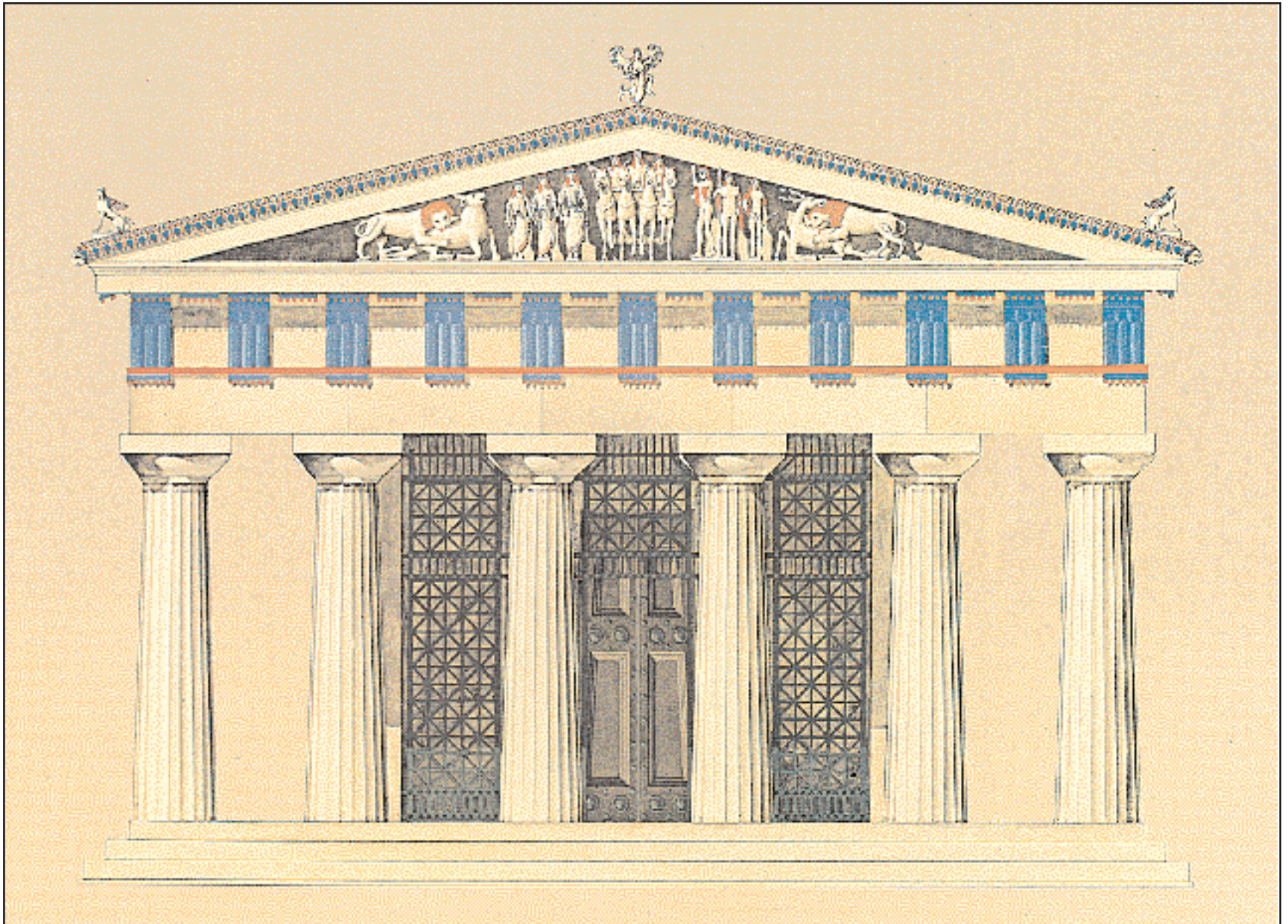
Συνεργασία Ελλήνων - Γάλλων

Η τρίτη περίοδος είναι η σημερινή, όπου συνεργάζονται στενά η Εφορεία Αρχαιοτήτων με τη Γαλλική Σχολή. Η σημαντικότερη ανασκαφή ολοκληρώθηκε μόλις πρόσφατα, στις αρχές Ιουλίου 1992, και έγιναν στα αρχαϊκά στρώματα που προστατευόταν από σειρά κλασικών μνημείων: τον τρίποδα που προσέφεραν οι Έλληνες μετά τη νίκη των Πλαταιών και το Αρμα του Ηλίου που προσέφεραν οι Ρόδιοι. Κάτω από τα βάθρα αυτών των μνημείων βρέθηκε ο αρχαϊκός περίβολος, που χρονολογείται σήμερα στις αρχές του 8ου π. Χ. αιώνα, δηλαδή την επαύριο του πολέμου.

Κάτω από αυτά αποκαλύφθηκαν τρία σπήτια χτισμένα επάλληλα, το ένα από τα μέσα του 7ου π. Χ. αιώνα, το δεύτερο από το τέλος του 8ου, και το αρχαιότερο, εγκατεστημένο στη βάση τοίχου αναχώματος, χτισμένου στη μυκηναϊκή εποχή (από τις αρχές του 8ου). Αποδείχτηκε έτσι η συνέχεια του οικισμού από τη μυκηναϊκή ως τη γεωμετρική εποχή, κι έχουμε τώρα μια πολύ ακριβή εικόνα των σπιτιών της πρώιμης περιόδου, που είναι κατασκευασμένα από πηλό, με μικρά δωμάτια που θερμαίνονταν από ένα φούρνο. Η μεγάλη όμως αφθονία χάλκινων αντικειμένων, αγγείων και όπλων δείχνει τη ακτινοβολία των Δελφών εκείνη την εποχή.

Ο αρχαιολογικός χώρος

Οι Δελφοί αποτελούν ένα υπαίθριο μουσείο αρχαιοελληνικής τέχνης και ιστορίας

Αναπαράσταση της πρόσοψης του αρχαίου ναού του Απόλλωνα, του λεγομένου των Αλκμεωνιδών, γιατί ολοκληρώθηκε από τον Αθηναίο Κλεισθένη, που κατασκεύασε την πρόσοψή του από παριανό μάρμαρο. Η εσωτερική διάταξη του ναού είναι ελάχιστα γνωστή, αλλά τα αετώματά του, αρκετά καλοδιατηρημένα, εκτίθενται στο μουσείο. Το ανατολικό αέτωμα δείχνει την άφιξη του Απόλλωνα στους Δελφούς πάνω σε τέθριππο άρμα, ενώ το δυτικό παρίστανε τη μάχη των Θεών και των Γιγάντων.

Του **Φώτη Ντάσιου**

Αρχαιολόγος στο Μουσείο Δελφών

ΑΝ ΑΦΗΣΟΥΜΕ κατά μέρος τη σημαντική συμβολή του πανελλήνιου ιερού των Δελφών και ειδικότερα του Μαντείου του στην ιστορία της αρχαιοελληνικής θρησκείας, η ανακάλυψη του ιερού πλούτισε τις γνώσεις μας πάνω σε ζητήματα αρχιτεκτονικής, πλαστικής και ιστορίας του αρχαίου ελληνικού κόσμου, συμπληρώνοντας και συχνά επιβεβαιώνοντας τους αρχαίους συγγραφείς (Ηρόδοτος, Πλούταρχος, Πausanias κ.α.).

Η ιδιαιτερότητα του αρχαιολογικού χώρου των Δελφών, ως τόπου όπου η αρχαιολογική σκαπάνη έφερε στο φως πλήθος από πολύτιμες μαρτυρίες του παρελθόντος, οφείλεται κυρίως σε δύο βασικούς τομείς της αρχαιολογικής επιστήμης, **την αρχιτεκτονική γλυπτική και την επιγραφική** με την ευρύτερη έννοια που αποδίδουμε στους δύο παραπάνω όρους.

Οι Δελφοί μας έδωσαν μια πλούσια και πυκνότατη ποικιλία τεχνοτροπιών και σχολών όλων σχεδόν των περιόδων της ελληνικής τέχνης με κάποιες, βέβαια ανισότητες που δεν μειώνουν όμως τη συνολική εικόνα μιας έξοχης και διδακτικής αλληλοδιαδοχής ρυθμών, τάσεων και λεπτομερειών.

Εργα που φτιάχτηκαν από δημιουργούς προερχόμενους από τα πιο παραγωγικά κέντρα του ελληνικού κόσμου, από τις αρχαϊκές Κυκλάδες μέχρι τη Μικρασιατική Πέργαμο των ελληνιστικών χρόνων, από την Κόρινθο, την Αθήνα, τη Μακεδονία, μέχρι και τις ελληνικές αποικίες της Δύσης.

Όλη αυτή η παραγωγή που στόλιζε το ιερό και αποτελούνταν από αφιερώματα πόλεων και ιδιωτών στο θεό Απόλλωνα δουλεύτηκε από τον αρχαίο αρχιτέκτονα, που ήταν ταυτόχρονα και γλύπτης, σε υλικό ποικίλο, από τη δύσκολη πέτρα του Παρνασσού –τον περίφημο σταχτί τιτανόλιθο– μέχρι το πεντελικό και παριανό μάρμαρο.

Δελφική αρχιτεκτονική

Οι Δελφοί είναι από τους ελάχιστους τόπους αν όχι ο μοναδικός, όπου συνυπάρχουν τόσα πολλά συστήματα επεξεργασίας της πέτρας: λίθοι πολυγωνικοί με αρμούς ευθύγραμμους ή καμπύλους, λίθοι τραπεζιόσχημοι ή παρελληλεπίπεδοι, σε σειρές κανονικές ή ακανόνιστες με ή χωρίς μεταλλικούς συνδέσμους. Το κάθε κομμάτι αποκτά έτσι μια αυτοτέλεια από το πλήθος των λεπτομερειών που το χαρακτηρίζουν –αρμόσεις, επεξεργασία επιφανειών, διακόσμηση– και στο σύνολο είτε πρόκειται για ναό, θησαυρό, στοά, ανάλημμα, ή άλλο οικοδόμημα, δημιουργείται ένα άριστο και αρμονικό αποτέλεσμα.

Οι γλυπτές συνθέσεις που στολίζουν σήμερα το Μουσείο Δελφών ανήκουν κύρια σε αρχιτεκτονήματα του ιερού φτιαγμένα με μεράκι και δεξιοσύνη εφάμιλλη ή και πολλές φορές μεγαλύτερη των γλυπτών τους παραστάσεων.

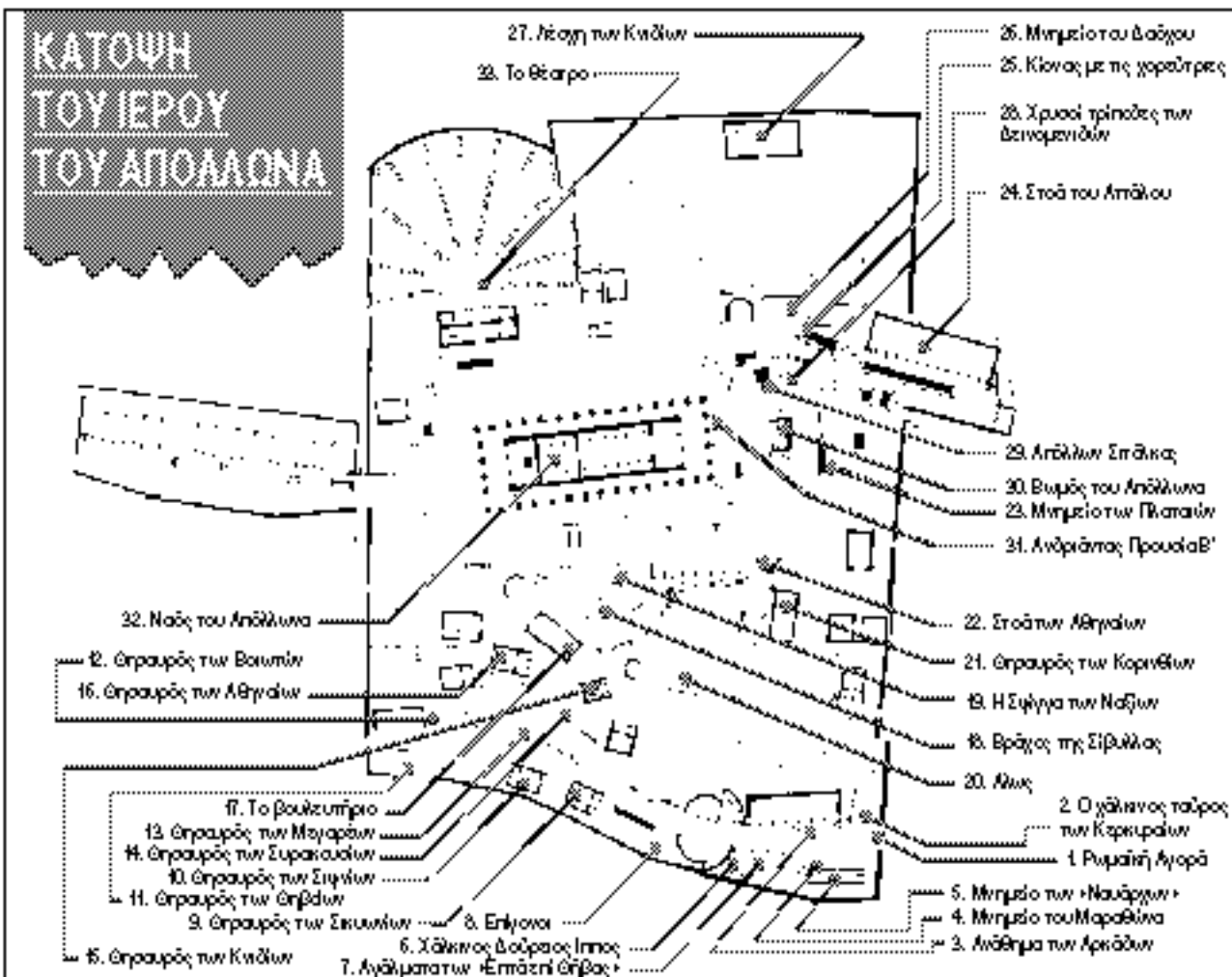
Ετσι, μπορεί κανείς να θαυμάσει τις διακοσμητικές ταινίες που ζώνουν ολόγυρα τη θεμελίωση του θησαυρού των Μασσαλιωτών στο ιερό της Αθηνάς Προναίας και να αισθανθεί την ίδια απόλαυση με τη θέαση της διακόσμησης της ανωδομής της γειτονικής θόλου, του κυκλικού αυτού οικοδομήματος, που η χρήση του αποτελεί και σήμερα μυστήριο για τους αρχαιολόγους.

Το ίδιο συμβαίνει και με τις καμπύλες αρμόσεις του μεγάλου πολυγωνικού τοίχου που βάσταζε το άνδρη του ναού του Απόλλωνα και που συνθέτουν μια στέρεα αρμονία, δημιουργώντας ένα σύνολο που επιβάλλεται στον επισκέπτη, σημερινό και

Συνέχεια στην 12η σελίδα

Γενική άποψη του Ιερού του Απόλλωνα από την πηγή Κέρνα (1977).

Τοπογραφικό σχέδιο του Ιερού του Απόλλωνα.

Συνέχεια από την 11η σελίδα

αρχαίο. Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί και το εξαντλητικό δούλεμα των λίθων θεμελίωσης του ναού του Απόλλωνα –αυτού που δεσπόζει στο κέντρο του ιερού και που σώζεται με αναστηλωμένους τους κίονες της πρόσοψής του– με τους πάμπολλους συνδέσμους και τα αρχιτεκτονικά σημάδια πάνω τους και όλα αυτά σε μέρη που ήταν αθέατα στον αρχαίο προσκυνητή.

Οι θησαυροί

Το κυρίαρχο ανάθημα που φιλοδοξούσε να αφιερώσει μια ελληνική πόλη στο θεό Απόλλωνα, μεταξύ του 6ου και 4ου π.Χ. αι., ήταν ο θησαυρός, ένα είδος ναόσχημου ορθογώνιου κτίσματος, με διακόσμηση περίτεχνη, έτσι ώστε να προκαλεί το ενδιαφέρον και να προβάλλει συνάμα την εικόνα της αφιερώτριας πόλης.

Γιατί οι θησαυροί, πέρα από την καλλιτεχνική τους αξία, συμβόλιζαν την ισχύ και την προπαγανδιστική δύναμη μιας πόλης απέναντι σε μια άλλη, συνήθως ανταγωνίστριας. Οι συχνές διαμάχες των ελληνίδων πόλεων, ιδιαίτερα στα αρχαϊκά και κλασικά χρόνια, οι ανταγωνισμοί των κυρίαρχων δυνάμεων του ελληνικού χώρου αλλά και τα μεγάλα ιστορικά γεγονότα του ελληνοτισμού και των βαρβάρων αντικατοπτρίζονται με πυκνό και εναργή τρόπο μέσα από την καθίδρυση αυτών των μνημείων, την τοποθέτησή τους σε συγκεκρι-

Ο θησαυρός των Αθηναίων χτίστηκε από λάφυρα των Περσών από το Μαραθώνα και αποτελεί τον αρχαιότερο δωρικό θησαυρό από μάρμαρο. Η χρονολόγησή του διχάζει τους αρχαιολόγους: μερικοί θεωρούν ότι κτίστηκε μετά τη μάχη του Μαραθώνα (490 π.Χ.), ενώ άλλοι υποστηρίζουν ότι αφιερώθηκε από τη νέα Αθηναϊκή Δημοκρατία (505-500 π.Χ.).

μένη θέση του ιερού και τη διακόσμησή τους με παραστάσεις και επιγραφές δηλωτικών και ιστορικών συμβάντων. Η χρονολογική σειρά των θησαυρών ξεκινά με αυτόν των Κορινθίων του 7ου π.Χ. αι. και τελειώνει με αυτόν των Θηβαίων, που κτίστηκε μετά την νίκη τους κατά των Σπαρτιατών στα Λεύκτρα το 371 π.Χ.

Με τους Θηβαίους και την εφήμερη κυριαρχία τους στα πράγματα της Ελλάδας λήγει και η αφιέρωση του θησαυρού ως τύπου αναθήματος.

Οι νέες ανερχόμενες δυνάμεις (Αιτωλοί, Μακεδόνες, Βασιλεία διαδόχων) που κυριάρχησαν στα ελληνικά χρόνια έφεραν και άλλους τρόπους προπαγάνδισής της ισχύος τους. Στη θέση των κομψών ναόσχημων κτισμάτων των πόλεων ορθώθηκαν βάθρα αγαλμάτων των ελληνιστικών ηγεμόνων και πλούσιων ιδιωτών, που αποτέλεσαν και την απαρχή του ευτελισμού των αφιερωμάτων στα μετέπειτα ρωμαϊκά χρόνια. Είναι η εποχή που ανεγείρονται και τα δύο «κοινόχρηστα κτίρια» που λόγω του όγκου τους επεκτάθηκαν και πέραν των στενών ορίων του περιβάλλοντος του κυρίως ιερού, η στοά του Αττάλου στα ανατολικά, δώρο των περγαμηνών ηγεμόνων, και η στοά των Αιτωλών στα δυτικά, όπου φυλάσσονταν τα λάφυρα από την επιδρομή των Γαλατών (279 π.Χ.).

Το ιερό προσαρμόζεται στις νέες συνθήκες χάνει όμως τον αυστηρά θρησκευτικό και πολιτικό του χαρα-

κτήρα που είχε στα αρχαϊκά και κλασικά χρόνια, αλλά η αίγλη του παραμένει αμείωτη στον ελληνικό κόσμο.

Ακόμη και τον 2ο μ.Χ. αι., όταν το επισκέφθηκε ο Πausanias μένει εντυπωσιασμένος από την πληθώρα των αφιερωμάτων παρόλες τις αρπαγές και λεηλασίες της ρωμαϊκής περιόδου.

Οι επιγραφές

Οι Δελφοί θεωρούνται το «βασιλειο» των ελληνικών επιγραφών: η ανασκαφή έφερε στο φως 6.000 περίπου ενεπίγραφα κομμάτια που πλουτίζουν τις γνώσεις μας, όχι μόνο πάνω στην ιστορία του ιερού, αλλά και στην ιστορία ολόκληρου του αρχαιοελληνικού κόσμου. Κείμενα σχετικά με την οργάνωση του ιερού και της πόλης των Δελφών αλλά και της Αμφικτυονίας, της οργάνωσης που ένωνε τις πόλεις της Κεντρικής Ελλάδας με δεσμούς συμμαχίας –ένα είδος προδρομικού σημερινού Ο.Η.Ε.– και η οποία είχε τη μία από τις δύο έδρες της στους Δελφούς. Διακρίνει κανείς επίσης αναθηματικές επιγραφές πάνω σε βάθρα αγαλμάτων, μερικές των οποίων ανήκουν σε διάσημους γλύπτες της αρχαιότητας (Λύσιππος, Θεόπροπος κ.ά.). Αλλά κείμενα αναφέρονται σε συνθήκες μεταξύ πόλεων ή σε δικαστικές πράξεις που αποδίδουν δικαιοσύνη σε διάφορες υποθέσεις πολι-

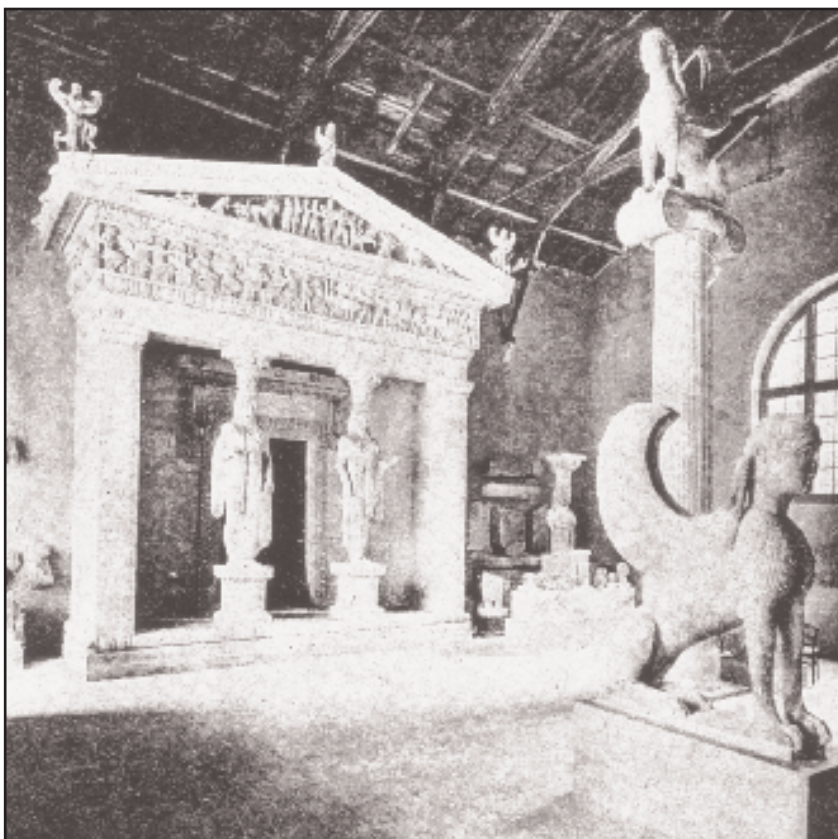
Συνέχεια στην 14η σελίδα

Το αφιέρωμα των χορευτριών (Β' μισό του 4ου π.Χ. αιώνα), που στόλιζε το χώρο της εισόδου του ναού του Απόλλωνα.

Αεροφωτογραφία (1978) του ιερού της Προναίας Αθηνάς. Μυκηναϊκά αγγεία και ειδώλια που βρέθηκαν κάτω από τον αρχαϊκό ναό και τους βωμούς, δείχνουν ότι από τα μυκηναϊκά χρόνια υπήρχε στο ίδιο μέρος μικρό ιερό, όπου λατρευόταν μια θεά που ήταν η ίδια η Αθηνά, ή η προϊστορική πρόδρομός της. Εκτός από τον αρχαϊκό ναό της Αθηνάς, υπάρχουν και δυο μικρότεροι αφιερωμένοι στην Υγεία και στην Ειλείθυια.

Αναπαράσταση του θησαυρού των Σιφνίων, σε αίθουσα του παλαιού Μουσείου των Δελφών (αρχές του αιώνα). Δίπλα του διακρίνεται η Σφίγγα των Ναξίων και η αναπαράστασή της πάνω σε κίονα. Στην πρόσοψή του έφερε αντί για κίονες δύο κόρες, γνωστές ως Καρυάτιδες.

Συνέχεια από την 13η σελίδα

τών. Περιλαμβάνονται επίσης λογαριασμοί οικοδομικής φύσεως που αναφέρονται σε προγράμματα οικοδόμησης κτισμάτων του ιερού και της πόλης και που αποτελούν πολύτιμα τεκμήρια της οικονομικής ιστορίας της εποχής. Αλλά εκεί όπου πλεονάζουν οι επιγραφές είναι οι λεγόμενες απελευθερωτικές, που αφορούν απελευθερώσεις δούλων, καθώς και τις εγγυήσεις που δίδονταν για τη διατήρηση του καθεστώτος ελευθερίας των. Εξίσου μεγάλος είναι και ο αριθμός των διαφόρων ψηφισμάτων προξενίας και προμαντείας που χορηγούσε η πόλη των Δελφών και το αμφικτυονικό συνέδριο σε πολίτες. Με το δικαίωμα αυτό δινόταν σε πολίτες το προνόμιο της προτεραιότητας στη διαδικασία λήψης του χρησμού από το μαντείο.

Η εικόνα που εμφανίζει σήμερα το ιερό των Δελφών είναι μια εικόνα διαφορετική αυτής που εμφάνιζε πριν από λίγες δεκαετίες και που οι φωτογραφίες της διακοσμούν ακόμη και σήμερα τις σελίδες των ανατυπωμένων «τουριστικών» οδηγών. Ένα χώρο, δηλαδή, πνιγμένο στη βλάστηση, που οι κατόψεις των κτιρίων μετά βίας διακρίνονταν, που οι διαδρομές περιορίζονταν σε μερικά βασικά μνημεία, μερικά από τα οποία

λάθος ταυτισμένα, απότοκος παλαιών και ξεπερασμένων ταυτίσεων.

Σήμερα, χάρη και στις συστηματικές προσπάθειες του τελευταίου Εφόρου Αρχαιοτήτων Δελφών Ευάγγελου Πεντάζου, ο χώρος έχει αλλάξει όψη· τα κτίσματα ανάσταναν από την ενοχλητική βλάστηση, οι τοίχοι ξαναβγήκαν στην επιφάνεια και μερικοί αποκαταστάθηκαν με μικροεπεμβάσεις που δένουν με το περιβάλλον, τα διάσπαρτα αρχαία λιθάρια τακτοποιήθηκαν με τρόπο υποδειγματικό και διδακτικό, κοντά στα μνημεία που ανήκαν σε συνεργασία με τη Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή άρχισε σιγά σιγά ένα ευρύτατο πρόγραμμα αναστηλώσεων. Από την άλλη μεριά η επιστημονική μελέτη των μνημείων του ιερού προχωρά με γρήγορο ρυθμό, νέα στοιχεία συμπληρώνουν παλιές μελέτες και καινούργιες ταυτίσεις αναθεωρούν λανθασμένες απόψεις. Οι Δελφοί εξακολουθούν να γοητεύουν πλήθος ερευνητών από όλα τα μέρη της γης και τα προβλήματα των μνημείων τους θα συνεχίσουν να απασχολούν την επιστημονική κοινότητα και την επόμενη εκατονταετία. Είναι και αυτό μια απόδειξη της περιπλοκής και συνάμα σαγηνευτικής ιδιαιτερότητάς τους, που τα κατατάσσει στην πρώτη γραμμή του επιστημονικού ενδιαφέροντος.

Τα αριστουργήματα του Μουσείου

Εργα τέχνης και αναθήματα από το Ιερό και το Μαντείο, προσελκύουν επισκέπτες από όλο τον κόσμο

Της **Ροζίτας Κολώνια**

Αρχαιολόγου στο Μουσείο Δελφών

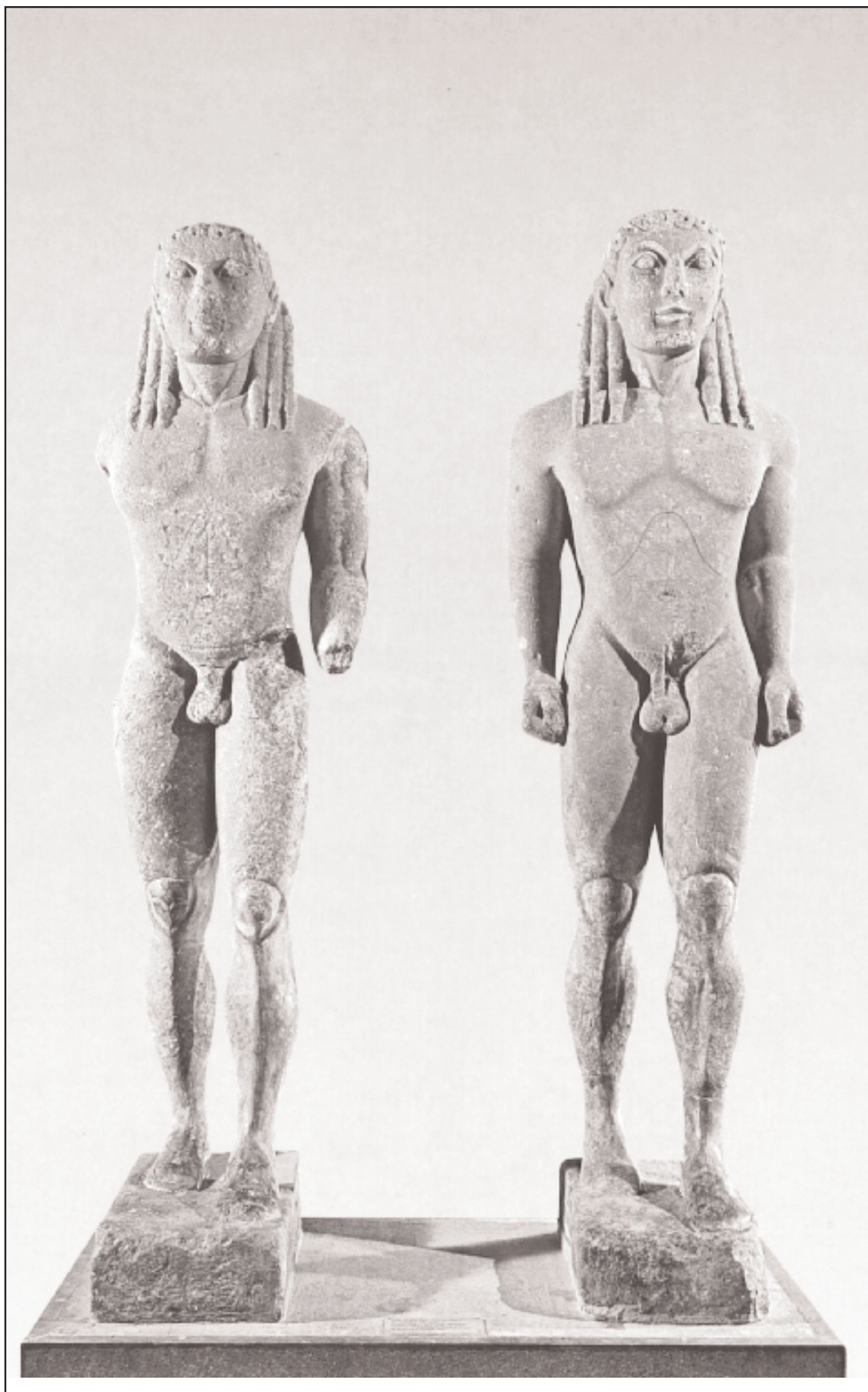
ΤΑ ΕΚΘΕΜΑΤΑ του Μουσείου των Δελφών θα μπορούσαν να βρουν ένα ιδανικό χώρο παρουσίασης στο ίδιο το δελφικό ιερό, που στα χρόνια της ζωής του ήταν ένα πλουσιότατο υπαίθριο Μουσείο. Ενα κοσμοπολιτικό Μουσείο, αφού συνέλεγε όχι μόνο τα αφιερώματα των ταπεινών προσκυνητών του, αλλά και τα έργα τέχνης που επιδείκνυαν γύρω από το ναό ή κατά μήκος της ιεράς οδού διάφορες πόλεις ή φιλόδοξοι ηγεμόνες από τις αποικίες της Σικελίας ως τη Φρυγία της Ασίας, με την ευκαιρία κάποιας στρατιωτικής ή πολιτικής τους επιτυχίας: μικροτεχνήματα από πολύτιμο υλικό, χάλκινα ή μαρμάρινα αγάλματα και πλαστικές συνθέσεις, κτίρια με πλούσιο γλυπτό ή ζωγραφικό διάκοσμο. Και καθώς το ιερό πλουτίζονταν συνεχώς με νέα αναθήματα πήρε την όψη ενός απέραντου καλλιτεχνικού εργαστηρίου με ασταμάτητη παραγωγή όπου γλύπτες, ζωγράφοι, αρχιτέκτονες και απλοί τεχνίτες συναγωνίζονταν να παρουσιάσουν τις καλύτερες δημιουργίες τους.

Αν και τα ευρήματα της ανασκαφής των Δελφών μας έδωσαν μια εικόνα του αρχαίου ιερού στα χρόνια της ακμής του από τον 8ο ως τον 4ο π.Χ. αιώνα, πολύ φτωχότερη εκείνης που μας αφήνουν να φαντασθούμε οι φιλολογικές πηγές, οι επιγραφές και τα βάθρα, είναι αρκετά για να καταστήσουν το Μουσείο που σήμερα τα στεγάζει, ένα πρότυπο σχολείο της ελληνικής τέχνης, στο οποίο αντιπροσωπεύονται όλες οι φάσεις και όλες οι πτυχές της παραγωγής της, συχνά, μάλιστα, με δείγματα ακριβώς χρονολογημένα από τη γνώση που μας προσφέρουν οι πηγές.

Χρυσελεφάντινα αγάλματα

Μια ιδέα για τα μυθώδη αφιερώματα σε χρυσό, άργυρο, ελεφαντόδοντο που έστελναν στους Δελφούς οι Μικρασιάτες βασιλιάδες, ο Μίδας και ο Κροίσος, ο διασημότερος αναθέτης του ιερού και είδε ο Ηρόδοτος στους θησαυρούς των Κλαζομενίων και Κορινθίων, μας έδωσε την εντυπωσιακή αποκάλυψη των Γάλλων αρχαιολόγων το 1939. Κάτω από το ρωμαϊκό πλακόστρωτο της ιεράς οδού κοντά στο θησαυρό των Κορινθίων βρέθηκαν τα υπολείμματα πολύτιμων αρχαϊκών έργων σπάνιων τόσο για το υλικό και την τεχνική τους όσο και για την καλλιτεχνική τους ποιότητα: ένα ειδώλιο από ελεφαντόδοντο που παριστάνει ήρωα ή θεό (Απόλλωνα ή Διόνυσο), να δαμάζει το θήραμά του, ένας ταύρος σε φυσικό μέγε-

Συνέχεια στην 18η σελίδα

Οι περίφημοι Δίδυμοι του Αργους, ο Κλέοβις και ο Βίτων. Τα δύο αυτά κολοσσιαία αγάλματα (ύψους 2.20 μ.) σημειώνουν την αρχή της εμφάνισης μεγάλων, πέτρινων αγαλμάτων στους Δελφούς, γύρω στο 580 π.Χ.

Χάλκινο αγαλμάτιο μιας κόρης «πεπλοφόρου», που μετέφερε στο τέμενος τελετουργικό σκεύος, το θυμιατήριο. Δεν εντυπωσιάζει μόνο για τη μοναδικότητά του ως έργο τέχνης, αλλά συγκινεί ως ιερό σκεύος που χρησιμοποιήθηκε από κάποιον ιερέα.

Κεφάλι από χρυσελεφάντινο άγαλμα καθιστής μορφής. Λαμπρό ανάθημα ιωνικής πόλης, με χρυσό διάδημα και ένθετα μάτια. (6ος π.Χ. αι.).

Ο Ηνίοχος: Ένα από τα σπάνια χάλκινα αριστουργήματα, σύμβολο του Μουσείου των Δελφών. Παριστάνει ηνίοχο άρματος, νικητή, την ώρα του θριάμβου του στα Πύθια. Η ομορφιά του προσελκύει επισκέπτες από όλον τον κόσμο.

Κορμοί Αμαζόνων από τις ανάγλυφες μετόπες του Θόλου. Είναι χαρακτηριστικοί για την τεχνική του έξεργου ανάγλυφου και την τολμηρή κίνηση των μορφών στον ελεύθερο χώρο (380 π.Χ.).

Μετόπη από το «Μονόπτερο Θησαυρό» των Σικυωνίων. Οι Διόσκουροι με την πλούσια λεία τους, μετά την επιχείρηση αρπαγής ζώων στην Αρκαδία.

Συνέχεια από την 15η σελίδα

θος από φύλλα ασημιού που προσαρμόζονται σε ξύλινο πυρήνα –αποτελεί το μεγαλύτερο παράδειγμα της λεγόμενης σφυρήλατης τεχνικής– κεφάλια από ελεφαντόδοντο και χρυσά ελάσματα με έκτυπη διακόσμηση που ανήκαν σε τρία χρυσοελεφάντινα αγάλματα, πλακίδια από ελεφαντόδοντο που διακοσμούσαν κάποιο ξύλινο έπιπλο, κασέλα ή θρόνο (7ος - 6ος π.Χ.).

Είναι όλα αριστουργηματικά έργα ιωνικών κυρίως εργαστηρίων της ανατολικής Ελλάδας που έπειτα από τη φθορά που τους προκάλεσε κάποιο καταστροφικό γεγονός (σεισμός, πυρκαγιά) καταχώθηκαν ευλαβικά στο τέλος του 5ου αι. π.Χ., σε δυο λάκκους –αποθέτες– για να μην απομακρυνθούν από το ιερό τέμενος του θεού στον οποίο είχαν αφιερωθεί.

Οι δίδυμοι του Αργους

Η σειρά των έργων της μεγάλης πλαστικής στους Δελφούς αρχίζει με τους δίδυμους Κούρους, γνωστούς ως ο Κλέοβις και ο Βίτων, που μας εισάγουν «στη νέα μαγική χώρα του 6ου αιώνα» (Buschor).

Εργα Αργείου καλλιτέχνη, όπως μας πληροφορεί η χαραγμένη στο βάθος επιγραφή, συσχετίστηκαν αμέσως μετά την αποκάλυψή τους με το Αργος και το ανέκδοτο του Ηροδότου: Μια ημέρα γιορτής, επειδή η ιέρεια της Ηρας έπρεπε να πάει στο ιερό της θεάς έξω από το Αργος και τα βόδια που θα έσερναν το άρμα δεν έρχονταν, οι δυο γιοί της ζεύτηκαν οι ίδιοι το αμάξι και το οδήγησαν στο ιερό 45 στάδια μακριά (8 χλμ.).

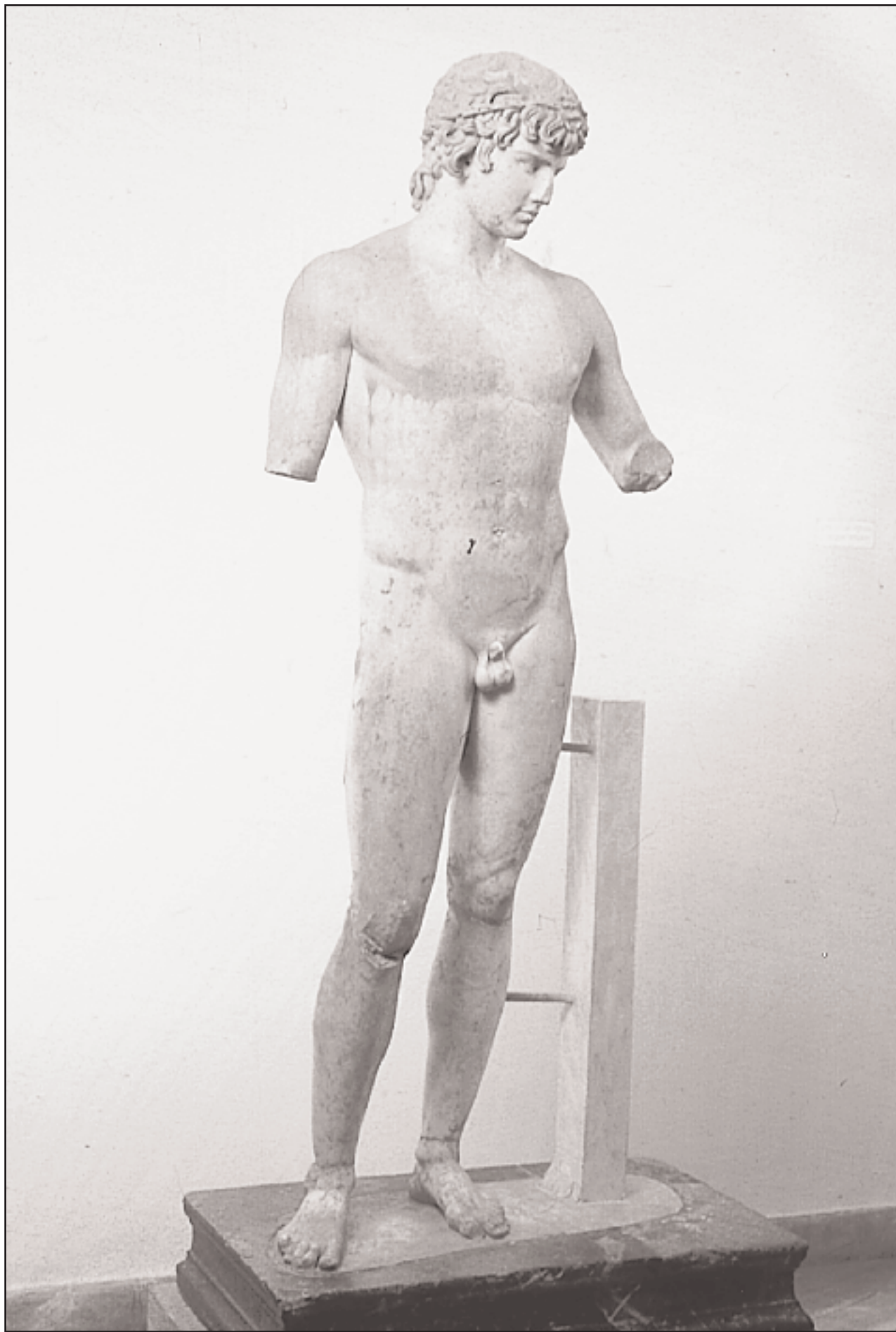
Για να ανταμείψει τη γεμάτη ευγένεια πράξη τους η θεά τους χάρισε σύμφωνα με την παράκληση της μητέρας τους το ωραιότερο δώρο: μετά τη γιορτή τα παιδιά κοιμήθηκαν αποκαμωμένα στο ιερό, για να μην ξαναξυπνήσουν. Οι Αργείοι τους τίμησαν με αγάλματα που αφιέρωσαν στους Δελφούς.

Σήμερα η ερμηνεία των «δίδυμων του Αργους» δεν είναι αδιαφιλονίκητη. Μια διαφορετική αποκρυπτογράφηση των φθαρμένων επιγραφών της βάσης τους, προτείνει την ταύτιση των εικονιζομένων με τους Διόσκουρους.

Ξεχωριστή θέση στη συλλογή του Μουσείου κατέχει η αρχιτεκτονική πλαστική, τα γλυπτά, ολόγλυφα (Καρυάτιδες, αετώματα, ακρωτήρια) ή ανάγλυφα που διακοσμούσαν τα αρχιτεκτονικά μνημεία του ιερού, το ναό και τους «θησαυρούς», μικρά, δηλαδή, οικοδομήματα που έχτιζαν διάφορες πόλεις για να φυλάσσουν σ' αυτά τα πολύτιμα αφιερώματά τους, αλλά και που τα ίδια αποτελούσαν σπουδαία αρχιτεκτονικά έργα, αναθήματα στο θεό του ιερού.

Μοναδικές γλυπτές μετόπες

Ο «Μονόπτερος» θησαυρός των Σικυωνίων (μικρό κτίριο με στεγασμένη μόνο κιονοστοιχία χωρίς τοίχους στο εσωτερικό) είναι το αρχαιότερο κτίριο στους Δελφούς που σώζει ανάγλυφη διακόσμηση με ει-

Αντίνοος: Λατρευτικό άγαλμα του αγαπημένου συντρόφου του αυτοκράτορα Αδριανού, που στήθηκε στο Δελφικό Ιερό, μετά τον τραγικό θάνατό του, στην ακμή της νεότητάς του...

κονογραφικές παραστάσεις (560 π.Χ.). Οι γλυπτές μετόπες του μας δίνουν πολύτιμες πληροφορίες για τα χαρακτηριστικά του ξακουστού στην αρχαιότητα εργαστηρίου πλαστικής της Σικυώνας. Με το ασυνήθιστα μακρόστενο σχήμα τους και το βαθύ κόκκινο χρώμα στα φορέματα των μορφών που ζωηρεύουν τον ωχρόλευκο πωρόλιθο, με το ακριβές σχέδιο μας δίνουν την εντύπωση ζωγραφικών πινάκων, όπου αναπτύσσονται τα θέματα με τη μα-

γεία «της πρώιμης μυθοπλασίας» (Καρούζος): επεισόδιο της αργοναυτικής εκστρατείας, η αρπαγή της Ευρώπης από το μεταμορφωμένο σε ταύρο Δία, ο Καλυδώνιος κάπρος και η μοναδική πλαστική απεικόνιση ενός επεισοδίου από το μύθο των Διοσκούρων. Οι Διόσκουροι Κάστωρ και Πολυδεύκης μαζί με τα ξαδέρφια τους Ιδα και Λυγκέα (επιγραφές σμιλευμένες στο βάθος ονοματίζουν τους ήρωες) επιστρέφουν οπλισμένοι με λόγχες από την

επιχείρηση αρπαγής βοδιών στην Αρκαδία, οδηγώντας την πλούσια λεία τους. Η ομοιόμορφη παράταξη των ηρώων και των ζώων με τον παράλληλο βηματισμό δίνουν την εντύπωση στρατιωτικής παρέλασης.

Ο θησαυρός των Σιφνίων

Αντάξιο της περιγραφής του από τον Ηρόδοτο και τον Πausanias ως του λαμπρότερου οικοδομήματος

των Δελφών το εύρημα του «θησαυρού των Σιφνίων». Η οικοδόμησή του, όπως μας διηγούνται οι δύο συγγραφείς συνδέεται με την οικονομική άνθηση της Σίφνου από την εντατική εκμετάλλευση των μεταλλείων χρυσού και ασημιού στο νησί. Η πλούσια γλυπτή του διακόσμηση με τις δύο Κόρες στην πρόσοψη, στα αετώματα, στα κομψά κυμάτια και στα κιονόκρανα, αλλά κυρίως στη ζωφόρο χαιρετίσθηκαν από την πρώτη στιγμή της εύρεσής τους ως σημείο αναφοράς της αρχαϊκής πλαστικής.

«(...) Το ωραιότερο εύρημα της ανασκαφής είναι ο θανμάσιος διατηρημένος μαρμαρίνος διάκοσμος ενός θησαυρού, που σύμφωνα με την περιήγηση του Πανσανία πρέπει να είναι των Σιφνίων (...). Η θανμάσιος ζωφόρος που υπερβαίνει οτιδήποτε μας είναι ως τώρα γνωστό από την αρχαϊκή ελληνική τέχνη του αναγλύφου με τη διατήρηση, τη λεπτότητα της εκτέλεσης, την ασυνήθιστη ζωντάνια και τα νεότερικα θέματα» (Furtwangler, 1894).

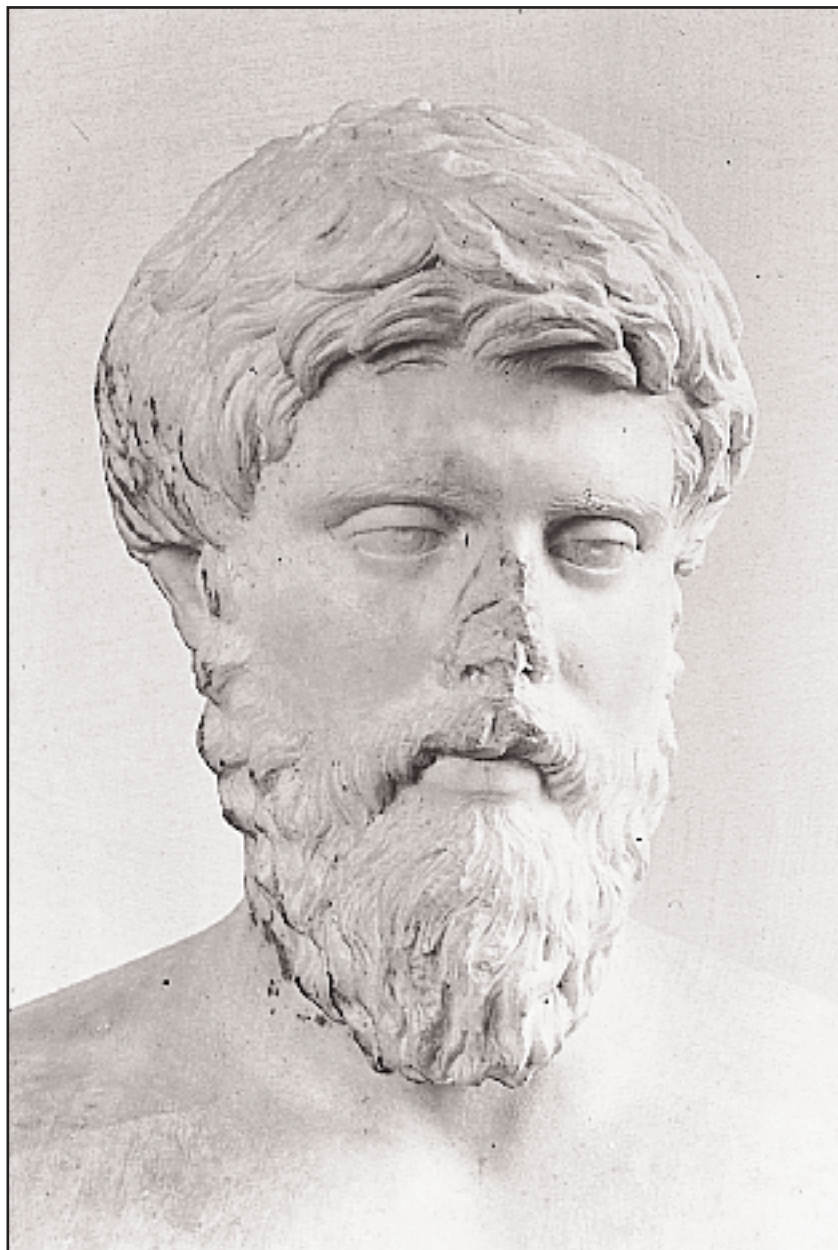
Στην ανατολική ζωφόρο ο καλλιτέχνης ιστορεί ένα επεισόδιο από την Ιλιάδα: τη μάχη Ελλήνων και Τρώων γύρω από ένα νεκρό πολεμιστή. Αριστερά οι Ολύμπιοι θεοί παρακολουθούν καθιστοί τη μάχη, χωρισμένοι σε δύο αντιμέτωπες ομάδες, ευνοϊκές αντίστοιχα προς τους Τρώες ή τους Έλληνες. Χαρακτηριστικές οι χειρονομίες οικειότητας των καθιστών μορφών, οι οποίες εκφράζουν την εσωτερική ένταση που επικρατεί στο κρίσιμο για την έκβαση της μάχης συμβούλιο των θεών.

Στη βόρεια πλευρά της ζωφόρου που έβλεπε προς την ιερά οδό οι προσκυνητές μπορούσαν με άνεση να θαυμάσουν στις λεπτομέρειές της, την παραγμένη αφήγηση της Γιγαντομαχίας, της μάχης της Ολύμπιων θεών εναντίον των γιγάντων. Παρόλο που οι αντιμαχόμενες φάλαγγες διεισδύουν η μία στην άλλη και οι σκηνές εκτυλίσσονται σε διασταυρούμενα επίπεδα, ο καλλιτέχνης κατορθώνει να αποδώσει το σύνολο του θέματος με αξιοθαύμαστη ευκρίνεια.

Θησαυρός των Αθηναίων

Στον πασίγνωστο «θησαυρό των Αθηναίων» κατανοούμε καλύτερα από οποιοδήποτε άλλο μνημείο το πέρασμα από την αρχαϊκή στην πρώιμη κλασική τέχνη (490 π.Χ.). Στους Αθηναίους καλλιτέχνες που φιλοτέχνησαν τις 30 μετόπες του κτιρίου με τα κατορθώματα του Ηρακλή, του Θησέα και σκηνές Αμαζονομαχίας, οι ειδικοί διακρίνουν δύο τάσεις στο πλάσιμο και τη σύνθεση των μορφών, μια συντηρητικότερη, προσκολλημένη στην αρχαϊκή παράδοση και άλλη περισσότερο προοδευτική, έτοιμη να δεχθεί τους νεωτερισμούς της κλασικής τέχνης.

Από ιστορική άποψη ο θησαυρός των Αθηναίων μετά τη μάχη του Μαραθώνα, εγκαινιάζει τη σειρά των αφιερωμάτων που στήθηκαν στους Δελφούς από διάφορες πόλεις μετά την απομάκρυνση του

Το πορτρέτο ενός Φιλοσόφου. Σπουδαίο έργο της Εικονογραφικής Τέχνης του 2ου μ.Χ. αιώνα, το οποίο βρίσκεται στο Μουσείο των Δελφών.

περσικού κινδύνου, στην οποία κατ'εξοχήν είχε συμβάλει η στρατιωτική δύναμη της νεαρής αθηναϊκής δημοκρατίας. Τη συμβολή ακριβώς αυτή θέλησαν να διακηρύξουν οι Αθηναίοι με το επιβλητικό τους ανάθημα και την προβολή στην εικόνα της κύριας όψης του κτιρίου του Θησέα, τοπικού ήρωα και θεμελιωτή του πολιτεύματός τους. Χαρακτηριστική είναι η εμπνευσμένη παράσταση της «ιεράς συνομιλίας». (Sacra Conversazione) όπου ο Θησέας στέκεται όλος ευλάβεια μπροστά στην Αθηνά που χαρίζει σε αυτόν και την πόλη του την ιερή προστασία της.

Ανάμεσα στα αναθήματα που έκανε ξακουστούς τους Δελφούς είναι και ο «Ηνίοχος». Βρέθηκε σχεδόν άθικτος και ανήκε σε ένα χάλκινο τέθριππο που αφιέρωσε ο τύραννος της Γέλας Πολύζαλος μετά από τη νίκη του στους Πυθικούς αγώνες (476 π.Χ.). Είναι ένα από τα σπάνια πρωτότυπα έργα της μεγάλης χαλκοπλαστικής, έργο του αυστηρού ρυθμού, που σώζεται στις μέρες μας.

Η πλαστική του 4ου αιώνα

Οι μετόπες της θόλου με τις σκηνές Αμαζονομαχίας και Κενταυρομαχίας μας εισάγουν στην πλαστική

του 4ου αιώνα (380 π.Χ.). Οι δημιουργοί τους χρησιμοποιούν την εικονογραφική παράδοση του 5ου αιώνα, αλλά με μια εξαιρετική επιδεξιότητα στην επεξεργασία του μαρμάρου απελευθερώνουν τις πλαστικές μορφές από το αρχιτεκτονικό τους βάθος και τις κινούν ελεύθερα στον τρισδιάστατο χώρο. Με την έξαρση του αναγλύφου και την τολμηρή κίνηση των μορφών, οι σκηνές της σφοδρής πάλης των Ελλήνων με τις Αμαζόνες και των Κενταύρων με τους Λαπήθες κερδίζουν σε δραματικότητα, όπως στη μετόπη, όπου ο κτυπημένος πολεμιστής προσπαθεί να αποφύγει το χαριστικό κτύπημα που ετοιμάζεται να του δώσει η Αμαζόνα.

Η κακή διατήρηση των γλυπτών της θόλου οφείλεται στο ότι οι λείες πλάκες των μετοπών είχαν χρησιμοποιηθεί ήδη από τον 5ο ή 6ο αι. π.Χ. και εξής, ως οικοδομικό υλικό, και τα ακρωτηριασμένα θραύσματά τους είχαν διασκορπισθεί ακόμη και ως την Αμφισσα. Αντίθετα με άλλα μνημεία, που παρέμειναν στο ιερό και μετά το τέλος της αρχαιότητας, έως ότου κατέρρευσαν επί τόπου.

Το σύνολο των αγαλμάτων του αναθήματος του Δαόχου είναι η μοναδική μαρτυρία που έχουμε σήμερα για τα αφιερώματα στον τύπο των πλαστικών συνθέσεων από περισσότερα αγάλματα. Είναι το μνη-

μείο ενός αριστοκρατικού γένους από τα Φάρσαλα της Θεσσαλίας που εικονίζει με γενεαλογική χρονολογική σειρά επιφανείς εκπροσώπους του από το τέλος του 6ου αιώνα έως το 335 π.Χ., όταν αφιερώθηκε στον Απόλλωνα από το Θεσσαλό αξιωματούχο Δάσχο Β', εκπρόσωπο της χώρας του στην Αμφικτυονία και οπαδό της φιλομακεδονικής παράταξης. Στο κοινό βάθρο, όπου ήταν στημένα τα αγάλματα, χαραγμένα επιγράμματα μνημονεύουν τις πολιτικές, αθλητικές ή στρατιωτικές επιδόσεις των εικονιζομένων.

Από τα αγάλματα του οικογενειακού αναθήματος που σώθηκαν, σπουδαιότερο για την ιστορία της τέχνης είναι το άγαλμα του Αγία, προπάππου του Δαόχου και ονομαστού πρωταθλητή στο παγκράτιο.

Εκτός από την ατομική καλλιτεχνική του ποιότητα, έχει και ένα επιπλέον θέλητρο που του χάρισαν οι μελετητές του: το συσχετισμό του με το όνομα και την τέχνη του μεγάλου καλλιτέχνη των χρόνων του Αλεξάνδρου, του Λύσιππου. Πιστεύεται, ότι είναι αντίγραφο ενός χάλκινου ανδριάντα του ίδιου αθλητή, που είχε στηθεί στα Φάρσαλα και στο βάθρο που μας σώθηκε έχει την υπογραφή του διάσημου Σικυώνου χαλουργού.

Ρωμαϊκοί χρόνοι

Τα δυο έργα της εποχής των Ρωμαίων αυτοκρατόρων, στην τελευταία αίθουσα του Μουσείου, είναι ένας αντιπροσωπευτικός επίλογος της περιήγησης στη συλλογή, αλλά και της καλλιτεχνικής και θρησκευτικής ζωής του ιερού με την υποχώρηση της παλαιάς θρησκείας (2ος - 3ος αι. μ.Χ.). Διδακτικά για το νέο πνεύμα της εποχής αυτής του τέλους της ειδωλολατρίας.

Το άγαλμα του Αντινόου εικονίζει το φημισμένο για την ομορφιά του νέου από τη Βιθυνία που στην ακμή της νεότητάς του πνίγηκε στα νερά του Νείλου. Ο νοσταλγός της κλασικής Ελλάδας και ευεργέτης του δελφικού ιερού αυτοκράτορας Αδριανός, που με πάθος είχε αγαπήσει τον πανέμορφο νέο, διέταξε να στηθούν αγάλματά του στα ελληνικά ιερά και τις πόλεις.

Στο άγαλμα των Δελφών, από τα ομορφότερα πορτρέτα που μας σώθηκαν στις πιο απομακρυσμένες περιοχές της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας εκφράζεται με διδακτικό τρόπο ο αδριανέιος κλασικισμός, η νοσταλγική αναζήτηση του κλασικού πνεύματος στην τέχνη και τη θρησκεία. Η εξάρτηση όμως του έργου από τα κλασικά πρότυπα είναι επιφανειακή, το σώμα του εφήβου δεν έχει την πνοή των αθλητικών μορφών της αρχαίας τέχνης το ονειροπόλο βλέμμα του φαίνεται να ατενίζει μια εποχή που δύει.

Η ευγενική μορφή «του φιλοσόφου» με το στοχαστικό βλέμμα (αρχές 3ου αι.) αναδύει την τελευταία αναλαμπή του αρχαίου κόσμου, ενός κόσμου που σε λίγο θα διαλυθεί για πάντα μαζί με τη μαντική δύναμη του πιο φημισμένου ιερού της ειδωλολατρίας.

Εικόνες από τους Δελφούς

Το τοπίο στάθηκε πηγή έμπνευσης για τους φιλότεχνους περιηγητές και λάτρεις του κλασικισμού

«Οι Δελφοί» του H. W.W. Williams. Τέμπερα του 1822. Συλλογή Ι. Πασσά.

«Η Κασταλία Πηγή», τέμπερα του Ντόντγουελ. Από το «Views in Greece», 1820.

Του **Νίκου Γρηγοράκη**

Ιστορικού Τέχνης

«...Πρέπει να γυρίσω και να πάω στους Δελφούς για να πω το ευχαριστώ στον Ναό του Απόλλωνα».

Σέιμους Χίνι

(Νόμπελ Λογοτεχνίας, 1995)

ΤΟ ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΚΟ ρεύμα φουντώνει με τη Γαλλική Επανάσταση (1789) που κηρύσσει την ιδέα της αδελφοσύνης, της ισότητας και της ελευθερίας των λαών. Στα υπόδουλα έθνη της Κεντρικής Ευρώπης, της Βαλκανικής και της Μεσογείου αρχίζει να πνέει ο άνεμος της ανεξαρτησίας των υπόδουλων λαών ενάντια στην κυριαρχία της Ρωσίας, της Τουρκίας και της Αυστρίας. Μέσα σε ένα τέτοιο, επαναστατικό κλίμα, η υπόδουλη στους Τούρκους Ελλάδα, στεφανωμένη από το κλέος του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού της, γίνεται τον 19ο αιώνα το επίκεντρο του ενδιαφέροντος των χωρών της Ευρώπης.

Η ευαισθησία προς τη χώρα που γέννησε τη φιλοσοφία, τη δημοκρατία και θεοποίησε την ομορφιά, η ευαισθησία προς τη χώρα που λάξευσε και απεικόνισε στο μάρμαρο

την αντίληψη της λιτότητας, της αρμονίας, του ρυθμού, του κλασικού κάλλους, ώθησε κυρίως Γάλλους, Αγγλούς και Γερμανούς περιηγητές –ερασιτέχνες ζωγράφοι οι περισσότεροι– να επισκεφθούν τον υπόδουλο ελληνικό χώρο και να εικονογραφήσουν περιηγητικά κείμενα με λιθογραφημένα σχέδια, ή χαλκογραφίες και υδατογραφίες που θα δημοσιεύσουν αργότερα.

Ταξιδιώτες - άρπαγες

Οι ξένοι ταξιδιώτες των προεπαναστατικών χρόνων απεικονίζουν σε σχέδια αρχαία μνημεία που συναντούν και γενικά το πλήθος των αρχαιοτήτων της κλασικής Ελλάδας, απεικόνιση που τις περισσότερες φορές δεν είναι παρά το πρόσχημα για να «αρπάξουν» πολλά από τα θαυμάσια δημιουργήματα του κλασικού ελληνικού πολιτισμού, παράλληλα όμως και να τα μεταφέρουν έξω από τον φυσικό τους χώρο, όπου επί αιώνες παρέμεναν.

Μεγάλο μέρος των απεικονίσεων συνιστά η τοπιογραφία, αλλά και σκηνές του καθημερινού βίου, καθώς και η αποτύπωση των τοπικών ενδυμασιών των κατοίκων της υπόδουλης σύγχρονης Ελλάδας. Οι απεικονίσεις αυτές κυκλοφορούν στα μεγάλα κέντρα της Ευρώπης και, με τις πληροφορίες που από μόνες τους παρέχουν, έχουν πλατιά επίδραση συντελώντας αποφασιστικά στη δημιουργία ενός φιλελληνικού ρεύματος, που βοηθάει την επαναστατική διάθεση.

Ενας από τους πιο σημαντικούς πόλους έλξης της Ελλάδας για τους φιλότεχνους περιηγητές και λάτρεις της ελληνικής αρχαιότητας είναι οι Δελφοί, η αρχαία πόλη, στην οποία βρισκόταν και το μεγαλύτερο θρησκευτικό κέντρο της αρχαιότητας, γνωστό κυρίως για το Μαντείο του Πυθίου Απόλλωνα και τους χρησμούς του - σε μια τοποθεσία που γοητεύει και υποβάλλει. Αμφιθεατρικά κτισμένοι οι Δελφοί αναδεικνύονται σε ένα από τα ωραιότερα τοπία της Ελλάδας.

Εικόνες από τους Δελφούς και τη γύρω περιοχή έχουμε από τον Αγγλο αρχαιολόγο-ζωγράφο *Εδου-*

Πουκεβίλ: «Κασταλία Πηγή». Λιθογραφία του Μοτ (4ος τόμος), 1827.

άρδο Ντόντγουελ (Edward Dodwell, 1767-1832). Ο Ντόντγουελ πραγματοποίησε δύο περιηγήσεις στην Ελλάδα, το 1801 και το 1805 έως το 1806. Το έργο που δημοσίευσε στο ταξιδιωτικό του χρονικό (1819) είναι αρχαιολογικό, αλλά και τοπιογραφικό. Από το πλησίον χωριό Χρισό, όπου φιλοξενήθηκε ο Αγγλος αρχαιολόγος, επισκέφθηκε στη συνέχεια τους Δελφούς, αφηγούμενος και μια σκηνή που διαδραματίζεται στην Πηγή της Κασταλλίας. Στο «Views in Greece» (1820) έχουμε μια ζωγραφική αναπαράσταση της «Κασταλ-

λίας πηγής» που αναβλύζει από τη ρίζα του βράχου, με τον λαξευμένο από την αρχαιότητα, γύρω χώρο όπου έμενε το νερό για να μπορεί η Πυθία να λούζεται πριν δώσει το χρησμό. Το έργο αυτό έχει χαράξει σε χαλκό ο χαράκτης Bennet. Από τον Ντόντγουελ έχουμε ακόμα μια ζωγραφική σκηνή γεύματος στο σπίτι του Δεσπότη των Σαλώνων, που βρισκόταν στο χωριό Χρισό.

Χ. Γουίλιαμς

Σε έναν άλλο Αγγλο περιηγητή και γνωστό ζωγράφο της εποχής

του, τον Χ. Γουίλιαμς (Huch William Williams, 1773-1829), ο οποίος επισκέφθηκε για πρώτη φορά την Αθήνα το 1817 και άλλες περιοχές της Ελλάδας (όπως Ιόνια νησιά, κ.ά.), οφείλουμε ένα πολύ ρομαντικό τοπίο των Δελφών. Ο Γουίλιαμς από το 1811 υπήρξε μέλος της «New Society of Painters in water colour». Το 1818 γύρισε στο Λονδίνο και εξέθεσε τους πρώτους πίνακες από τις περιηγήσεις του.

Στο έργο αυτό απεικονίζεται η γοητεία του δελφικού τοπίου, ενώ είναι ολοφάνερη η προσθήκη αρκετής φαντασίας. Στο βάθος υψώνεται το βουνό Ελικών, που εκτείνεται μεταξύ Παρνασσού και Κιθαιρώνος, και όπου κατοικούσαν οι Μούσες. Στην αριστερή πλευρά του Ελικώνα διακρίνονται οι Φαιδριάδες, βράχοι της νότιας πλευράς του Παρνασσού, απ' όπου καταγκρέμιζαν τους βέβηλους. Σύμφωνα με την παράδοση, ο θεός Απόλλωνας κύλησε αυτούς τους βράχους και φόνευσε τους Πέρσες κατά την επιδρομή τους εναντίον του Μαντείου των Δελφών το 480 π.Χ. Στη δεξιά πλευρά διακρίνεται η Κίρφης, αρχαία ονομασία του βουνού της Φωκίδας, το σημερινό Ξηροβούνι.

Ο Πουκεβίλ

Ενας άλλος πολύ γνωστός στους Έλληνες περιηγητές ήταν ο Γάλλος πρόξενος στα Γιάννενα, γιατρός και ιστοριογράφος Πουκεβίλ (F.C.H.L. Pouqueville, 1770-1838), ο οποίος έζησε δέκα χρόνια στην Ελλάδα. Πραγματοποίησε πολλές περιηγήσεις στην κατεχόμενη ελληνική επικράτεια, συγκεντρώνοντας και αποτυπώνοντας στο έργο του πολύτιμες πληροφορίες για τις εκδηλώσεις του ιδιωτικού και δημόσιου βίου.

Στο πεντάτομο χρονικό του για την Ελλάδα «*Voyage en Grece*» στον τέταρτο τόμο, του 1820, δημοσιεύεται ένα λιθογραφημένο σχέδιο από τον Μοτ που εικονίζει το «Λάλον Υδωρ» της Κασταλλίας πηγής στο Δελφικό Μαντείο.

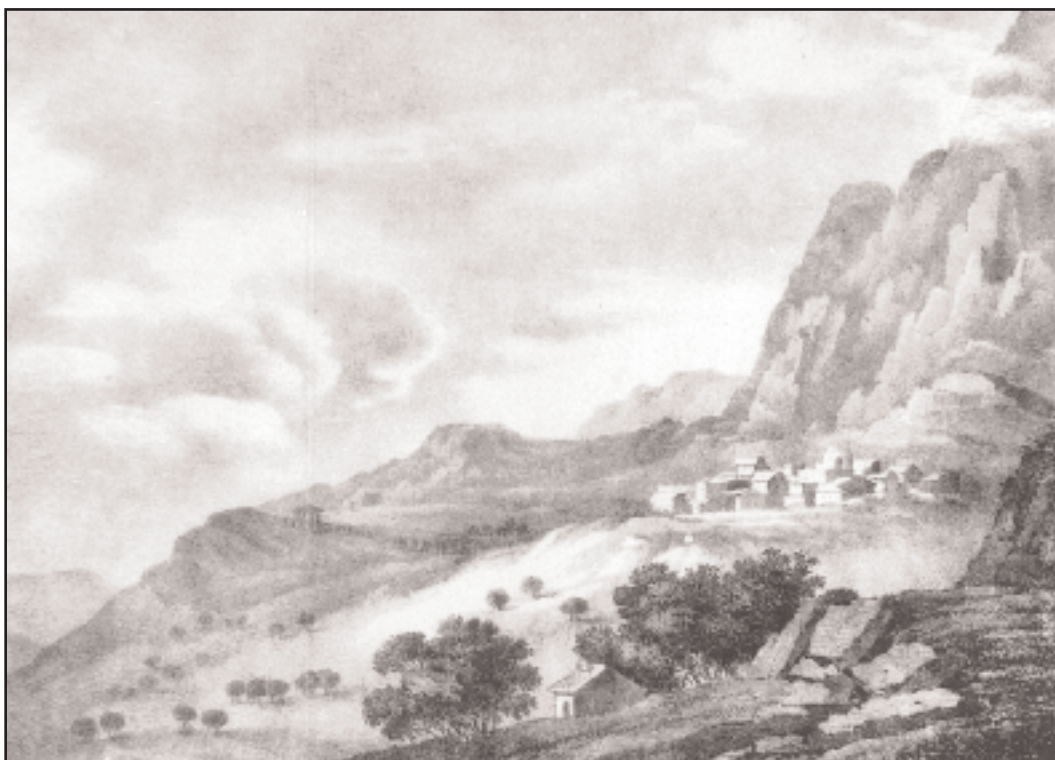
Στον ίδιο τόμο βρίσκεται εικονογραφημένη η είσοδος στους Δελφούς από την ανατολική πλευρά, μια άποψη του χωριού Καστρί (έτσι λέγονταν τα προεπαναστατικά χρόνια οι Δελφοί). Πρόκειται για σχέδιο – αντιγραφή του Robineau, από το αρχικό σχέδιο του Μ. Fauvel, λιθογραφημένο από τον λιθογράφο Μοτ (C. Motte).

Σ' έναν άλλο περιηγητή, Γερμανό αυτήν τη φορά, οφείλουμε μια γκραβούρα. Πρόκειται για τον γνωστό αρχαιολόγο Βαρόνο Στάκελμπεργκ (Otto. von Stackelberg, 1787 - 1837), ο οποίος επισκέφθηκε την Ελλάδα το 1810 παραμένοντας ως το 1813. Ο Στάκελμπεργκ απεικόνισε μεταξύ άλλων και μια χωρική γυναίκα της περιοχής των Δελφών, ντυμένη με την τοπική ενδυμασία της να γνέθει με τη ρόκα. Η γκραβούρα δημοσιεύθηκε στο λεύκωμα «*Costumes et Usages des Peuples de la Grece Moderne*» Rome, 1825.

Πηγές:

1) Κυριάκος Σμιόπουλος «Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα», τομ. Γ¹ (1800 - 1810), τομ. Γ² (1810 - 1821), 1973.

Πουκεβίλ: «Η είσοδος στους Δελφούς» (Καστρί). Λιθογραφία του Μοτ, 1827. Ανήκει στη συλλογή του Ευρωπαϊκού Πολιτιστικού Κέντρου Δελφών.

Πηγή έμπνευσης και για τους Ελληνες

Ζωγραφικά και χαρακτικά έργα με θέμα τοπία από τους Δελφούς

Του **Νίκου Γρηγοράκη**

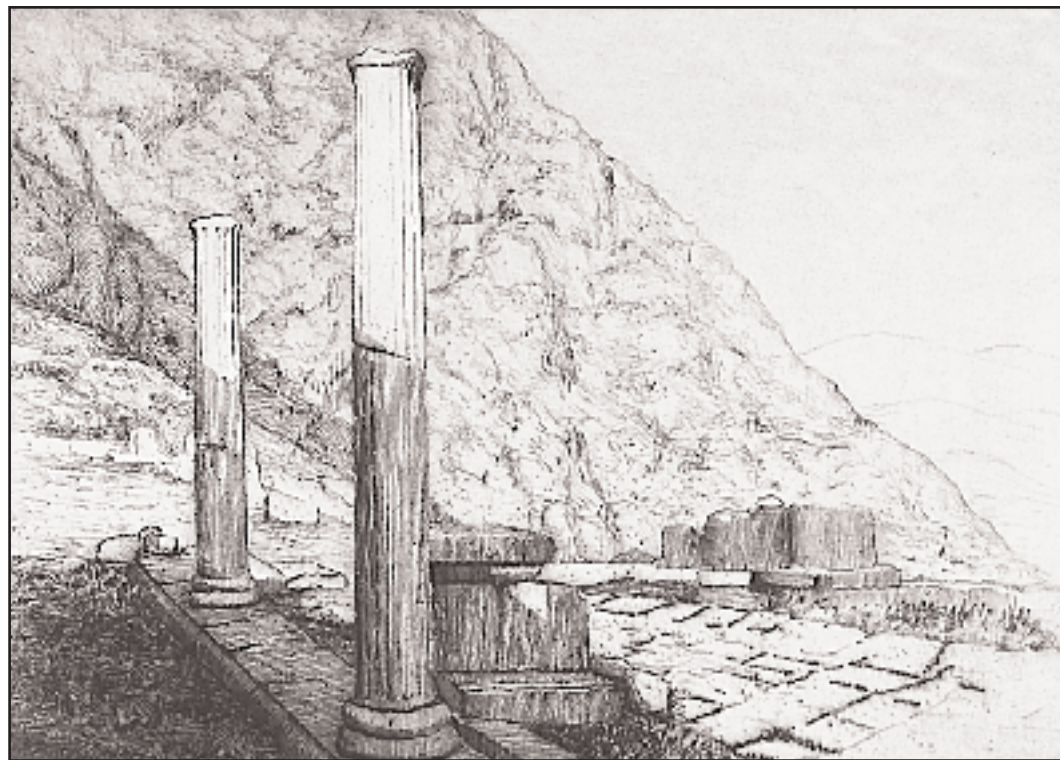
Ιστορικού Τέχνης

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ζωγραφική τέχνη μόνο στις αρχές του 20ού αιώνα κατορθώνει να αποδυναστευθεί από την Ακαδημαϊκή Τέχνη του Μονάχου. Συγκεκριμένα, ανάμεσα στην πρώτη και δεύτερη δεκαετία οι ζωγράφοι Κ. Παρθένης και Κ. Μαλέας θέτουν με το έργο τους τα θεμέλια για ένα νέο ξεκίνημα της νεοελληνικής ζωγραφικής, αφού οι εικαστικές τους αναζητήσεις όχι απλώς αρνούνται, αλλά έρχονται και σε σύγκρουση με τον γερμανικό ακαδημαϊσμό. Οι ζωγράφοι αυτοί μαζί με τον Νικόλαο Λύτρα και άλλους συσπειρώνονται, φέρνοντας μια «άνοιξη» στις ελληνικές εικαστικές τέχνες.

Από το έργο του **Κωνσταντίνου Μαλέα** (1879-1928), του ανανεωτή της νεοελληνικής ζωγραφικής, έχουμε καταγράψει πέντε ελαιογραφίες του με θέμα τους τοπία από τους Δελφούς, δύο από τις οποίες βρίσκονται στη συλλογή της Εθνικής Πινακοθήκης. Τα έργα αυτά ανήκουν στην πρώτη περίοδο του ζωγράφου και έχουν δημιουργηθεί πριν από το 1923. Εδώ, παρουσιάζουμε το έργο «Η Προναία». Διακρίνονται τα ερείπια του ναού μέσα από συστάδα δένδρων. Ο ναός της Προναίας Αθηνάς στους Δελφούς, βρισκόταν μπροστά από το ναό του Απόλλωνα. Στο έργο αυτό του Μαλέα είναι ευδιάκριτες οι απλουστευμένες φόρμες των όγκων του αρχαιολογικού τοπίου, με τις φαρδιές πινελιές που χρησιμοποιεί και εκτελεσμένο σε ιμπρεσιονιστικό στυλ με χρωματικές επιθέσεις.

Λυκούργος Κογεβίνας

Ενας άλλος γνωστός ζωγράφος και χαράκτης, ο Κερκυραίος **Λυκούργος Κογεβίνας** (1887-1940) ε-

«Δελφοί - Ιερό του Απόλλωνα», χαλκογραφία του 1924, φιλοτεχνημένη από τον Λυκούργο Κογεβίνα. Ανήκει στη συλλογή του Ευρωπαϊκού Πολιτιστικού Κέντρου Δελφών.

μπνεύστηκε στο έργο του από τους Δελφούς. Ο Κογεβίνας σπούδασε στο Παρίσι και υπήρξε από τα ιδρυτικά μέλη της καλλιτεχνικής «Ομάδας Τέχνης» μαζί με τους Κ. Μαλέα, Π. Βυζάντιο, Θ. Τριανταφυλλίδη και άλλους, οι οποίοι εξέθεσαν μαζί το 1917 διακηρύσσοντας τη θέση τους ενάντια στο ακαδημαϊκό κατεστημένο. Ο Κογεβίνας, παράλληλα με το ζωγραφικό του έργο, επιδόθηκε με επιτυχία και στη χαρακτική και είναι, ιστορικά, ένας από τους πρωτοπόρους Έλληνες χαράκτες, αφού το 1915 εκθέτει στο αθηναϊκό κοινό χαλκογραφίες του με την τεχνική της ο-φορτ.

Ο Κογεβίνας μαζί με τους Δ. Γαλάνη, Αγγ. Θεοδωρόπουλο, Ευθ. Παπαδημητρίου ήταν από τους πρώτους εικαστικούς που έθεσαν τα θεμέλια για την αυτοτέλεια της

νεοελληνικής καλλιτεχνικής χαρακτηριστικής, ενός κλάδου της εικαστικής ομιλίας, ο οποίος εξελίχθηκε τόσο και αναδείχθηκε στην Ελλάδα στα μέσα του αιώνα μας. Από τον πρωτοπόρο, λοιπόν, χαρακτήρα Λ. Κογεβίνα έχουμε δύο χαρακτηριστικά του με θέματα από τους Δελφούς.

Η πρώτη χαλκογραφία με τίτλο «Οι Δελφοί», παριστάνει κολόνες από το Ναό του Απόλλωνα, το κυρίως ιερό των Δελφών. Χαράχθηκε στο Παρίσι το 1924 για να συμπεριληφθεί στο λεύκωμα «**Αρχαία Τοπία στην Ελλάδα**» («Grece paysages antiques»), που κυκλοφόρησε με 12 χαλκογραφίες σε 250 αντίτυπα και με πρόλογο του αρχαιολόγου G. Fougere. Ενα δεύτερο έργο του Κογεβίνα, μια μικρότερη χαλκογραφία, που χάραξε την ίδια περίπου χρονιά και η οποία κυκλοφόρησε ανεξάρτητα απεικονίζει τον «Θησαυρό των Αθηναίων». Πρόκειται για το μικρό κτίσμα δωρικού ρυθμού από Παριανό μάρμαρο, προσφορά του Δήμου της Αρχαίας Αθήνας, σε ανάμνηση της νίκης του Μαραθώνα, που ήταν τοποθετημένο ως ανάθημα στην Ιερά οδό των Δελφών.

Λέλα Πασχάλη

Οι Δελφοί ενέπνευσαν όμως και μία γυναίκα εικαστικό, τη γνωστή Ελληνίδα χαράκτρια, **Λέλα Πασχάλη** (1914-1977) που σπούδασε χαρακτηριστικά στο Παρίσι και σταδιοδρόμησε στη γαλλική πρωτεύουσα, αφού οι μεγαλύτεροι εκδοτικοί οίκοι την εμπιστεύθηκαν αναθέτοντάς της να εικονογραφήσει με αυθεντικά χαρακτηριστικά της πολυτελείς εκδόσεις (Livres de Luxe).

Ενα από τα βιβλία αυτά ήταν: «Ο

ημί-θεός ή Το ταξίδι στην Ελλάδα» (Le demi-dieu, ou, Le voyage de Grece) του Γάλλου ακαδημαϊκού Ζακ Λακρετέλ (Jacques de Lacretelle). Το βιβλίο αυτό, κυκλοφόρησε το 1954 από τον εκδοτικό οίκο «ONTEON» (Editions de l'Onteon) σε 200 μόνο αντίτυπα. Στο τελευταίο και έβδομο (VII) κεφάλαιο και στις σελίδες 169 έως 188 ο Λακρετέλ περιγράφει τους Δελφούς. Η Πασχάλη, για να εικονογραφήσει αυτή την εκτενή περιγραφή, χαράζει τρεις χαλκογραφίες (burin) από τις οποίες οι δύο έχουν ως θέμα τους τις αρχαιότητες του χώρου.

Η μία από αυτές παριστάνει τρεις δωρικές κολόνες με το θριγκό που ανήκουν σε ένα κυκλικό κτίσμα, άγνωστου προορισμού και αποκαλείται η «Θόλος» –ενώ η άλλη χαλκογραφία δείχνει υπολείμματα από κερκίδες μάλλον του Σταδίου με φόντο το δελφικό τοπίο. Η τρίτη χαλκογραφία της Πασχάλη αποτυπώνει τη φυσική ομορφιά της περιοχής, καθώς παρουσιάζει μια πανοραμική άποψη των Δελφών προς τα νοτιοδυτικά, ενώ κάτω κείται η κοιλάδα του πλειστού και στο βάθος διακρίνεται ο κόλπος της Ιτέας.

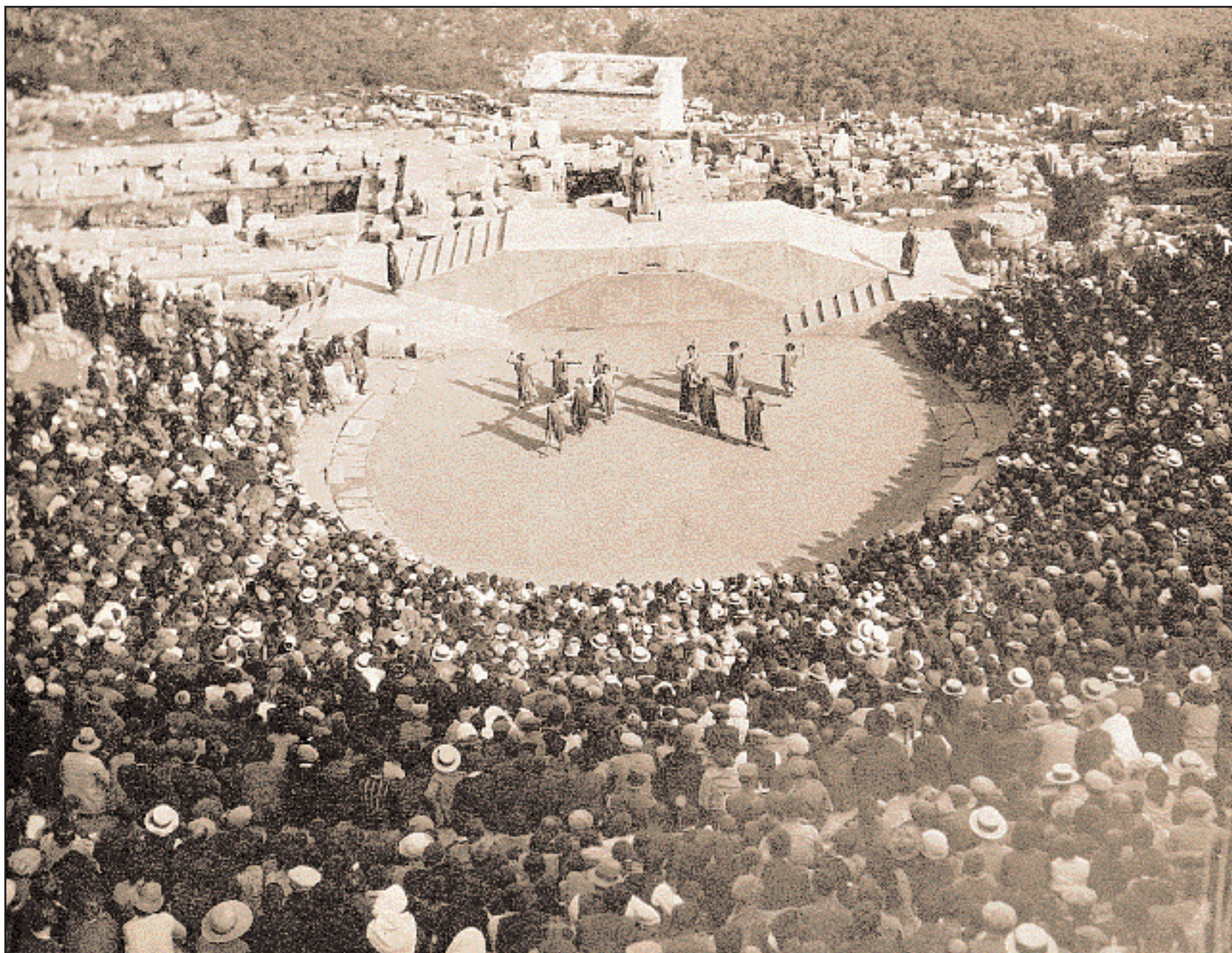
Στον κατάλογο των έργων καλλιτεχνών που εμπνεύστηκαν από τους Δελφούς σπουδαία θέση κατέχει και το γλυπτό μαρμάρινο έργο του μεγάλου Έλληνα γλύπτη **Γεράσιμου Σκλάβου** (1927-1967), με τίτλο «Δελφικό φως» που κοσμεύει ξενοδοχείο των Δελφών.

Βιβλιογραφία:

- 1) Νίκος Γρηγοράκης, «Ελληνική Χαρακτική» (Εκδ. Τράπεζα Καστοριάς), 1985.
- 2) Αντώνης Κωτίδης, «Ο ζωγράφος Κ. Μαλέας», (Θεσ/νίκη), 1982.
- 3) Νίκος Γρηγοράκης, «Λυκούργος Κογεβίνας», 1985.

«Δελφοί - Η Προναία». Ελαιογραφία σε μουσαμά (1917-1923;). Έργο του Μαλέα. Συλλογή: Γ. Κατσιγύρα.

Σκηνή από τον «Προμηθέα Δεσμώτη» του Αισχύλου, στις Δελφικές Γιορτές του 1930. Το αρχαίο θέατρο των Δελφών γεμάτο κόσμο. Μαζί με το κοινό και οι πολυπληθείς ξένοι καλεσμένοι του ζεύγους Σικελιανού.

Οι Δελφικές Γιορτές

Με γνώμονα τη λαϊκή παράδοση, πρόβαλλαν τις πνευματικές και καλλιτεχνικές αξίες του Ελληνισμού

Της **Κατερίνας Ι. Κακούρη**

Θεατρολόγος

Ο Αγγελος Σικελιανός οργανώνοντας τις Δελφικές Γιορτές (1927 και 1930) θέλησε να εγκαινοιάσει στο χώρο αυτό μια παγκόσμια πνευματική προβολή της σημερινής Ελλάδας. Να παρουσιάσει μια ιεροτελετουργική απόδοση της αρχαίας τραγωδίας στο θέατρο των Δελφών, πάνω από το ιερό του μυθικού Φωτοδότη Απόλλωνα, με σύμβολο τον αισχυλικό φωτοδότη Προμηθέα. Θέλησε με αρχαιολογικά τεκμήρια και με σύμβολα να συγκλονίσει τους καλεσμένους του –διαλεκτούς του πνεύματος και της τέχνης– και όλοι μαζί, συγκροτώντας «τάγμα εκλεκτών», να συνέρχονται στους Δελφούς, όπως κατά την αρχαιότητα οι

Αμφικτύονες για ειρηνευτικό σκοπό. «Πρότεινα τους Δελφούς», τόνισε ο Σικελιανός, «ως σύνθημα που χάρη στην προαιώνια προέλευσή του εγκλείει δυναμικά την ικανότητα μιας οικουμενικής ιδεολογικής ακτινοβολίας πάνω σ' ολάκερη τη γη».

Οι εύπλαστοι νέοι

Αίτημα της Δελφικής Ιδέας ήταν και η επιστημονική αναζήτηση ορισμένων αρχαιοελληνικών καταβολών που κληροδοτημένες από τον αρχαίο στον μεσαιωνικό ελληνισμό απομένουν στον νεοελληνικό. Για το σκοπό αυτόν πήρε κοντά του λίγους από τους τότε διαλεχτούς. Νέους, με την αγνότητα και τον ενθουσιασμό των εφηβικών τους χρόνων για να συγκροτήσει στον ελληνικό χώρο τις μελλοντικές «προφυ-

λακές της σκέψης και της δράσης». Θέλησε να πλάσει ψυχές ικανές να επωμιστούν το μόχθο της συλλογής, της ερμηνείας, κυρίως της διάσωσης των λαϊκών εθίμων και τεχνών. Ονειρευόταν να μας συγκεντρώσει σε «Αδελφάτο», όχι σε αριστοκρατικό Πυθαγόρειο «ομακόιον» όπως λεγόταν, αλλά σε λαϊκό όμιλο που θα ακολουθούσε την «πρακτική» των Ορφικών. Προσπάθησε να ριζώσει στις ψυχές των νέων τότε στενών συνεργατών του, το αίτημα της ενότητας όλων των πολιτιστικών φάσεων του Ελληνισμού. Ο Σικελιανός ήταν μεγάλοπνοος, αλλά δεν ήταν ανεδαφικός.

Η μοναδική Εύα

Συνοδοιπόρος του πρώτος και ασύγκριτος στάθηκε η γυναίκα του, η εξαίσια Εύα, κόρη του πο-

λυεκατομμυριούχου Πάλμερ, μεγάλου μαικήνα της Αμερικής σε παλιότερα χρόνια. Η Εύα ενσάρκωνε τη φύση της γυναίκας σε ιδανική συνθετικότητα.

Το ζευγάρι Αγγελου και Εύας Σικελιανού υπήρξε δεσμός υψηλής έκφανσης. Κάθε μεγάλο ιδανικό του Σικελιανού ήταν και ιδανικό της Εύας· πρόσφερε για το έργο του συντρόφου της τον πνευματικό και ψυχικό της προικισμό, την πνοή της ψυχής της και τα εκατομμύρια της. Και οι δύο αφειδώλετα πρόσφεραν στοχασμό, ποιητική πνοή, έμπνευση, μόχθο και χάρη σ' αυτόν το συνθετικό δεσμό πραγματοποιήθηκαν οι Δελφικές Γιορτές.

Για την πραγματοποίησή τους εξανεμίστηκε η τεράστια περιουσία

Συνέχεια στην 24η σελίδα

Συνέχεια από την 23η σελίδα

τους, αλλά ούτε καν το πρόσεξαν. Λυπήθηκαν μόνο γιατί χωρίς χρήματα δεν θα μπορούσαν να συνεχίσουν το Δελφικό έργο. Ανεύθυνοι κριτές προβάλλουν την άποψη ότι δημιουργός των Δελφικών Γιορτών του 1927 και 1930 υπήρξε μόνο ο Αγγελος, άλλοι ότι υπήρξε μόνο η Εύα. Η αλήθεια βρίσκεται στο γεγονός ότι η έμπνευση του ποιητή και οι ικανότητες της Εύας να υλοποιήσει τα οράματά του, ολοκλήρωσαν το μεγαλόπνοο έργο.

Γεγονότα - Σύμβολα

Στις Δελφικές Γιορτές γεγονότα κοινωνικο-ιστορικά πήραν σημασία συμβόλων. Στο αρχαίο στάδιο των Δελφών έγιναν αθλητικές και χορευτικές επιδείξεις. Η αναπαράσταση του Πυρρίχιου, του αρχαίου πολεμικού χορού, που διατηρείται ως σήμερα από το λαό μας, είχε επιλεγεί από τον Σικελιανό σαν μνήμη του Ελληνα αγωνιστή που για να περισώσει τη λευτεριά του «τάχθηκε να φυλάει Θερμοπύλες», όπως λέει και ο Καβάφης. Σύμβολο υπήρξε και η αναπαράσταση της μακεδονικής φάλαγγας, μνήμη της προπολεμικής προπαρσκευής του μεγάλου βασιλιά Φιλίππου της Μακεδονίας, που μέσα στις προθέσεις του ήταν να καταργήσει τη διαίρεση των Ελλήνων σε πόλεις-κράτη.

Η παράδοση στο σήμερα

Τρία χρόνια εντατικής δουλειάς χρειάστηκαν για την προετοιμασία των Δελφικών Γιορτών. Θυμίζω, την προσεκτική συγκέντρωση από όλη την Ελλάδα δημιουργημάτων της λαϊκής τέχνης, λίγες ημέρες πριν αρχίσουν οι γιορτές στα σπία του χωριού, έτσι όπως τα ομορφοστόλισε η Αγγελική Χατζημιχάλη· έγιναν το γνήσιο πλαίσιο

Η Εύα από την παράσταση του «Προμηθέα Δεσμώτη» του Αισχύλου, στις Δελφικές Γιορτές του 1930. Η μάσκα της βοϊδοκέρατης Ιούς έχει παραμείνει μοναδική, εξαιτίας της αλλαγής εκφράσεων ανάλογα με την κίνηση της ηθοποιού. Ήταν ακριβοπληρωμένο έργο της Αμερικανίδας γλύπτριας Helene Sardeau.

Η αναπαράσταση του Πυρρίχιου, αρχαίου πολεμικού χορού, που διατηρείται ακόμη και σήμερα. Ο Σικελιανός επέλεξε να εντάξει αυτό το χορό στις Δελφικές Γιορτές, στη μνήμη του Ελληνα αγωνιστή, που «τάχθηκε να φυλάει Θερμοπύλες...».

διαλεγμένων έργων της λαϊκής χειροτεχνίας που λες και συνέχιζαν τη «χωρική» τέχνη των νεολιθικών προγόνων μας. Μεγάλο και το θέμα του λαϊκού χορού. Ως εκτέλεση, οι λαϊκοί χοροί ήταν χαρωπό στολίδι της Γιορτής και οργανώθηκαν με περίσκεψη. Εφεραν ομάδες χορευτών- τραγουδιστών από κοντινά χωριά, ντυμένων με τις τοπικές φορεσιές τους.

Στο χορευτικό λαϊκό τραγούδι η Εύα και ειδικοί συνεργάτες της ζήτησαν έρεισμα για την απόδοση των χορικών της αισχυλικής τραγωδίας. Και εδώ προκύπτουν οι αντιγνώμεις: η χαμένη προσωδία του αρχαιοελληνικού λόγου, αυτή που είχε επιτρέψει την οργανική συνένωση ποιητικού λόγου-μουσικής- χορού και δημιούργησε την περιλάλητη «ένωση τεχνών», που λάμπρυνε πριν από αιώνες τα χορικά σε παραστάσεις τραγωδιών.

Ο σημερινός όμως νεοελληνικός λόγος που είναι τονικός δεν επιτρέπει οργανική συνένωση τεχνών. Από τα πρωτοχριστιανικά χρόνια, ο ελληνικός λόγος είχε ευρύτατα μετατραπεί σε τονικό. Οι πρωτοχριστιανικοί ψαλμοί του Σύρου Εφραίμ, του «Αρίωνα της Χριστιανοσύνης», βασίζονται σε τονικό λόγο, όπως και η πολυσύνθετη βυζαντινή μουσική του Ρωμανού του Μελωδού, του «Θέσπιδος» της Χριστιανικής Ορθοδοξίας.

Βυζαντινά ακούσματα

Στους Δελφούς εκτελέστηκαν ψαλμοί, ύμνοι, κοντάκια και εγκώμια της Εκκλησίας μας από βυζαντινή χορωδία και ήταν αληθινά συγκλονιστικό ότι στον ίδιο χώρο της δελφικής θυμέλης, πάνω από το Απολλώνιο ιερό που αντηχούσε κάποτε ο προσωδιακός λόγος του «παιάνα» για τον θεό του φωτός του αρχαίου δωδεκαθέου, ο ίδιος ο προαιώνιος ελληνικός λόγος αντήχησε στην τονική του συγκρότηση, στη χριστιανική υμνωδία για τον θεό της Αγάπης του μεσαιωνικού και νεοελληνικού χριστιανισμού. Υποστηρίζεται από ορισμένους ότι ίχνη της αρχαίας προσωδίας απομένουν στο λαϊκό χορευτικό τραγούδι μας.

Το θέμα είναι επιστημονικό –ειδικά μουσικολογικό– γλωσσολογικό. Θεατρολογικά, νομίζω ότι μονάχα ο αντιφωνικά εκτελεσμένος λόγος του χορευτικού μας τραγουδιού, που το πρωταρχίζει ένας και το επαναλαμβάνει η ομάδα χορευτών, έχει την καταβολή του δραματικού είδους. Νομίζω, επίσης, ότι η Εύα και οι συνεργάτες της, αν ήταν αδύνατον να αναστήσουν την «ένωση τεχνών», κατόρθωσαν με στοχασμό η μουσική να μην καλύπτει το λόγο, όπως στην τέχνη του μελοδράματος, ούτε να υποβιβαστεί η μουσική σε παθητική υπόκρουση και η ιερατική κίνηση της όρχησης σεμνά ακολούθησε λόγο και μουσική.

Ενδυματολογικές καινοτομίες

Ταυτόχρονα, η Εύα κατόρθωσε με τη χορογραφία της να δώσει

Από τις Δελφικές Γιορτές του 1930, με την Πνευματική και Καλλιτεχνική Εταιρία «Δεσμοί» που είχε ιδρύσει ο Αγγελος Σικελιανός και η σύζυγός του. Στην πρώτη σειρά, από αριστερά: Εύα Σικελιανού, Εστερ Λομπάρντο, Αθανάσιος Κοντράρος, Αγγελος Σικελιανός, Θανάσης Βελούδιος, Νίκος Αιγινίτης (κρατάει στο χέρι του δένδριλλιο Παπύρου). Πίσω, αριστερά: Νικ. Πλαστήρας και πίσω του ο Γάλλος λόγιος και Φιλέλλην Μάριο Μονιέρ, δύο Ιταλοί δημοσιογράφοι και μέλη του θιάσου. (Αρχείο «Καθημερινής»).

παλμό ζωής σε σημερινές ορχηστικές «φορές» και σε σχήματα διασσωμένα σε γλυπτά και αγγειογραφίες της αρχαιότητας.

Από ενδυματολογική άποψη, η Εύα καινοτόμησε σε διεθνή κλίμακα. Υστερα από στοχαστική μελέτη αρχαιοελληνικών γλυπτών και αγγειογραφιών ανέστησε τη χαμένη πτύχωση αρχαιοελληνικών χιτώνων και χλαμύδων.

Μετά αλλεπάλληλες τριετείς αποτυχίες και πειραματισμούς, υπαίτιντας στον αργαλειό της, πέτυχε την αρχαία πτύχωση. Χορογραφικά και ενδυματολογικά, η δημιουργία της Εύας στα χορικά της αρχαίας τραγωδίας υψώθηκε σε ανώτερους βαθμούς αισθητικής αξίας.

Σκηνικές σκευές, όπως το διάδημα της Βίας και του Κράτους, ήταν φτιαγμένα από χρυσάφι γνήσιο, γιατί η Εύα ήθελε να είναι γνήσια όσα υλοποιούσαν τα οράματα του ποιητή.

Πάνω από όλα, οι μάσκες, ιδιαίτερα η υποβλητική του Ωκεανού και η μάσκα της βοϊδοκέρατης Ιούς, μοναδική μέσα σε όλες τις αρχαίες και σύγχρονες θεατρικές για την αλλαγή εκφράσεων ανάλογα με την κίνηση της ηθοποιού. Η

εκπληκτικότερη μάσκα που είδα ποτέ σε σκηνές ή σε θεατρικά μουσεία της Ευρώπης ήταν ακριβοπληρωμένο έργο της Αμερικανίδας γλύπτριας Helene Sardeau.

Τα κοστούμια, πολυτελή στη γνησιότητά τους – κόστιζε το 1927 το καθένα 4.000 δρχ., γιατί ήταν βαρύ το γνήσιο μετάξι τους και πολλά τα μεροκάματα για την πολύπλοκη διακόσμησή τους.

Στο κοστούμι του Ηφαιστου πορφυρές φλόγες απολήγανε σε χρώμα καπνού και το ωχρό γκριζό

χρώμα στο κοστούμι του θεού Ερμή έπαιρνε στο φως του ελληνικού ήλιου την όψη του ατόφιου ασημιού.

Το κοστούμι του Ωκεανού σε χρώμα βαθυγάλαζο, όπως ο πλατύς ωκεανός, είχε στολίδι υφαντά ρόδινα κοράλια. Τα κοστούμια των Ωκεανίδων αρμονικά σε χρωματισμούς, ήταν θαυμαστά στολισμένα με λευκόφτερα θαλασσοπούλια, πλοκάμια χταποδιών, κοχύλια και φυτά της ελληνικής θάλασσας.

Με την πάροδο του Χορού, οι Ωκεανίδες, ντυμένες τα εξάισια κοστούμια τους, πρόβαλαν στη Θυμέλη. Αργά, πομπικά, προχωρούσαν με ιερόπρεπη κίνηση που συνταιριάστηκε με τον μεγαλοπρεπή αισχυλικό λόγο.

Όταν ο ομαδικός ψαλμός τους αντήχησε γεμάτος γυναικεία τρυφερότητα και συμπόνια για τον πάσχοντα ημίθεο, όταν υποβλητική σε τραγικούς τόνους υψώθηκε η μελωδική φωνή της α' κορυφαίας του χορού (1927) για τον Αθώο Εσταυρωμένο της αρχαιοελληνικής ειδωλολατρίας, τότε πάνω από την αρχαία θυμέλη απλώθηκε σαν απαλός αχός το σιγοψιθύρισμα έκπληξης και θαυμασμού των θεατών.

Οι παραστάσεις των αισχυλικών τραγωδιών, κορύφωση των Δελφικών Γιορτών, ξάφνιασαν τους ξένους καλεσμένους των Σικελιανών: καλλιτέχνες, στοχαστές, εκπροσώπους του διεθνούς Τύπου που πρόβαλλαν πρώτη φορά σε όλο τον ξένο κόσμο τις ως τότε άγνωστες πνευματικές και καλλιτεχνικές αξίες του σύγχρονου Ελληνισμού.

Σημείωση: Η Κατερίνα Κακούρη είχε πάρει μέρος στις Δελφικές Γιορτές.

Δελφικός Ύμνος

«Ω Απόλλωνα, απ' τα χέρια σου, που 'ν' άφαντα στο φως
μια μέρα εγώ τα βέλη σου να τα κρατήσω ακόμα,
και κάθε βέλος και χαμός στους ταπεινούς κρυφός,
και κάθε βέλος θάνατος στ' άγιο σου απάνω χώμα,
στον βάλτον τα γεννήματα που πλήθυνε η σκλαβιά
και θρέφει ως ψάρια που βοσκούν τη λάσπη σε γιβάρι
και ως φρύνοι αναταράζουνε την υψηλή βραδιά
με των αδύνατων φωνών, μακριά το φλόγαρο σμάρι.
Στερνή είν' η χάρη που ζητώ από σε. Τι καθαρός
κι όλα θ' αγνίσω ολόγυρα σε σένα με το θειάφι
δίχως τη βοήθειά σου, ω Θεέ, θ' ανέβω την κορφή,
και μόνος με τις φρένες μου και με τα σωθικά μου
- θα περιμένουν στις κορφές πιο κάτω οι αδελφοί-
θα τραγουδήσω την καρδιά του ανθρώπου, την καρδιά μου».

(Απόσπασμα από τον «Δελφικό Ύμνο» που δημοσιεύθηκε από τον Σικελιανό το 1910, και, κατά την ομολογία του, κρύβει μέσα του ολόκληρο το σχέδιο της Δελφικής Ιδέας).

Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο

Σκοπός του είναι η ανάπτυξη των κοινών πολιτιστικών στοιχείων, τα οποία ενώνουν τους λαούς της Ευρώπης

Της **Μάρως Νικολοπούλου**

ΟΙ ΔΕΛΦΟΙ, σε πείσμα των καιρών, επιμένουν να συμβολίζουν διαχρονικές πολιτιστικές και ανθρωπιστικές αξίες, την καλλιτεχνική έμπνευση και τη δημιουργία. Με στόχο να εκφράσει αυτή ακριβώς την πανάρχαια κληρονομιά, με σύγχρονο πολιτιστικό λόγο, γεννήθηκε το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών (Ε.Π.Κε.Δ.).

Ολα ξεκίνησαν την δεκαετία του '60, με πρωτοβουλία του Κωνσταντίνου Καραμανλή. Τότε χτίστηκαν, με την οικονομική συμβολή του συμβουλίου της Ευρώπης, οι συνεδριακές εγκαταστάσεις στους Δελφούς. Το 1977, με νόμο που ψήφισε η Βουλή των Ελλήνων, το Ε.Π.Κε.Δ. πήρε τη σημερινή του μορφή, ως νομικό πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου, εποπτευόμενο από το υπουργείο Πολιτισμού και υπό την αιγίδα του συμβουλίου της Ευρώπης. Σύμφωνα με τον ιδρυτικό νόμο σκοπός του Κέντρου Δελφών είναι «η εξυπηρέτησης διεθνούς πολιτιστικού συμφέροντος» και «ανάπτυξης των κοινών πολιτιστικών στοιχείων, τα οποία ενώνουν τους λαούς της Ευρώπης».

Στο διοικητικό του συμβούλιο, στο οποίο σήμερα προεδρεύει η Ελένη Γλύκατζη - Αρβελέρ, συμμετέχουν προσωπικότητες των Γραμμάτων και των Τεχνών, Ελληνες και ξένοι, μεταξύ των οποίων, εξ αξιώματος, ο εκάστοτε γενικός γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρώπης, ο πρόεδρος της Επιτροπής Πολιτιστικής Συνεργασίας του Συμβουλίου της Ευρώπης και εκπρόσωποι των ελληνικών υπουργείων Πολιτισμού και Εξωτερικών.

Συναντήσεις

Το λαμπρότερο, ίσως γεγονός, με το οποίο έχει σε μεγάλο βαθμό ταυτιστεί το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών, είναι οι Διεθνείς Συναντήσεις Αρχαίου Ελληνικού Δράματος με συμπόσιο, θεατρικά εργαστήρια και παραστάσεις στο Αρχαίο Στάδιο των Δελφών, που ξεκίνησαν το 1985. Τα τρία πρώτα χρόνια οργανώθηκαν από τον σκηνοθέτη Θόδωρο Τερζόπουλο.

Κορυφαίοι άνθρωποι του θεάτρου όπως ο Πίτερ Στάν, ο Πίτερ Χολ, ο Χάινερ Μίλερ, ο Μπομπ Γουίλστον, ο Τόνι Χάρισον, ο Ταντάσι Σουζούκι, ο Εουτζένιο Μπάρμπα, ο Εκεχάρτ Σαλ, ο Χανς-Γκίντερ Χάιμε, ο Σλαβατόρ Τάβορα, η Ελλην Στούαρτ, η Νουρία Εσπέρτ, ο Γιούρι Λιουμπίμοφ, ο Ανατόλι Βασίλιεφ, η Άλλα Ντεμίντοβα, Αντρέι Σερμπάν συναντήθηκαν με Έλληνες δημιουργούς όπως τους, Κάρολο Κουν, Γιάννη Τσαρούχη, Διονύση Φωτόπουλο, Σπύρο Ευαγ-

Η κ. Ελένη Γλύκατζη - Αρβελέρ, νυν πρόεδρος του δ.σ. του Ευρωπαϊκού Πολιτιστικού Κέντρου Δελφών, στη διάρκεια της «Β' Συνάντησης Βυζαντινής Ιστορίας» στους Δελφούς.

Ο Γιάννης Τσαρούχης στην 4η Διεθνή Συνάντηση Αρχαίου Δράματος στους Δελφούς το 1988.

γελάτο, Θόδωρο Τερζόπουλο, Γιώργο Κουρουπό, Ασπασία Παπαθανασίου, Λυδία Κονιόρδου, Νίκη Χαραλάμπους κ.α.

Στα συμπόσια διασταύρωσαν τις απόψεις τους οι Γιαν Κοτ, Ερνστ Σουμάχερ, Μαριάννα Μακ Ντόναλντ, Ολίβερ Τάπλιν, Πιερ Βιντάλ Νακέ, Κατρίν Κλεμάν, Ουμπέρτο Αλμπίνι, Χανς Τις - Λίμαν, Χοσέ Μουλεον, Δημήτρης Μαρωνίτης, Κώστας Γεωργουσόπουλος, Γιώργης Γιατρομανωλάκης, Φάνης Κακριδής, Ελένη Βαροπούλου κ.α.

Σημείο τομής στον θεσμό υπήρξε η φετινή -Ογδοη κατά σειρά- Συνάντηση Αρχαίου Δράματος με θέμα «Θεατρική Ολυμπιάδα; Διασχίζοντας την Χιλιετία» (Αύγουστος 1995), την οποία διεύθυνε καλλιτεχνικά ο Θεόδωρος Τερζόπουλος.

Στην Συνάντηση αυτή, που έγινε με τη συνεργασία της Διεθνούς Επιτροπής Θεατρικής Ολυμπιάδας, εγκαινιάστηκαν οι θεατρικές συμπαραγωγές (Παγκόμιες Πρώτες Παρουσιάσεις) μεταξύ

ΕΠ.Κε.Δ. και διεθνών θεατρικών και καλλιτεχνικών οργανισμών (Στούντιο Εθνικού Θεάτρου Λονδίνου, Watermill Foundation, Japan Performing Arts Center κ.α.).

Εξίσου σημαντικό είναι και το Πρόγραμμα των Εικαστικών Συναντήσεων του ΕΠ.Κε.Δ., που εγκαινιάστηκε το 1988. Στην Πρώτη Διεθνή Εικαστική Συνάντηση παρουσιάστηκαν έργα σημαντικότεων καλλιτεχνών Σύγχρονης Τέχνης όπως είναι ο Α. Ουόρχολ, ο Φρ. Στέ-

Συνέχεια στην 17η σελίδα

Συνέχεια από την 28η σελίδα

λα, η Χρύσα, ο Τάκης, η Νίκη ντε Σαιν Φαλ, ο Π. Ράουσενμπεργκ, ο Λ. Σαμαράς, ο Μ. Μπούτε, ο Α. Ράινερ, ο Α. Σαούρα, ο Αλ. Φασιανός, ο Ν. Κεσανλής, ο Δ. Μυταράς, ο Γ. Τσαρούχης, ο Ν. Χατζηκυριάκος-Γκίκας, κ.ά.

Το 1994 εγκαινιάστηκε το πρόγραμμα «Καλλιτεχνική Δημιουργία για τους Δελφούς», που αποσκοπεί στη δημιουργία πρωτότυπων έργων από καλλιτέχνες διεθνούς κύρους ειδικά για το Κέντρο Δελφών. Ήδη, με τη Διεθνή Συνάντηση Γλυπτικής (1994) δημιουργήθηκε ο πρώτος πυρήνας του Πάρκου Γλυπτικής ενώ με τη φετινή Εικαστική Συνάντηση (Ιούλιος 1995) εμπλουτίστηκε η συλλογή με έργα εσωτερικού χώρου.

Οι άλλες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις του Κέντρου περιλαμβάνουν συναντήσεις μουσικής και χορού όπου έχουν συμμετάσχει καλλιτέχνες όπως η σοπράνο Μακβάλα Κασρασβίλι, ο Γκρεγκόριο Πανιάγκουα, η Γρηγοριανή Χορωδία των Παρισίων, κ.λπ.

Στο Αρχαίο Στάδιο των Δελφών, το Χοροθέατρο της Πίνα Μπάους, η Σουζάνε Λίνκε, η Ελιζαμπέτ Πλατέλ του μπαλέτου της Όπερας του Παρισιού, η Ναντιέζντα Γκρατσέβα του μπαλέτου Μπολσόι και πολλοί άλλοι «κατέγραψαν» τις κλασικές και σύγχρονες τάσεις του χορού.

Νέα προγράμματα

Στο κατώφλι του 2000 το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών ανασυντάσσει τις δυνάμεις του και

Ο Γιώργος Κανδύλης (1985), τότε πρόεδρος του δ.σ. του Ευρωπαϊκού Πολιτιστικού Κέντρου Δελφών, στη Συνδιάσκεψη της Ουνέσκο, στους Δελφούς.

επανεξετάζει τη φυσιογνωμία του.

Ήδη το 1995 εγκαινιάσε ένα νέο πρόγραμμα, τα σεμινάρια αρχαίας ελληνικής γλώσσας και πολιτισμού, που θα γίνονται κάθε χρόνο και απευθύνονται σε καθηγητές φιλόλογους της Μέσης Εκπαίδευσης των χωρών - μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τρία άλλα μεγάλα προγράμματα, που ξεκίνησαν το 1995 αναμένεται να ολοκληρωθούν μέσα στο 1996: Πρόκειται για την περίφημη έκθεση της συλλογής Κωστάκη, το μεγάλο εικαστικό γεγονός της Εθνικής Πινακοθήκης της Ελλάδος για το 1996, που διοργανώνεται από κοινού με το κέντρο Δελφών, την παραγωγή CD-ROM με θέμα την ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων και την ανακατασκευή της αρχαίας Υδραύλεως.

Για το 1996 προγραμματίζονται επίσης εικαστική συνάντηση με θέμα την καλλιτεχνική φωτογραφία, διεθνής συνάντηση μουσικής και πολλά επιστημονικά συνέδρια.

Μακροπρόθεσμα το ευρωπαϊκό Πολιτιστικό κέντρο Δελφών, πολιτιστικός φορέας με προνομιακές σχέσεις με το συμβούλιο της Ευρώπης, σε στενή συνεργασία με την συμπαράσταση του υπουργείου Πολιτισμού, έχει τεράστιες δυνατότητες ανάπτυξης μιας δυναμικής παρουσίας στον χώρο του πολιτισμού.

Σημείωση: Η κ. Νικολοπούλου είναι υπεύθυνη Τύπου και Δημοσίων Σχέσεων του Ευρωπαϊκού Πολιτιστικού Κέντρου Δελφών.

Του Βασίλη Καρασμάνη

Επ. Καθηγητή Φιλοσοφίας Ε.Μ.Π. Διευθυντή του Ε.Π. Κε.Δ.

Ο ΣΚΟΠΟΣ του Ευρωπαϊκού Πολιτιστικού Κέντρου Δελφών (ΕΠΚεΔ) είναι η προώθηση των κοινών στοιχείων του ευρωπαϊκού πολιτισμού και του ιδεώδους της ενωμένης Ευρώπης όπως αυτά ερμηνεύονται από το Συμβούλιο της Ευρώπης. Ένας τέτοιος σκοπός ίσως να θεωρηθεί από πολλούς αρκετά περιοριστικός. Μπορεί όμως να ερμηνευθεί είτε με μια στενή έννοια είτε με κάποια ευρύτητα και ο δεύτερος είναι ο τρόπος με τον οποίο προτιμάμε να τον ερμηνεύουμε. Δεν είναι μόνο τα κοινά στοιχεία αλλά και οι πολιτισμικές ιδιαιτερότητες που έχουν σημασία και που όλα μαζί συνεισφέρουν με την ποικιλία τους και τη δυναμικότητά τους στο πλαίσιο μιας κοινής Ευρώπης των λαών. Επιπλέον, πιστεύουμε –με πλήρη συμφωνία όλων των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου, Ελλήνων και ξένων– ότι στις ρίζες του σύγχρονου ευρωπαϊκού πολιτισμού βρίσκεται ο αρχαίος κλασικός πολιτισμός, οι ανθρωπιστικές αξίες του οποίου εγαλούχισαν γενεές ανθρώπων σε δύση και ανατολή και αποδείχθηκαν οικουμενικές και διαχρονικές. Με αυτή την έννοια ο κλασικός πολιτισμός και η «ελληνική παιδεία» δεν έχουν χρονικά ή τοπικά όρια, είναι παγκόσμια κλη-

Στόχοι και προοπτικές

ρονομιά και αποτελούν πηγή έμπνευσης για όλες τις σύγχρονες πνευματικές και πολιτιστικές δραστηριότητες.

Οι παραπάνω θέσεις προϋποθέτουν κάποιες γενικότερες αντιλήψεις για τον πολιτισμό και το πολιτιστικό γίγνεσθαι. Θεωρούμε τον πολιτισμό ως υψηλή εκδήλωση της κοινωνικής αυτοσυνειδησίας ενός λαού ή μιας κοινωνικής ομάδας ή τάξης. Κοινωνικός άνθρωπος και πολιτισμός είναι προϊόντα της ιστορίας και όχι της φύσης. Η ίδια η λέξη παραπέμπει στην «πόλη», δηλαδή σ' αυτή την μορφή κοινωνικής οργάνωσης που κατά τους αρχαίους κλασικούς στηρίζεται σε δύο βασικά θεμέλια, το «ελεύτερον» και τον «λόγο» που εμφανίζεται ως «διάλογος» μέσα από την αλληλεπίδραση των ανθρώπων στην πόλη.

Ετσι, πολιτισμός και πολιτική βασίζονται στις ίδιες προϋποθέσεις. Στην πρώτη περίπτωση ο «ελεύθερος λόγος» οδηγεί σε νέες μορφές αισθητικής έκφρασης και πνευματικών αναζητήσεων, ενώ στη δεύτερη σε μορφές οργάνωσης της πολιτείας και τεχνικές επικοινωνίας ανθρώπων. Αυτοσυνειδησία, ελευθερία και λόγος αποτελούν επίσης τις προϋποθέσεις για υπευθυνότητα,

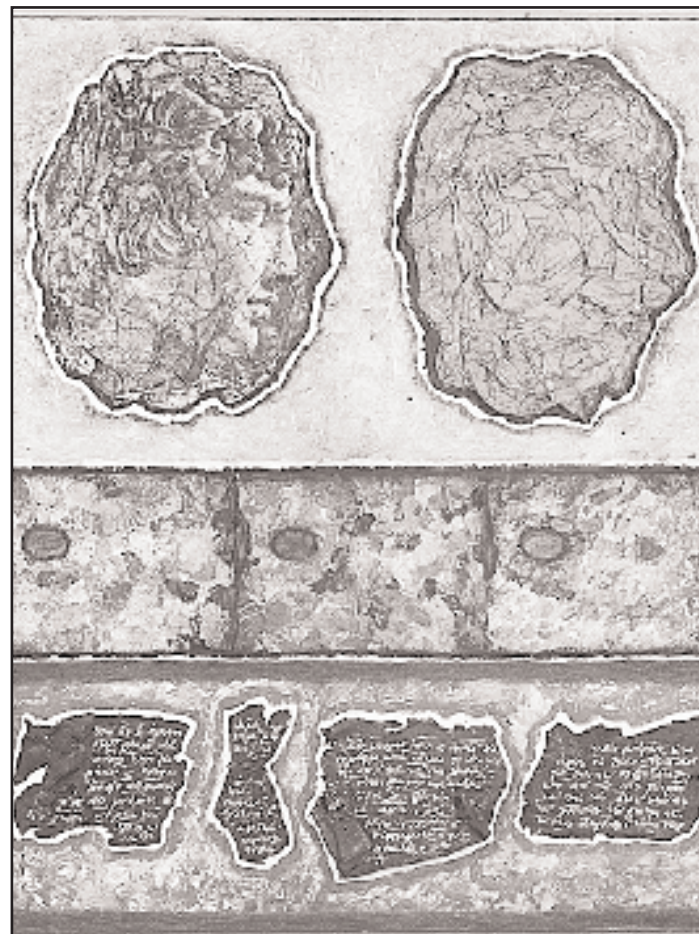
πνεύμα αναζήτησης, δημιουργικότητα και πρωτοτυπία, βασικές παραμέτρους του πολιτιστικού γίγνεσθαι. Τα δύο όμως πρωταρχικά στοιχεία γύρω από τα οποία δομείται κάθε πολιτισμός και πολιτιστική έκφραση είναι η γλώσσα και οι αξίες. Η γλώσσα δεν είναι απλώς μέσον επικοινωνίας αλλά ουσιαστικό πολιτισμικό στοιχείο, φορέας του «λόγου» και των αξιών που διαμορφώνει μια κοινωνία και επομένως αναγκαία συνθήκη αλλά και αντανάκλαση του πολιτισμού της. Από την άλλη, οι αξίες, πηγάζοντας από τις σχέσεις ανθρώπων αλλά και ανθρώπου και φύσης, δίνουν περιεχόμενο και νόημα σε κάθε κοινωνική και πολιτιστική δραστηριότητα.

Στη σημερινή κοινωνία που χαρακτηρίζεται από μια μονόπλευρη ανάπτυξη της επιστήμης και της τεχνολογίας, όπου οι αξίες αποσυνδέθηκαν από τη γνώση, το οικονομικό όφελος κατάντησε συνώνυμο της ανθρώπινης ευτυχίας, η αφθονία των υλικών αγαθών συνοδεύτηκε από την κατάρρευση του κοινωνικού ιστού, την απομόνωση του ανθρώπου από άνθρωπο και την καταστροφή της φύσης, αναζητούμε πάλι σταθερές αξίες. Στο κατώφλι της νέας χιλιετίας δεν έχουμε πολ-

λές επιλογές. Ο αιώνας που έρχεται ή θα είναι ο αιώνας ενός νέου ανθρωπισμού και προστασίας της φύσης ή θα είναι ο αιώνας μιας πρωτοφανούς καταστροφής. Σε μια τέτοια καμπή, σε μια τέτοια περίοδο αναζήτησης αξιών, η ανθρωπότητα αναγκαστικά θα ξαναεπιστρέψει στις ρίζες της. Οι ρίζες αυτές δεν είναι παρά ο κλασικός ελληνικός πολιτισμός, ο πολιτισμός που μας δίδαξε τις αιώνιες αξίες του ανθρώπου –την ελευθερία, το διάλογο, το σεβασμό του άλλου, το μέτρο και την ορθή κρίση– και που σε μια ιστορία τριών χιλιάδων χρόνων δεν έπαψε να αποδεικνύει την επικαιρότητα την οικουμενικότητα και τη φρεσκάδα του.

Αυτή ακριβώς τη φιλοσοφία προσαθεί να εκφράσει –στο μέτρο του δυνατού– το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών. Αξιολογεί τον πολιτισμό και κατά συνέπεια τις πολιτιστικές εκδηλώσεις όχι ως «καταναλωτικό προϊόν» αλλά ως πολυσύνθετο φαινόμενο με κύριες παραμέτρους τη δημιουργία, την έρευνα και την παιδεία.

Το 1997 το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών συμπληρώνει 20 χρόνια λειτουργίας. Στόχος μας είναι να καταστεί το σημαντικότερο πολιτιστικό κέντρο σε ευρωπαϊκό επίπεδο που να συνδυάζει τη σύγχρονη δημιουργία και τις νέες τεχνολογίες με την έρευνα και τις κλασικές αξίες.

Αριστερά: «Αρχαίο Μαρμάρινο Αλογο» του Σαράντη Καραβούζη. Δεξιά: «Τσαλακωμένος Αντίνοος» του Γιάννη Ψυχοπαίδη. Εικαστική Συνάντηση 1995.

Ζωγραφική παρακαταθήκη

Ο θεσμός των ετήσιων εκθεσιακών συναντήσεων στο Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών

Της **Αθηνάς Σχινά**

Κριτικού και Ιστορικού Τέχνης στο Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών, στη βάση μιας πολυδιάστατης λειτουργίας, αναγόμενης στην επιστημονική έρευνα και τις τέχνες, συγκροτεί με τα χρόνια μια παράλληλη εικαστική παρακαταθήκη. Οι εκτεταμένοι χώροι του συνεδριακού αυτού κέντρου της ανταλλαγής απόψεως και ιδεών, μέσα από το θεσμό των ετήσιων εκθεσιακών συναντήσεων, αποκτούν μια ζωντάνια κι ένα διαφορετικό ύφος. Ο κάθε σύνεδρος ή ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να παρατηρεί και να στοχάζεται γύρω από τα ποικίλα ιδιώματα της ζωγραφικής και τις ερμηνευτικές ιδιαιτερότητες έργων, που έχουν προσφερθεί ή δημιουργηθεί, εμπνευσμένα από τους Δελφούς.

Οι Δελφοί, ως γνωστόν, είναι ένας τόπος μοναδικής φυσικής ομορφιάς και πανάρχαιας ιστορίας, την οποία πιστοποιούν τα αρχαιολογικά ευρήματα, τα μνημεία, όσο και η συνεχιζόμενη ζωή σε αυτήν την περιοχή, αλλά περισσότερο απ' όλα οι πολυεπίπεδες ανά τους αιώνες, πνευματικές σημασιοδοτήσεις της. Τα συνεπαγόμενα μιας τέτοιας προϋπόθεσης και κυρίως ο ρόλος ενός εκσυγχρονισμένου και ανοιχτού στο διάλογο ευρωπαϊκού πολιτιστικού κέντρου θα απέτρεπε ευλόγως το χαρακτηριστήρα που θα μπορούσε να έχει έ-

να μουσείο για παράδειγμα, ένα ινστιτούτο ή μια αίθουσα τέχνης. Τα έργα της ζωγραφικής που συγκεντρώνονται αφ'ής στιγμής και για κάποιο σύντομο διάστημα συμπαραρυσσαστούν –προσφέροντας παράλληλα τη δυνατότητα στους καλλιτέχνες να συναντηθούν και να αναπτύξουν τις απόψεις τους– προρίζονται κατόπιν να παραμείνουν για πάντα στις κτιριακές εγκαταστάσεις, πλαισιώνοντας έτσι τις εργασίες που κατά τη διάρκεια όλου του χρόνου πραγματοποιούνται στο Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών.

Καλλιτεχνικοί προβληματισμοί

Μία μονομερής επομένως εκπροσώπηση της όποιας τάσης, ενός ύφους, κάποιας συγκεκριμένης τεχνολογίας, θα απέκλειε οπωσδήποτε άλλες. Από μια άλλη επίσης πλευρά, δεν θα ταίριαζε στο σκεπτικό επιλογής έργων, μεθοδολογικά έστω, ούτε ο ιστορικός χαρακτήρας, πολύ δε λιγότερο, η συγκέντρωση ζωγραφικών έργων προερχόμενων από μια χώρα και όχι από περισσότερες ευρωπαϊκές ή και εκτός της «γηραιάς» ηπείρου.

Ειδικά τονίζεται εδώ και κάτι επιπλέον, πολύ βασικό κατά τ' άλλα, που συνήθως αγνοείται. Όπως συμβαίνει σε ανάλογες εκθεσιακές συμπαρουσιάσεις, έτσι κι εδώ, σημασία δεν έχει η εκθεσιακή συνοχή των έρ-

γων, εφόσον η μελλοντική τους θέση δεν είναι δεδομένη στους χώρους του πολιτιστικού κέντρου. Σημασία έχει η ποιότητα των έργων και η συμβολή των δημιουργών στους προβληματισμούς που αντιμετωπίζει και αντιμετωπίζει η τέχνη. Ένα άλλο ακόμη κριτήριο είναι κατά πόσον οι σημασίες και οι σηματοδοτήσεις που αποπνέουν οι Δελφοί, έχουν απασχολήσει τους δημιουργούς ή θα μπορούσαν να κινητοποιήσουν τη φαντασία τους, τη στιγμή κατά την οποία καλούνται να συμμετάσχουν.

Διαφορετικά υλικά και τεχνικές

Ασφαλώς, οι κατηγοριοποιήσεις που ίσχυαν παλαιότερα, με ασφάλεια, στις εικαστικές τέχνες (π.χ. ζωγραφική, γλυπτική, χαρακτική κ.ο.κ.) έχουν πάψει προ πολλού να διατηρούν τη στεγανότητά τους. Οι περισσότεροι καλλιτέχνες σήμερα έχουν τη δυνατότητα να εκφράζονται χρησιμοποιώντας διάφορα υλικά και τεχνικές. Επομένως ένα αφιέρωμα στη ζωγραφική, εκλαμβάνεται ότι αφορά δυσδιάστατα και επίτοιχα έργα. Έργα που λειτουργούν αυτόνομα και διαπραγματεύονται με δημιουργική ελευθερία και στυλιστική ανεξαρτησία τις έννοιες, τις ιδέες, τους μύθους, τις αντιθετικότητες, τις ψευδαισθήσεις ακόμη ή τις όποιες πραγματικότητες που αντιπροσωπεύουν οι Δελφοί, για τον κάθε καλλιτέχνη

ξεχωριστά. Πιστεύοντας στον πλουραλισμό της «ζωγραφικής» ιδιαιτερότητας και στο γεγονός ότι οι πολυεπίπεδες εκδοχές και οι τρόποι διαπραγμάτευσης μιας έμπνευσης που αφορμάται από τους Δελφούς, (χωρίς να μπορεί να περιοριστεί σ' ένα έστω και «έξυπνα» διατυπωμένο «θέμα»), βασίζεται επομένως κανείς στις πρωτότυπες λύσεις που μπορεί να δώσει ο κάθε δημιουργός, εφ' όσον τα έργα του είναι πάντοτε τα δακτυλικά του αποτυπώματα.

Μέχρι σήμερα, και με βάση τις δυνατότητες που παρέχονται από το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών, για την απόκτηση των έργων (με συμβολική ανταμοιβή των καλλιτεχνών) έχουν προσφερθεί αξιόλογες ζωγραφικές και χαρακτηριστικές δημιουργίες. Συνοπτικά, θα αναφέραμε από προηγούμενα χρόνια, τα έργα των Γ. Γαίτη, Γ. Τσαρούχη, Δ. Μυταρά, Χ. Κυριαζή, Ζ. Αποστολίδου, Αλ. Φασιανού, Γ. Φωκά, Ν. Γεωργιάδη, Γ. Λαζόγκα, ενώ πρόσφατα αποκτήθηκαν έργα των Robert Kessler, Eva Fischer, Ch. Gianakos, Nina Roos, Asrid Nehrig - Kokka, J. Christoforou, Danil, Σ. Καραβούζη, Βλ. Κανιάρη, Γ. Ψυχοπαίδη, Μ. Μανουσάκη, Γ. Κουβάκη, Μ. Σπηλιόπουλου, Αγγ. Αντωνόπουλου. Χαρακτικά υπάρχουν στο Ε.Π.Κε.Δ. των Λ. Πασχάλη, Κεφαλληνού καθώς και μια ομάδα έργων των περιηγητών του 19ου αι. που εμπνεύστηκαν από το ταξίδι τους στους Δελφούς.

«MXXA, 3010 ο τελευταίος χρησμός», του Ιάσωνα Μολφέση, 1994.

Πάρκο γλυπτικής

Πρώτη διεθνής συνάντηση με έργα δώδεκα Ευρωπαίων καλλιτεχνών

Της **Σάνιας Παπά**

Θεωρητικού τέχνης

ΣΤΟΝ ιερό εύφορο τόπο και τοπίο των Δελφών που αέναα ορίζεται και καθορίζεται από τις παγκόσμιες επικοινωνίες του πνεύματος, σ' ένα χώρο «ιεροποιημένο» που δεν έχει επιβληθεί ως παγκόσμιος θεσμός παραγωγής έργων από το διεθνές σύστημα της τέχνης, από τους αυτοδύναμους «αόρατους» μηχανισμούς επικοινωνίας και τις προκαθορισμένες σκοπιμότητες, οργανώθηκε επιτυχώς το καλοκαίρι του 1994 η Πρώτη Διεθνής Συνάντηση Γλυπτικής με τη συμμετοχή δώδεκα γνωστών καλλιτεχνών από διαφορετικές χώρες της Ευρώπης και από διαφορετικές γενιές, με έργο αναγνωρισμένο σε παγκόσμια κλίμακα. Οι συμμετέχοντες καλλιτέχνες ήταν οι εξής: Michel Gerard (Γαλλία, Η.Π.Α.), Manuel Saiz (Ισπανία), Alfredo Romano (Ιταλία), Patrique Raynaud (Γαλλία), Ιάσων Μολφέσης (Ελλάδα-Γαλλία), Θεόδουλος Γρηγορίου (Κύπρος), Κώστας Τσόκλης, Γανιμανίδης, Νίκος Αλεξίου, Λύδια Βενιέρη (Ελλάδα-Γαλλία), Κώστας Βαρώτσος (Ελλάδα-Ιταλία). Παράλληλα οργανώθηκε μια μικρή αναδρομική έκθεση αφιερωμένη στη μνήμη του γνωστού Ιταλού καλλιτέχνη Luciano Bartolini, ο οποίος επρόκειτο να λάβει μέρος στη Συνάντηση αφήνοντας πίσω του ένα έργο απραγματοποιητό. Η Συνάντηση αυτή αποτέλεσε μια πρόκληση και μια δοκιμασία, μια μοναδική εμπειρία, περιπετειώδης και εξερευνητική που διαμορφώθηκε και ολοκληρώθηκε σταδιακά μέσω της χειρωνακτικής πράξης και του πνευματικού διαλόγου. Καλλιτέχνες από διαφορετικές γενιές και ταυτότητες βρέθηκαν στη θεοποιημένη γη των Δελφών για ένα μήνα δοκιμάζοντας για ακόμη μια φορά τα όρια τους, συναντήθηκαν σ' ένα χώρο φορτισμένο ιστορικά, ένα χώρο ανάδυσης του ιερού, του πνευματικού, τόπο έλξης, τόπο επιθυμητό και παρθενικό χωρίς προϊστορία στον τομέα της σύγχρονης τέχνης. Η πρόκληση προς τους καλλιτέχνες για τη δημιουργία έργου σ' ένα πρωτόγνωρο ιερό χώρο αποτελεί μια πρόκληση καθώς δίνει τη δυνατότητα δυναμικής ανάπτυξης μιας «άλλης» διαδικασίας παραγωγής ενός επί τόπου έργου (in situ), ενός έργου δηλαδή καθαρά πρωτότυπου.

Στους Δελφούς, ως χώρος αναπαράστασης οι καλλιτέχνες διασυνδέουν το έργο τους με το συμβολικό του περιεχόμενο, το επεξεργάζονται ως όργανο μνήμης εγγράφοντας στον τόπο νέα αισθητικά σημεία και εικαστικές προτάσεις. Οι επεμβάσεις στους χώρους ως συμβολικές μυστικές τελετουργίες μνημόνευσης μεταβιβάζουν έννοιες, αναπαραστάσεις, στάσεις, καταστάσεις και κοσμο-εικόνες που προβάλλονται από τον παρόντα χρόνο στον αρχαιομελλοντικό χρόνο. Τα έργα αποτελούν μνημειακά σχήματα πολύμορφων προτάσεων και αντιμετώπισεων, προκαλούν, δεν εξηγούν αλλά ερμηνεύουν εκ νέου, επικαλούμενοι τις αρχέγονες διαχρονικές μορφές αναπαράστασης του θείου και τις συνειρμικές τους διαδικασίες.

Η συνάντηση αποτελεί μια εμπειρία απόδρασης και εξόδου από τον ιστορικό χρόνο. Η φύση και η τέχνη αλληλοκαθρεπτίζονται. Ως τοποθεσίες αναπαράστασης όπου προβάλλονται οι μελλοντικές εικόνες του κόσμου, ως έργα κατάβασης με κοινή αίσθηση τη λειτουργική μνήμη, ως εκσκαφές μνήμης ή σύγχρονοι ενταφιασμοί, αυτά τα έργα σιωπής, διαλογισμού και αταξίας με μνημειακή εσωστρέφεια, συγχωνεύονται με το περιβάλλον, κρύπτονται, φανερώνονται ενισχύουν τη δυναμική τοπίου, δεν την πολεμούν. Υπογραμμίζουν την αναλογία και τη συμπάθεια των παραδόσεων, τις διασταυρώσεις και αντιπαραθέσεις ατομικών και διαπολιτισμικών συμβολικών συστημάτων αναφοράς.

Οι Δελφοί αναταράσσουν τη μνήμη, αφυπνίζουν τους διαχρονικούς μύθους, τις προβολές και τους συνειρμούς τους, το όραμα των χρησμών, τις ιστορικές διηγήσεις και τις υποθέσεις. Προκαλούν διαρκώς τη σύγχρονη σκέψη, συνενώνουν και ανανεώνουν τα πνεύματα, γοητεύουν. Τα οράματα στηρίζουν τον Απόλλωνα με την πνευματική μεσολάβηση του εν-θουσιασμού.

Σημείωση: * Η Σάνια Παπά υπήρξε επιμελήτρια της πρώτης Διεθνούς Συνάντησης Γλυπτικής.

Δελφικό

Ο οικισμός των Δελφών αποτελεί μουσείο της μεταπολεμικής ελληνικής αρχιτεκτονικής

Της **Ελένης Χατζηνικολάου**

Αρχιτέκτονας

και

Του **Σόλωνα Ξενόπουλου**

Αρχιτέκτονας, Επ. Καθηγητή στο
Τμήμα Αρχιτεκτόνων του Ε.Μ.Π.

Ο ΟΙΚΙΣΜΟΣ των Δελφών, βρίσκεται σε απόσταση 180 χιλιομέτρων από την Αθήνα και σε ελάχιστη απόσταση από τον αρχαιολογικό χώρο των Δελφών.

Σε μια τοπολογική ανάγνωση των σχέσεων του οικισμού με το ευρύτερο τοπίο, διακρίνεται μια συμμετρική σχέση του με τον αρχαιολογικό χώρο των Δελφών στα δυτικά και τις εγκαταστάσεις του Ευρωπαϊκού Πολιτιστικού Κέντρου Δελφών στα ανατολικά.

Μολονότι είναι ένας οικισμός με συνηθισμένη φυσιογνωμία, εν τούτοις κρύβει ένα πλούσιο αρχιτεκτονικό υλικό, με ενδιαφέροντα έργα τα οποία αποτελούν ένα είδος διαχρονικού μουσείου μεταπολεμικής ελληνικής αρχιτεκτονικής. Στόχος του σημειώματος αυτού είναι η ανάδειξη και η παρουσίαση των δειγμάτων αυτών.

Ο οικισμός

Ο οικισμός των Δελφών είναι ένα οικιστικό σύνολο το οποίο αναπτύσσεται γραμμικά, κατά μήκος ενός κυκλοφοριακού άξονα. Σε επαφή με τον άξονα αυτό, είναι διατεταγμένες οι βασικές λειτουργίες του κέντρου του, οι οποίες συνίσταται κυρίως από εμπορικές και τουριστικές δραστηριότητες, ξενοδοχεία, καταστήματα τουριστικών ειδών, καφενεία.

Ο οικισμός είναι διατεταγμένος στο φυσικό τοπίο αμφιθεατρικά, παρακολουθώντας τη μεγάλη κλίση του εδάφους⁽¹⁾. Σε αντιστοιχία επίσης με τις υψομετρικές καμπύλες έχουν αναπτυχθεί δρόμοι δευτερεύοντες, παράλληλοι του κεντρικού άξονα, οι οποίοι επικοινωνούν με αυτών μέσω άλλων εγκάρσιων. Προκύπτει έτσι, ένας οδικός ιστός μορφής παραμορφωμένου πλέγματος.

Η παραμόρφωση του ιστού εμφανίζεται επίσης στη μορφή των οδών όπου παρουσιάζονται ελαφρές αποκλίσεις από την ευθεία, αλλά και αυξομειώσεις του πλάτους, έτσι ώστε να προκύπτουν υπαίθριοι χώροι, στάσης και κίνησης.

Οι σχέσεις μεταξύ αυτών των δύο διαστάσεων της στάσης και της κίνησης, αποτελούν τη διατύπωση των χωρικών σχέσεων που τις διέπουν, κατά τρόπο ώστε να συγκροτούν μια απεικόνιση της μορφής του ιστού. Ο δημόσιος χώρος, και η μορφή του παραμορφωμένου πλέγματος που τον χαρακτηρίζει, συνιστούν το πεδίο και το εργαλείο αντίστοιχα, για την ανάπτυξη των κοινωνικών σχέσεων του οικισμού⁽²⁾.

Η κοινωνική ζωή αναπτύσσεται έ-

τσι στο δημόσιο χώρο και είναι μίγμα από κατοίκους του οικισμού, περαστικούς επισκέπτες, αλλά και επισκέπτες που διαμένουν ορισμένο χρονικό διάστημα εκεί.

Η εικόνα του οικισμού, αλλά και η σύστασή του είναι φορτισμένες άμεσα από τη γειτνιάσή του με τον αρχαιολογικό χώρο, καθιστώντας τον ένα είδος ενδιάμεσου προς τον αρχαιολογικό χώρο.

Εν τούτοις, διαχρονικά, σε συγκεκριμένα σημεία του οικισμού και του ευρύτερου τοπίου του, έχουν κατασκευασθεί αρχιτεκτονικά έργα, τα οποία αποτελούν μια καταγραφή ενός σημαντικού τμήματος στην εξέλιξη της μεταπολεμικής ελληνικής αρχιτεκτονικής.

Τα έργα αυτά είναι:

α) Το Ξενοδοχείο «Ξενία» του Δημήτρη Πικιώνη, με συνεργάτη τον Αλ. Παπαγεωργίου, 1951-1956 και μεταγενέστερες επεκτάσεις και διαμόρφωση περιβάλλοντος χώρου του Π. Πικιώνη.

β) Το αρχαιολογικό Μουσείο Δελφών (πρώτη ανέγερση 1903 και σημαντική προσθήκη από Π. Καραντινό το 1958).

γ) Το Ξενοδοχείο «Αμαλία» του Νίκου Βαλσαμάκη (1963-1972)

δ. Οι εγκαταστάσεις του Ευρωπαϊκού Πολιτιστικού Κέντρου Δελφών του καθηγητή Α. Κιτσίκη με συνεργάτη τον Α. Λαμπράκη. (Δεκαετία 1960).

ε. Δύο περίπτερα του Πέτρου Πικιώνη (1957-1967)

στ. Διαρρύθμιση και προσαρμογή στο τοπίο του κτιρίου Καλλιτεχνικού Σταθμού Δελφών (1957-1967) του Πέτρου Πικιώνη.

ζ. Οικία Αγγελου και Εύας Σικελιανού.

Επιπλέον και συμπληρωματικά με τα οικοδομημένα αυτά έργα θα πρέπει να επισημανθούν δύο γραπτές μαρτυρίες - έργα του Δημήτρη Πικιώνη. Η πρώτη είναι κάποιες ιδέες σε σκαριφήματα και κείμενα για το Δελφικό κέντρο, και η δεύτερη ένα ιδιαίτερα σημαντικό κείμενο του (βλ. σημ. 1) για τις πιθανές παρεμβάσεις στον ιστό του οικισμού.

Ξενοδοχείο «Ξενία»

Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του Ξενοδοχείου «Ξενία» του Δημήτρη Πικιώνη, είναι ο τρόπος ένταξης του στο φυσικό τοπίο. Είναι μια κατασκευή που είναι κατατημένη σε μικρές δομικές ενότητες, ακολουθεί βαθμιδωτά τις έντονες κλίσεις του βραχώδους εδάφους χωρίς αλλοιώσεις της τοπογραφίας του.

Όπως αναφέρει ο Αλ. Παπαγεωργίου ένα πρακτικό λειτουργικό κτίριο επρόκειτο να κτιστεί, κοντά σε έναν χώρο λατρείας των «χθόνιων τοπικών θεοτήτων» «Το γεγονός αυτό προσέδιδε στο έργο, πέραν του ωφελιμιστικού του προσδιορισμού, ένα ουσιαστικό, διαχρονικό,

τοπίο και αρχιτεκτονική

Μακέτα της προέκτασης του Αρχαιολογικού Μουσείου Δελφών. Μελέτη 1985-87. (Γραφείο Μελετών Αλέξανδρος Ν. Τομπάζης). Έργο που βρίσκεται τώρα σε εξέλιξη.

και αισθητικό νόημα, που ήταν φυσικό να επηρεάσει τη διάρθρωση και τη μορφοπλασία της κατασκευής του, υπερβαίνοντας ίσως και την ίδια την πρακτικότητα του αρχικού προγράμματος». (Σελ. 21-40-41 βιβλίο Τεύχος V)

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Δελφών είναι κτισμένο πάνω στην Εθνική οδό Λιβαδειάς - Αμφισσας μεταξύ του αρχαιολογικού χώρου και της κοινότητας των Δελφών.

Η σημερινή του μορφή έχει προκύψει από τη διαχρονική προσθήκη νέων χώρων στον πυρήνα του αρχικού μουσείου που σχεδιάστηκε από Γάλλους και κτίστηκε το 1903 με δωρεά του Α. Συγγρού. Από τις μετέπειτα επεμβάσεις η σημαντικότερη είναι αυτή που έγινε το 1958 με σχέδια του αρχιτέκτονα Π. Καραντινού και ανανέωσε πλήρως λειτουργικά, εκθεσιακά και μορφολογικά το μουσείο.

Η συνεχής και σημαντική αύξηση του αριθμού επισκεπτών οδήγησε στην εκπόνηση της μελέτης επέκτασης του Αρχαιολογικού Μουσείου. Η μελέτη εκπονήθηκε στο διάστημα 1987-1988 από τον αρχιτέκτονα Αλέξανδρο Ν. Τομπάζη με συνεργάτη αρχιτέκτονα τη Στυλιάνη Νέλλα.

Κτίστηκε το 1963 και είναι έργο του αρχιτέκτονα Νίκου Βαλσαμάκη. Βρίσκεται στο ένα άκρο του οικισμού προς την Αμφισσα. Διακρίνεται σε

τέσσερα τμήματα: ένα τετράγωνο μονόροφο χώρο όπου στεγάζονται όλες οι κοινόχρηστες λειτουργίες (μπαρ, εστιατόριο, χώρος υποδοχής κ.άλλα) και τρεις πτέρυγες με συνολικό αριθμό 185 δωμάτια.

Είναι φανερό η προσπάθεια του αρχιτέκτονα να εντάξει το κτίριο στο τοπίο με το σπάσιμο και την παράθεση των όγκων παράλληλα με την κλίση του εδάφους και με τη χρήση επιλεγμένων υλικών ούτως ώστε να ταιριάζουν με το δελφικό τοπίο. (Πέτρα, ξύλο, εμφανές μπετόν κ.ά.).

Ενδιαφέρουσα είναι η παρατήρηση της κ. Ελένης Φέσσα - Εμμανουήλ η οποία συγκρίνοντας το ξενοδοχείο «Αμαλία» του Ν. Βαλσαμάκη με τα «Ξενία» τον Αρη Κωνσταντινίδη, αναφέρει ότι όσον αφορά τον Βαλσαμάκη μολονότι η σχεδιαστική λύση είναι επηρεασμένη από τον μοναδικό χαρακτήρα του τοπίου, οι συνθήκες επιβάλλουν στον αρχιτέκτονα να χειρισθεί τη φύση ως να ήταν «ένα ακόμα αισθητικό και χρηστικό αντικείμενο»⁽³⁾.

(Κέντρο Συνεδρίων. Ξενοδοχείο «Ευρώπη» - Φυλάκιο)

Το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών ιδρύθηκε με μια πρώτη μορφή στη δεκαετία του '60. Κτίστηκαν τότε και οι εγκαταστάσεις του με οικονομική συμβολή του Συμβουλίου της Ευρώπης. Αρχιτέκτονες των εγκαταστάσεων αυτών ήταν ο καθη-

γητής Α. Κιτσίκης και ο Α. Λαμπάκης.

Η υφιστάμενη υποδομή περιλαμβάνει αίθουσες διασκέψεων και ειδικευμένων δραστηριοτήτων, εκθεσιακούς χώρους, βιβλιοθήκες και τον ξενώνα «Ευρώπη». Πρόκειται για ένα αρχιτεκτονικό σύνολο από διακριτούς όγκους οι οποίοι ακολουθούν και εντάσσονται στις κλίσεις του φυσικού εδάφους, με μια αντίστοιχη λογική με αυτή του «Ξενία» του Δημήτρη Πικιώνη. Εν τούτοις, διαφοροποιείται από αυτό, με τη χρήση των υλικών όπως εμφανές σκυρόδεμα και επίχρυσμα, διαφάνεια και άνοιγμα στον υπαίθριο χώρο, διαύγεια στην κάτοψη και την ογκοπλαστική συγκρότηση, αυστηρά σύμφωνα με τις αρχές του μοντέρνου κινήματος στις καλύτερες του στιγμές.

Στον χώρο των εγκαταστάσεων του Ε.Π.Κε. Δελφών προβλέπεται σήμερα η κατασκευή νέου υπαίθριου θεάτρου. Οι πρώτες σκέψεις για τη δημιουργία, χωροθέτηση και αρχιτεκτονική του νέου αυτού θεάτρου έγιναν από τον καθηγητή Γ. Κονδύλη το 1985⁽⁴⁾ σε συνεργασία με την Ε. Χατζηνικολάου. Στη συνέχεια η μελέτη του θεάτρου εκπονήθηκε από τους Τ. Φραγκούλη (5) και Ε. Χατζηνικολάου (πέντε συν). Σήμερα η μελέτη βρίσκεται στο στάδιο της δημοπράτησης του έργου. Βασικές αρχές σχεδιασμού του, οι ιδέες για μια αρχιτεκτονική των ιχνών, μια αρχιτεκτονική που ενσωματώνει την ιστορία. Το ένα περίπτερο βρίσκεται στην άκρη ενός μονοπατιού σε απόσταση 500 μ. νότια των εγκαταστάσεων του Ε.Π.Κε. Δελφών.

Πρόκειται για ένα λιθόκτιστο μικρό κτίσμα, τοποθετημένο αρμονικά στο φυσικό τοπίο, σε μια θέση με θέα προς την Ιτέα.

Το δεύτερο, ένα επίσης διακριτικό έργο, βρίσκεται στην θέση της Κασταλίας πηγής.

Σύμφωνα με τις παρατηρήσεις του Δ. Πικιώνη για την ατυχή ένταξη του κτιρίου της Α.Σ.Κ.Τ. στο τοπίο, ο Π. Πικιώνης μελέτησε και επίβλεψε τη διαρρύθμιση και προσαρμογή στο τοπίο του κτίσματος αυτού.

Το Μάιο του 1927 έγιναν οι πρώτες Δελφικές γιορτές με εμπνευστές τον Αγγελο και την Εύα Σικελιανού. Κατά την περίοδο αυτή κτίστηκε και το σπίτι στους Δελφούς. Σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες το σπίτι

κτίστηκε από ντόπιους μαστόρους με την αυστηρή καθοδήγηση της Εύας Σικελιανού.

Η εσωτερική διαρρύθμιση του κτιρίου καθώς και η εξωτερική του μορφή είναι ένα μίγμα ντόπιων και ξενόφερτων στοιχείων.

Αυτό που χαρακτηρίζει την οικία Α. Σικελιανού είναι η θέση του. Βρίσκεται δίπλα από τον αρχαιολογικό χώρο σε τέτοιο στρατηγικό σημείο με θέα τον Παρνασσό, τον αρχαιολογικό χώρο, τον οικισμό των Δελφών και τον κάμπο της Αμφισσας.

Για αρκετά χρόνια, μετά την εγκατάλειψή του από τους ιδιοκτήτες του και την παραχώρησή του στο Δήμο Δελφών, ήταν ερειπωμένο και έκθετο στα στοιχεία της φύσης. Το 1982 ύστερα από πρωτοβουλία του Ε.Π.Κε.Δ. με διευθυντή του τον κ. Π. Νεάρχου η οικία Α. Σικελιανού επισκευάστηκε και μετατράπηκε σε μουσείο Αγγελου και Εύας Σικελιανού.

Σημειώσεις:

- (1) Ιδιαίτερα σημαντικό είναι ένα κείμενο του Δ. Πικιώνη για τον οικισμό των Δελφών με τίτλο «Β' Έργα αφορώντα την κωμόπολιν των Δελφών». Εκδοση Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1985. Το κείμενο γράφτηκε το 1946.
- (2) Το τμήμα αυτό της ανάλυσης είναι βασισμένο στο θεωρητικό έργο των Hillier και Hanson «The Social Logic of Space» «Cambridge University Press» 1984, 1988.
- (3) Nikos Valsamakis, 9H Publications, London 1984, σελ. 127.
- (4) Ο καθηγητής Γιώργος Κανδύλης πέθανε τον Μάιο 1995. Μια μεγάλη επιθυμία του υπήρξε η κατασκευή αυτού του υπαίθριου θεάτρου στους Δελφούς.
- (5) Ο αρχιτέκτων, φίλος και συνεργάτης Τάκης Φραγκούλης πέθανε στις 8 Σεπτεμβρίου 1994, αφήνοντας πίσω τον ένα δυσαναπλήρωτο κενό, αλλά και μια υπέροχη παρακαταθήκη σε πολιτιστικό ήθος, ιδέες και σκέψεις. Σχετική δημοσίευση για το θέατρο: Περιοδικό «Τεύχος 14/15 1995, σελ. 166-167».
- (6) Οι πληροφορίες για την πατρότητα των έργων αυτών δόθηκαν από την Αγνή Πικιώνη. Με τη δημοσίευση αυτή αποκαθίσταται και η αλήθεια που ήθελε δημιουργό τους τον Δ. Πικιώνη.

Ευχαριστούμε το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών, τη Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή, το Αρχαιολογικό Μουσείο Δελφών και την Εκδοτική Αθηνών, που βοήθησαν για την πραγματοποίηση του αφιερώματος για τους Δελφούς.

Το σπίτι του Αγγελου και της Εύας Σικελιανού στους Δελφούς. Σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες κτίστηκε από ντόπιους μαστόρους με την αυστηρή καθοδήγηση της Εύας Σικελιανού. Σήμερα το σπίτι έχει αναστηλωθεί και λειτουργεί ως Μουσείο Αγγελου και Εύας Σικελιανού.